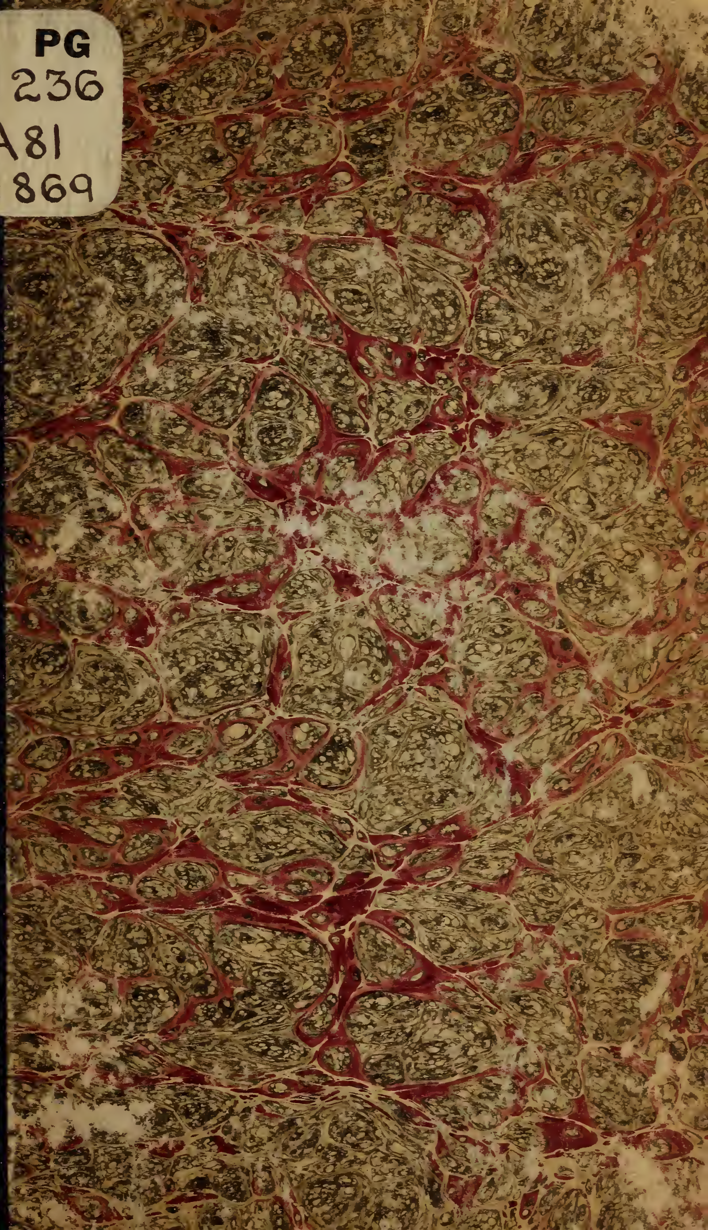

First book
in language and reading
for
the 2d class
of
Catholic schools
(Croatian)

Pèrva

Slovnička čitanka

za

drugi razred

katoličkih učionah.

Stoji vezana 31 novčić.

U Beču.

U c. kr. nakladi školskih knjigah.

1869.

Knjigah za škole, izdatih u c. kr. nakladi škol skih knjigah, nije slobodno prodavati skuplje nego u cěne, naznačene na naslovnom listu.

Pèrvi odsěk.*)

---

1. Bog i roditelji.

Mali Vladko sěde u vèrtu uz svoju majku i metnuvši svoje sklopljene ručice u njezino krilo, slušaše pazljivo, što mu je majka pripověđala. Ona govoraše o Bogu.

Sve što vidiš, reče majka, stvorio je dragi Bog. Ono krasno cèrveno, modro i žuto cvětje učinio je da raste, one velike voćke, koje rode sladkimi kruškami i jabukami, štono ih ti tako rado jedeš, — sve nam je to darovao dobri Bog. A vidiš nebo nad nami, nakitjeno suncem, měsecom i sjajnimi zvězdami, i to je ljubezni Bog stvorio. On ti je dao i otca i majku, a njegovi angjeli bdiju noćju i danju nad tobom, da ti ništa nenahudi. Hoćeš li i ti dragoga Boga zato ljubiti?

---

*) Zajedno s pèrvim člankom jezikoslovnoga věžbanja.

Hoću mamice, ja ću ga iz svega sèrdca ljubiti, i molit ću mu se svaku večer i svako jutro.

Několiko danah zatim išao je Vladko sa svojim otcem i s několiko svojih drugovah u šumu. Dětca po gèrmlju skakahu, veseljahu se i igrahu. Vladko se popè na něku stěnu, i začè iz svega glasa vikati, kad svoga otca i svoje drugove daleko izpod sebe ugledà. Otac se prestraši i viknu, da mahom dolě silazi. Vladko je htio poslušati, ali mu se iznenada omače noga, i on dolě upadè s najstèrmije stěne.

Tužni otac već misljaše, da je Vladko mèrtav. Nu kad bliže dodje, vidi ga medju granjem, na kojem se je zaustavio, te tako si život spasio. Otac mu pomožè dolě sići, otidjè s njim kući, i oni pripovědahu majci, što se je sbilo. Vidiš, rečè majka, dobri te je Bog sačuvao, jer mu se svaki dan mološ. Ali budi drugi put pozorniji; jer tko je nesmotren, često strada.

Dobri moji roditelji
Skèrbe za me danak svaki;
Ja sam vazda sred veselja,
Nit me muči jad ikaki,
Oni mene ljubit, štovat
Naučiše věčnog Boga,
Kao blagog daritelja
Sveg užitka, dobra moga.

2. Brat i sestra.

Mirko i Janja biahu jednom sami kod kuće. Tad Mirko rečè sestri: Hajde da idemo štogod tražiti, da se dobro najedemo.

Janja mu odgovori: Ako me odvedeš, gdě nas nitko viděti neće, onda ću ići s tobom.

Hajdemo dakle u jestbinicu, reče Mirko, tamo ćemo naći sladkoga vèrhnja.

Janja. Tamo će nas sused viděti, koj na dvorištu dèrva cěpa.

Mirko. A mi hajdemo u kuhinju; u ormaru je pun lonac meda, u njeg ćemo naš kruh umakati.

Janja. Tamo nas viděti može suseda koja eno kod prozora sědi i prede.

Mirko. Hajdemo dakle u pivnicu jabukah jěsti, tamo je tavno kao u rogu, tamo nas doista nitko viděti neće.

O moj dragi Mirko! reče Janja, zar ti zbilja misliš, da nas u pivnici nitko nevidi? Neznaš li ti ništa o onom oku nad nami, koje sve i svagdě vidi, i u najvećoj tmini?

Mirko se promisli i prestrašeno reče: Pravo veliš sestrice. To mi odmah nije na um palo. Bog nas i ondě vidi, kamo čověčje oko nedopire. Nećemo zato nigdě ništa zla činiti.

3. Jutrenja pěsma.

1.

Bog sunašce nebu gori
I bijeli danak stvori;
Mnoge daje men' radosti,
Kad izpunim sve dužnosti.

2.

Hitro noć je izčeznila,
Snom je mene okrěpila;
A Bog brani k men' doć bědi,
Da me ona neozledi.

3.

Zato njem ću život cěli
Posvetiti s dobrim' děli;
I tad će mi jutro krasno
Věk svanjivat lěpo jasno.

4. Žitni klasi.

Něki seljak išao je sa svojim sinom Milivojem na polje, da vidi, hoće li žito skoro sazrěti.

Došavši na polje vide, kako někoje lati sasvim upravo stajahu, a druge se opet sasvim k zemlji prigibahu. Milivoj reče: To je velika šteta, što toliki stručci gotovo na zemlji leže. Valjda oni ništa nevaljaju? Otac odtèrgne dva

klasa i rekne: Vidiš, ovaj klas, koj se je sasvim čedno k zemlji prigibao, pun je lěpa zèrnja; a ovaj, koj se je ponosito u vis dizao, sasvim je prazan.

Tko svoj diže nos odviše,
U tom mudar duh nediše.

5 Uljudnost.

U někom talijanskom selu življaše něki seljak, koj je imao sina imenom Srećka. To je děte doista dobru glavu imalo, ali je ipak moralo svinje čuvati, jer mu je otac siromašan bio. Srećka su roditelji uvěk učili, da prama svakomu bude uljudan i prijazan. Pa to je on i bio. Druga pako dětca u selu prezirahu njega i biahu neotesana.

Kad je jednoč Srećko s drugom dětcom svinje čuvao, dodje něki redovnik, i zamoli da mu put pokažu. Nu buduć da je zlo vrěme bilo, odgovoriše dětca neuljudno: šta nas briga; mi nećemo. Na to priskoči Srećko i pozdravi redovnika ljubezno i ponudi se da će mu put pokazati. Redovnik je putem iz razgovora opazio, da Srećko bistru i oštru pamet imade, zato ga povede sa sobom u samostan i s dopuštjenjem njegovih roditeljah s vremenom primi ga u svoj red.

Srećko se je sad marljivo učio. Nu premda je na skoro najučeniji medju redovnici postao, to se ipak nije nimalo ponio, nego je i nadalje ostao ponizan, uljudan i prijazan. Toga radi svim je omilio, te se je penjao od jedne časti do druge, dok biskupom, a poslě i kardinalom nepostade. Napokon, kad je papa umro, bijaše on u Rimo jednodušno 24. travnja 1585. godine za papu izabran, te je pod imenom Siksta V. slavno vladao.

6. Večernja pěsma.

Kad se dětca snom pokoje,
Tad na straži zvězde stoje,
A angjeli iz visine
Dodju zemne na nizine,
Te na dětcu ćudi blage
Paze cěle noći drage.

7. Šešir.

Mati reče Ljubici i Dragutinu: Dětco! sutra ćemo rano s dostavnikom k staroj majci u Karlovac, zato morate rano ustati, jer dostavnik nečeka nikoga, i tko na vrěme nedodje, mora kod kuće ostati.

Dětca su se radovala, kad su to čula; k staroj bo su majci rado išla. Ona im bijaše vèrlo dobra, i uvěk im davaše voća i kolačah. Taj

dan nisu o ničem drugom govorila, nego kako će sutra putovati, i u naprěd su se već radovala, što će sve dobra i lěpa kod stare majke uživat.

Dragutin je vèrlo neredno děte bio. Svoje igračke, svoje knjige, svoje odělo, on je običavao po svih kutovih razbacati, město da je svaku stvar metao na svoje město. Kad je u školu imao ići, morao je najprie tražiti svoju računsku daščicu i pisanku, a tim je već više putah u školu zakasnio, pa je zato od učitelja i kaznjen bio. Ako bi se kada s otcem šetati imao, to je doisto uvěk na njem štogod nerednoga bilo; sad mu bijaše haljina poderana, sad pèrsluk izmazan. Toga radi morao ga je otac više putah kod kuće ostaviti i sám ići.

Ljubica je dobro poznavala njegov nered, zato ga je zapitala na večer u oči putovanja: Dragutine! jesi li ti sve svoje stvari u red spravio, da ih sutra mahom naći možeš? Dakako, dakako, odgovori on, i legne spavati. — Sutra dan u jutro trěbalo je putovati. Kad je već skoro pet satih bilo, podju mati i Ljubica u gostionicu k cèrnomu orlu, odkuda je dostavnik polazio. Dragutin htiaše s njimi ići, al mati vidi da Dragutin neima šešira. Bèrzo traži ga, vikne ona njemu. Dragutin odleti u sobu, potraži ga malo, nu nemogaše ga naći. Neima ga, vikne on, mogu i bez njega ići.

Ali to mati nije dopustila. Ne, rekne ona: ako neimaš šešira, moraš kod kuće ostati. Neredno děte nesmijem ja dovesti k staroj mamici; a dulje čekati nemožemo.

Tim otidju oni, sědnu u kola, i odvezu se; a Dragutin ostane plačuć i kajuć se za svoju nerednost.

8. Odziv.

Mali Franjo nije još ništa znao o odzivu. Jednoć vikao je na livadi: Oj! oj! i mahom je čuo u bližjoj šumici takodjer: Oj! oj! On sada sav u čudu zavikne: Tko si ti? Glas takodjer vikne: Ti! On vikne: Ti si nevaljanac. Nevaljanac, odzovne se u šumici. Franjo se na to razljuti, te stane svakojako ružiti i gèrditi. Nu sve te pogèrde dobije natrag. — On počme sada to děte tražiti, da mu se osveti, nu nemogaše ga nigdě naći.

Zatim otidje Franjo kući, i potuži se majci, kako se je u šumi sakrilo někoje zločesto děte, te njega svakojako naružilo i nagèrdilo. Mati mu odgovori: Ovaj par neimaš pravo i sám sebe izdaješ. Čuješ, ti nisi čuo ništa drugo, nego vlastite svoje rěči. Jer kao što si više putah

vidio svoje lice u vodi, isto tako si sada čuo i svoj glas iz šume. Da si poviknuo koju ljubeznu rěč. to bi bio i ljubeznu rěč natrag dobio.

9. Orah.

Anka i Milica igrale su se u vèrtu. Iznenada opaze obadvě jedan orah, koj je s dèrveta spao bio, i začmu se sada svadjati. čiji da bude taj orah.

Ja sam ga prie smotrila, rekne Anka, moj je. Ne, odgovori Milica, moj je, ja sam ga još prie smotrila, nego ti.

Kad se tako ove dvě děvojčice pogodit nemogoše, čiji da bude orah, reče Ljudevit, njihov najstariji brat: Idite tamo na kraj vèrta, pa kad ja nabrojim tri. zaletite se obadvě zajedno, i koja pèrva do oraha dodje, njezin neka je orah. Nu nemojte odveć jako letiti, da se nepotepete i neupadnete; jer tko bèrz hoće da bude, nije dosta samo da tèrči.

Děvojčice pristanu na Ljudevitov predlog i otidju na drugi kraj vèrta. Ljudevit začme brojiti. Jedan, dva, tri; a one obadvě, što su igda mogle, polete k orahu.

Milica si je vèrlo dobro zapamtila bila opomenu svoga brata, i lěpo je svejednako na zemlju gledala. da se na kakav kamen ili grudu

nepotepe; Anka je pako tèrčala kao slěpa, negledajuć niti preda se, niti okò sebe, već samo na orah, koj je imati želila.

Pa šta se dogodi?

Anka je doisto bèrže letila, nego li Milica; ali najednom se na pol puta potepe na komad dèrveta, i upade na zemlju, kolika je duga bila. Prie nego se je digla, prestigne ju Milica i uzme orah radostno kličuć i veselo skačuć.

Anka sad žalostno stane, i plakati začme; nu reče joj brat Ljudevit: Zašto nisi smotrena bila? Zapamti si dobro mudru rěč: Lagana pozornost dodje uvěk dalje. A nemanje važnu istinu sadèržaje naša poslovica: Bèrz se mnogo putah premetne, pa ga i trom stigne.

10. Maca i miš.

Jednoč maca mala
Mišu světovala:
Čuješ mali mio!
Nebudi mi smio,
Nit mi kvara čini
U mojoj kuhini,
Ako nisi rada,
Dopast težka jada;
To ti zadnji put ja velim:
Nemoj odveć biti smělim!

Al miš nehoteći
Mace slušat rěči,
Kapo što i prie
Svem se tomu smije;
Pa tad dèrzovito
Pred macom očito
Glavu, rep ukoči,
Hitro na stol skoči,
Al ga skupo oto stadè,
Jer u mačje šape padè.

Svedj věrujte toj istini:
Što tko čini, sebi čini.

11. Budi miroljubiv i zadovoljan.

Jednom u vrěme velike skupoće něki vèrlo bogat čověk najsiromašniju dětcu svoga sela zovnù u svoju kuću, i rečè joj: Evo puna košara hlěba, svako neka si uzme jedan hlěbac; pa dodjite tako svaki dan, dok Bog dade bolje vrěme. Dětca navale na košaru, svako htěde imati najlěpši i najveći hlěbac, te se zato počeše prepirati i otimati. Napokon otidju a nisu se bila ni zahvalila. Samo Ivka, posve kukavno obučena děvojčica, koja je na strani stajala, uzme najmanji zaostavši hlěbčić, zahvalno poljubi ruku dobromu tomu gospodaru, te se udalji mirno i čedno. Drugi dan biahu dětca isto tako neuljudna, a sirota Ivka opet dobi

hlěbac, koj je iza sviuh ostao. Ona ga donese kući svojoj bolestnoj majci. Kad ga je narězala, izpadne několiko krupnih komadah novacah. Mati se poplaši i rečè joj: Nosi mahom ove novce natrag, oni bo su doista slučajno ovamo dospěli. Ivka odnese novce. Ali joj dobri taj čověk rečè. Ne, moje dobro děte! ti novci nisu tamo slučajno dospěli, već sam ih ja hotomce u najmanji hlěbčić uměsit dao, da tebe ljubezna kćerko nagradim. Ostani uvěk miroljubiva i zadovoljna s malim, i Bog će te doista blagosloviti.

12. Sloga.

Jednoč uda tèrbuh pozlobiše,
Kako Ezop u fabulah piše,
Pak se ona lěpo dogovore,
I med sobom ovako prozbore:
Zašto da mi tèrbuh baš gojimo,
I nas iste radi njeg znojimo,
Kad on nit se trudi, niti radi,
Neg lěn spava il se gděgod hladi;
Uvěk hoće da sit i pun bude,
A nikakve neimade trude.
Mi se drugi po vas dan mučimo,
Dok od koga štogod nedobimo,
Čim bi njega mogli nahraniti,

I od glada kruhom obraniti;
A on ničeg prihvatit se neće,
Već se lěni i po kući šeće.
Oči vele: Mi nećemo gledat,
Baš ako nam neće ništa nedat;
Uši kažu, da mu sluh nedadu,
Nit što hoće da za njega znadu;
Usta vele, od njihove strane,
Da tèrbuhu neće grizti hrane;
Ruke kažu, da prihvatjat neće,
Niti štogod uzimati veće;
Noge prěte, da ga neće nosit,
Nek se više nemože ponosit.
Jednom rěčjom: svakolika uda
Ostaviše svog tèrbuha huda,
Medju sobom zboreć: da vidimo,
Što će tèrbuh, kad ga ostavimo?

Tako ležà tèrbuh bez pomoći
Kano mèrtav tri dana i noći,
A kad u njem veće hrane nestà,
I svim udom krěpost davat prestà,
Onda uda vèrlo oslabiše
Nit mogoše maknuti se više;
Te govore: što mi učinismo,
Jere tèrbuh ludo ostavismo.
Ta makar je cěli dan i spavo,

Ipak nam je vazda krěpost davo.
A sada nam davati je neće,
Jerbo u njem nema hrane veće.
Tada oči hotěle su gledat,
Al jim slabost nedà ni progledat;
Jadne uši rade da slušaju,
Ali slabe žile im nedaju;
Zubi htěše štogod da pregrizu,
Ali ruke nemogu im blizu;
I noge su htěle malo ići,
I s tèrbuhom na polje izići;
Al jim slabost neda ni ganuti,
Jer su žile počele sahnuti.
I ovako svakolika uda
Poginuše na jedan put luda,
Jere obću slogu prekèršiše,
Pa si pomoć nemogahu više.

To je mudrac lěpo izpisao,
I ovo je njegova misao:
Po ovome hoće on da kaže,
Jedan drugog čověk da pomaže;
Jer on veli, da jedno kraljestvo,
Ili drugo kakvo prijateljstvo,
Il grad koji, ili varoš budi,
Ili selo, ili kuća ljudih
Mora složno uvěke raditi,

Nit se lěnit, niti inatiti,
Jer tkogoder obćinu izdade
Onaj svaki neka dobro znade,
Da se i sam u tome izdaje,
Pak se poslě, ali zalud, kaje.

13. Večernja pěsma.

Umoran sam, idem spati,
Nemogu se već gibati;
Bože daj da oči tvoje
Bdiju vazda, dok spe moje.
Roditelje i rodjake
Od napasti čuvaj svake;
I sve dobra sèrdca ljude,
Od nezgode brani hude.

14. Škvorac.

Stari šumar Stanko imao je u svojoj sobi pitoma škvorca, koj je govoriti umio několiko rěčih. Kad

bi na primér viknuo stari šumar: Škvorče! škvorče! gdé si! to bi škvorac uvék odgovarao: Evo me!

Dragutin, susédov sin, imadjaše veliko veselje s tim škvorcem i polazaše ga često. Kad je tamo jednom Dragutin došao, a Stanka nije bilo kod kuće, uhvati on mahom škvorca, turi ga u džep, te htéde da izmakne.

Al u isti trenutak dodje šumar na vrata. On misljaše, da détetu veselje učini, i vikne kao obično: Škvorče! škvorče! gdé si? a on se odzovne iz Dragutinova džepa što jače mogaše: Evo me!

Zaklela se zemlja raju,
Da se svake tajne znaju.

15. Ptice pěvice.

Něko krasno seoce bijaše obkoljeno šumicom iz samíh plodnih voćakah. Te sú voćke u prolětje cvale i prosipale vèrlo ugodan miris, a po granju i gèrmlju vèrvile su svakojake ptice, koje su pěvale i gradile si gnjezda; u jesen pako bile su ove voćke pune jabukah, krušakah i šljivah.

Tad někoj zloj i opakoj dětci pane na um, da vade jaja i kvare gnjezda. Ptice se tim poplaše, te malo po malo sasvim odtud poběgnu. Sad se više nije čula pěvati ni jedna ptica niti u vèrtih, niti u svoj bližjoj okolici. Sve postane tiho i žalostno. Ali što je još veće zlo bilo! Sada mah preuzmu škodljive gusenice, kojimi su se inače ptice hranile, te oprulje i lištje i cvětje. Dèrvetje je stajalo golo, kao u srěd zime, a zla dětca, koja su prie imala u izobilju prekrasna voća, nisu dobila ni jedne jabuke za jělo.

Ako ptici uzmeš gnjezdo i jaje,
To i voća i pěsam' nestaje.

16. Vrědan otac.

U někom je selu živio něki siromašn težak. On je imao dvoje dětce: Miloša i Lju-

bicu. Obadvoje slao je točno u školu i kupovao im je sve potrěbne knjige. Za uzdèržanje škole takodjer rado je něšto platjao u seosku blagajnu, premda je bio siromašan. Pa k tomu je još kadkada molio učitelja, da mu bolje pripazi na dětcu, da se štogod nauče. Kada bi drugi ljudi u selu svoju dětcu kod kuće zadèržali radi poljskih i vinogradskih poslovah, slao bi on svoju vazda u školu. A kod kuće su ona morala svaki dan čitati i pisati. Ob zimu, kad su noći duge, ili u neděljne i svetčane dane, on bi sazvao dětcu, da mu čitaju štogod iz knjige, ili pokažu svoja pisma. Zato su ona u školi svagda morala paziti i pomnjivo se učiti. Kada su dětca ostavila školu, slao ih je u neděljnu školu, da ponavljaju i da nezaborave ono, što su se već naučila. Nu zato su mu dětca izmedju sve dětce najbolja bila. Gospodin Upravitelj školah darivao ih je kod svakog izpita i pohvaljivao njihova vrědnoga otca.

Kad Miloš odrastè i poljskoga se posla prihvatì, pokazà on svomu otcu, da bi se, kao što je on u knjigah čitao, još gděšto popraviti moglo u njihovom poljskom poslovanju. Otac videći, da sin pametno govori, poslušà ga, i skoro postadè uzor dobra kućanina i imućan čověk.

Miloša upisaše u vojnike, ali to neuznemiri ni njega ni njegova otca. On javi svojemu satniku, da dobro čitati, pisati i računati znade. Dobro, rečè ovaj, ja ću te naměstiti u mojoj pisarni, i kako se naučiš muštrati, učinit ću te desetnikom. To se dogodi na skoro. Miloš se kao desetnik na više městah junački izkazà pred neprijateljem, i dobi zlatnu kolajnu. Pun izvèrstnosti vojničke, postadè Miloš zatim i častnikom, i zadobì u tom stališu zadovoljnost svih svojih starešinah.

Ljubica s materom primi kućanstvo, i bijaše joj od velike pomoći. Ona skoro zatim prirastè za udaju. Njezino dobro vladanje razglasi se po svoj okolici. Zato dobi ona dobra i vrědna mladića za druga, s kojim je do smèrti živila u miru, u ljubavi i blagoslovu božjem.

17. Moje janje.

Imam janje kò sněg bělo.
Koje pase po livadi,
To je tako krotke ćudi,
Nikom ništa zla neradi.

Ono sitno bere cvětje,
Boje žute i cèrvene,
I skačući pase trave,
Blagom rosom odgojene.

A kad više pasti neće,
Kada se je zasitilo,
U hladu si traži města,
Gděno bi se odmorilo.

A kad pastir stado bělo
Pred mrak těra u tor kući,
Tad i moje janje dodje
Poskakujuć i blećući,

Rad ja imam moje janje,
Koje pase po livadi,
I tko meni njeg uvrědi,
Moju radost truje jadi.

18. **Kruška** (dèrvo).

Stari Blaž izadje jednom pred kuću i sěde u hlad pod veliku krušku. Njegovi unuci, jedući od iste kruške plod, nemogahu dosta nahvaliti lěpote i sladosti krušakah. Tada reče děd: Moram vam baš pripověditi, kako je ovamo prispěla ova kruška. Prie više od petdeset godinah ja se susědu potužih na svoje siromaštvo. Ej, rekoh, da mi je u svom imetku jedan put sastaviti samo sto talirah, čini mi se, da nitko nebi bio zadovoljniji od mene. Suseěd, koj bijaše mudar i pametan čověk, rečè: To možeš lasno sastaviti, samo ako ti je volja. Vidiš! na istom tom městancu, na kojem sada

stojiš, leži u zemlji više nego sto talirah. Nastoj samo, da ih izvadiš.

Ja sam tada bio još mlad i nerazuman čověk, pa sam zato onu istu noć izkopao veliku jamu u zemlji; ali na svoju žalost nenadjoh ni prebijene krajcare, a kamo li sto talirah.

Kada suseěd sutra dan smotri jamu, grohotom se nasmijà i rečè: Budalo! nisam ja tako mislio. Ali ništa zato, ja ću ti dati jednu mladu krušku, usadi ju u tu jamu, koju si načinio, i za několiko godinah izit će taliri na vidělo.

Ja usadih istu krušku, ona začè rasti, i iz nje postadè ova velika kruška, koja je evo pred vami. Od ploda kruške ove imam ja za toliko godinah više koristi, nego sto talirah, a osim toga je ista kruška opet glavnica, koja nosi lěpu korist.

U svakome kraju
Nek ti voćke staju;
Nastoj ih snažiti,
Trud će se platiti.

19. **Světlost sunca.**

Samo da bi sunce uvěk sjalo! jednom rekoše dětca, kad je vàs dan padala kiša i duhala bura. I zbilja dogodi se, kano da će se dětci izpuniti želja; više bo se měsecih zatim nije vidělo ni oblačka na nebu. Ali ta duga

suša po njivah i poljih počini veliku štetu. U vèrtu povenulo je cvětje i zelje, a lan, na koj se radene děvojčice tako jako radovahu, jedva se je podigao bio od zemlje.

Vidite dětco, rekne mati, da je kiša isto tako potrěbna, kao i světlost sunca! Učite dakle iz tog mudrog božjeg uredjenja svetu istinu, da ni za ljude nebi dobro bilo, kad bi vazda uživali vesele i radostne dane. Morate kadkada doživěti i tužnih i žalostnih danah, da iz vas postanu dobri i valjani ljudi.

Ne veselja samo i radosti,
Već i tuge i žalosti dani
Jesu dari božje providnosti,
Da budemo ljudi izkušani.

20. Jutrenja pěsma.

Tavne noći nestalo je,
I svanulo jutro već;
Svuda cvětje procvalo je
Dokle okom mog' doseć.

Od slavićah spěv veseli
Rane zore sladi zrak;
Ševah glase uzlet směli
Pod nebesa nosi čak.

A i zeba, juričica,
Nisu zadnje ovaj čas,
Po zelenih svih grančicah
Čuti im je veseo glas.

21. Sreća.

Něki kralj imadjaše blagajnika, koj se je od pastirskog stališa popeo bio do tog visokog stepena. Toga blagajnika obtuže kod kralja, da on dira u kraljevo blago, i da u podrumu za željeznimi vrati čuva novce, koje je ukrao iz kraljeve blagajne. Kralj posěti blagajnika, razvidi mu stan, i kad je došao do željeznih vratah, zapovědi da mu se ista otvore.

Kad on unutra stupi, vèrlo se začudi nenašavši ništa, do četiri stěne, jedan prosti stól, i jedan slamnati stolac. Na stolu bijaše pastirska frulica, štap i strunica. Kroz prozor se vidjahu zelene livade i šumice.

Sad blagajnik progovori: U svojoj mladosti čuvao sam ovce; a ti me kralju pozvà u svoj dvor. Sad se dakle u ovom podrumu svaki dan bavim jednu uru, te se s veseljem sětjam svog pèrvašnjeg stališa i radostno pěvam pěsmice, koje sam někoč kod ovacah pěvao Stvoritelju na slavu. O, pusti me opet na polja i njive praotacah mojih, gdě sam tako srećno živio.

Zadovoljnost, a ne slava,
Čověčja je sreća prava.

22. Dva poslenika.

Něki poslenik morade kamenje prinašati pri gradjenju kuće. Medju tim kamenjem bijaše jako velik kamen, kojega je takodjer trěbalo odněti. Nu kadgod je taj poslenik do njeg došao, uvěk ga je ostavio, i nosio je samo manje kamenje. Sad se je ipak počeo strašiti, da će i taj veliki kamen morat nositi. Napokon htiaše to i učiniti; nu buduć da se je već umorio bio noseć manje kamenje, zato nemogaše onog velikog ni s města krenuti. Moradè ga dakle ostaviti. Nu buduć da je i taj kamen u nadnici pogodjen bio, zato mu gospodar uztegne něšto malo od njegove zasluge. I to bijaše sasvim pravo, jer sve učinio nije, čemu je najmljen bio.

Drugi něki poslenik izbirao je najprie ponajveće kamenje, i buduć da je znao, da drugčije nemože biti, nosio ih je, premda su mu težki bili, i radovao se je, da će mu posao lakši biti, kada red dodje na manje kamenje.

Sad mu je posao naprědovao, i on se je veselio, jer je jur svèršeno bilo, što najteže bijaše. Od ova dva poslenika koga bi vi naslědovali? dà li onoga, koj je najteži posao na

poslědak ostavio, ili pak onoga, koj je s najtežim poslom započeo?

Početak je svaki težak, ali s Bogom sve se može. Bog pomaže težaku, a ne ležaku. Kakov posao, takova i plaća. Tko neradi, neka ni nejěde. Po svèršenom poslu sladak je počinak.

23. Podkova.

Něki otac išao je sa svojim sinom Mirkom prěko polja. Gle, rekne otac putem, tamo na putu leži komad podkove, digni ga, i ponesi sobom.

Ej! rekne Mirko, to nije vrědno uzeti. Na to otac, nerekavši ništa, digne taj komad željeza i turi ga u džep. Kad su došli u bližje selo, dade ga on kovaču za několiko novčićah i kupi si za to trěšanjah.

Zatim se oba dalje upute. Medjutim je sunce bilo jako pripeklo, a na blizu nevidjaše se niti kuće, niti dèrveta, niti vrěla kakova, a siroma Mirko od žedje već je iznemogao bio.

Tad otac kao nehotice pusti jednu trěšnju iz džepa na zemlju. Mirko ju bèrže bolje digne, kano da je od zlata bila, pa s njom mahom u usta. Za malo vremena otac spusti opet jednu trěšnju, a Mirko se opet prigne

i digne ju. Tako je otac sve jednu po jednu do poslědnje spuštao, a Mirko je sve jednu za drugom do poslědnje pobirao. Kad je napokon poslědnju digao i pojio bio, okrene se otac i nasměhavši se, reče mu: Vidiš, da si se za podkovu jedan put sagnuo, nebi se poradi trěšanjah toliko put sagibati morao.

Spoznaj odtud istinu one mudre izreke:

Tko na male stvari
Obzir neuzima,
Više putah s manjim
Mnogo truda ima.

Bez muke neima nauke. Běle novce trěba ostavljati za cèrne dane. Biser nevalja pred svinje bacati. Težko onomu, koj pameti neima. Bog govori: pomozi si sám, pomoć ću ti i ja. Bolja je unča pameti, nego sto litarah snage. Bolja je jedna smišljena, nego stotina učinjenih. Bolja je štednja nego radnja. Budalasta snaga bèrzo malaksa. Mačka bi rada ribe, al u vodu neće. Tko nesije neće ni žeti. Tko je rada jezgru jisti, mora prie ljusku sgristi.

24. Večernja pěsma.

Jurve zlatno sunce zadje,
Jur ga tavni sumrak zavi,
I zajedno s nebeskog se
Kruga světlost sjajna javi.

Težkim sèrdcem danak ovi
Nas ostavlja i umira;
A s nebesah k nam silazi
Blagi sanak — angjeo mira.

On, od věčna poslan otca,
S čela znoj otèrti znade,
On na pěsku zla i tuge
Goji cvětak blage nade.

Sad spavajte oči cèrne,
Měsec zemlju osvětljava,
Pod obrambom svemožnoga
Duh věk mirni sladko spava.

25. Bog pomaže.

Něka siromašna udovica, koja imadjaše petero dětce, nije imala čim bi ju hranila i odhranjivala. Nu ona ipak sve svoje pouzdanje stavi u Boga i věrovaše čvèrsto: da Bog sve, što je stvorio, uzdèržaje i da nad svim svojom ljubavju bdije.

Město da je dakle tugovala, molila je pomnjivo i zahvaljivala Bogu za podporu, koju je već više putah od njega dobila; ali tim nebijaše sve učinila; ona je pokraj toga još iz svih svojih silah radila i nastojala, da štogod zasluži.

Ona je pomnjivo slala svoju dětcu u školu, a kad bi se iz nje povratila, ponavljala je s njom, što su se učila, i nastojala je, da svako po svojih silah zabavi. Nu jedno jutro reče svojoj dětci: Dětčice moja! Ništa neimam, što bi vam dala, ni kruha, ni brašna, niti jednog jaja. Molite dragog Boga, da nam pomogne, jer on je bogat i moguć i sám veli: Zazivajte me u nuždi vašoj, a ja ću vas osloboditi. Mali Ljudevit, komu istom šest godinah bijaše, odputi se vèrlo tužan i žalostan u školu. On naidje na otvorena cèrkvena vrata, stupi unutra i klekne pred oltar. Neopazivši nikoga u cèrkvi, začme glasno moliti: Ljubezni otče nebeski! Mi dětca neimamo ništa više jěsti. Naša majka neima više niti kruha, niti brašna niti jednog jaja. Daj nam štogod jěsti, da skupa s dobrom svojom majkom od glada poginuti nemoramo. O pomozi nam! pomozi! Tà, ti možeš, a i obećao si.

Tako moljaše Ljudevit u svojoj dětinskoj prostoti, i otidje zatim u školu. Kad je kući došao, smotri na stolu velik i lěp hlěbac, zdělu punu brašna, i košaru punu jajah. No hvala Bogu! viknu radostno, Bog je uslišao moju molitvu. Majko! je li to angjeo koj kroz prozor amo donio? Ne, odgovori mati, nego je Bog uslišao tvoju molitvu. Kad si se ti kod

oltara molio, klečala je Dobrićeva stara gospoja otrag u klecalih svojih. Ti ju nisi mogao viděti; nu ona je tebe viděla, i slušala je tvoju molitvu, te nam je zato ovo poslala. Ona je bila angjeo, po kojoj nam je Bog pomogao.

26. Pokajanje.

Děvojčica imenom Ružica imala je pticu kanaricu. Ptičica ta pěvala je od jutra do mraka, i bila je lěpo žuta kao zlato. Ružica joj davaše sěmena, kojekakva zelenja i kadkada po komadić šećera, a svaki dan frižke vode. Nu ptica na jednoč se snuždi i Ružica ju jedno jutro, kad joj vode donese, najde mèrtvu u kavezu. Tad počè ona iz sveg glasa jadikovati za svojom ljubeznom ptičicom. Mati Ružičina pako otidjè, kupi joj drugu, koja je još lěpša bila, i koja je isto tako lěpo pěvala, i metnù ju u kavez. Ali tužna děvojčica začè još većma jadikovati, kad ugledà ovu drugu ptičicu. Mati se vidi u čudu i zapità ju: Ljubezno děte, zašto ti još plačeš, i zašto si tako tužna? Suze tvoje neće mèrtvoj ptičici života povratiti, a ti imaš evo ovdě drugu, koja nije nimalo lošija od pèrve. — O, draga mamice! odgovori děvojčica, sagrěšila sam težko proti siromašnoj životinji, jer nisam sve učinila,

što sam činiti imala i mogla. Mila Ružice, reče mati, ta ti si ju brižljivo nadgledala! O ne, odvrati děvojče, ja joj nedavno prie njezine smèrti nisam dala komad šećera, koj sam za nju od tebe dobila, nego sam ga sama pojěla. Tako govoraše děvojčica tužnim i razcviljenim sèrdcem. Mati je bila ganuta tom žalbom kćerke svoje i štovala je glas istine, koj je spoznala u sèrdcu děteta.

27. Ptice selice.

Gotovo sve ptice pěvice, koje nas razveseljivaju u prolětje i lěto svojim sladkim pěvanjem, sele se od nas u jesen, kad požuti listje na dèrvetju i opadati stane na zemlju. Kad se sele, lete někoje jedna po jedna, někoje sve dvě a dvě, a někoje jatomice.

One nemogu podnositi ljute naše zime; perje bo im je odveć lagana oděća, i one bi se posmèrzle. A i sve da nebi, gdě bi si hranu našle pod ledom i sněgom: jagodicah, gusenicah, cèrvih i zèrnacah? Kada jutro svane, hoće im se jěsti, isto tako u podne, a i u večer trěba im hrane; pa odkud da to sve uzmu?

Kad se oblaci pred studenim severom vuku, kano da bi letili, tad se seli veća strana tih ptičicah u južne tople zemlje, gdě im je dragi Bog priredio bogat i preobilan oběd;

one lete prěko gorah i dolinah, prěko rèkah i potokah, dapače i prěko istih morah tisuć urah daleko.

Nitko im nekazuje puta, one ga same znadu; nu prie nego nastupe taj dugi put, ili nebu pod oblaci ili niz ravna i livade obletju tužno i žalostno, te se mladke i starke saberu u jata svoja. Tad još jednoč oblete sve skupa poznate si vèrte i kućišta, i zatim se krenu u svoj novi zavičaj.

Laste i juričice, slavke, žutoperke, češljugarke i žutovoljke, pastirice i cèrljenače, zebe i gèrlice — sve te mile pěvice putuju u daleke zemlje. — Putem se dakako mnogoj dogodi nesreća kakova, nu zato ih ipak veći dio dodje srećno do svog cilja.

A kad kod nas sunce razprostirat stane tople zràke, one opet dodju iz dalekih zemaljah k nam, i lastavica mila nadje svoje staro gniezdo pod krovom, a slavka gèrm, u kom su se prošle godine orili njeni sladki glasi. Sve nalaze svoja stara města, gdě su prie veselo boravile, i opet začimlju svoje poznate lěpe i ljubezne pěsmice.

Da, to je jako čudnovato, i nijedan čověk nemože razložiti, kako to biva.

Kad bi ote ptičice mogle govoriti, to bi nam one doisto kazale.

28. Božja providnost.

Iz daleka neba,
Gdě angjeli sěde,
Otca věčnog oči
Svako děte glede.

Sluša njegve molbe
Ob dan i u noći,
Pazi da mu hude
Nenaškode moći.

I brižljivo hlěbac
Svakdanji mu dade,
Čuva nepogodah
Zlih da nedopade.

O! svoj děci kaž'te,
Svih gor otac da je,
Da njem ugoditi
Ni'edno neprestaje.

29. Najdragocěnije mirodije.

Někog gospodina uhvati na šetnji plaha kiša, a on utekne u bližnju seljačku kolibu.

Děca sědjahu baš kod stola, pred njom stajaše jedna velika zděla puna kaše. Sva ju jědoše vèrlo rado, i pokraj tog bijahu zdrava i rumena kao ruže. Kako mogu, reče taj

gospodin materi, děca to kukavno jělo takovom željom jěsti, a pokraj toga biti zdrava i vesela?

Mati odgovorì: to dolazi od trovèrstne mirodije, koju ja metjem u jělo. Najprie zahtěvam, da si děca poslom zasluže oběd. Drugo, izvan obroka nedajem im ništa jěsti, te tako dolaze s gladnim želudcem k stolu. Tretje, učim ih uměrenosti, niti ih neupoznavam s ikakvimi poslasticami!

Kom' je glad i težko dělo
Utrudilo zdravo tělo,
Onaj mnogo nezabavlje:
Svako j' jělo njem' na zdravlje.

Drugi odsěk. *)

30. Božićni blagoslov.

Dragutin i Anka, dvoje siromašne děce, sědjahu sami u sobi i radiše. Dragutin je računao, a Anka je plela. Na stolu im je bila večera, koju im je majka pripravila bila. Nu imala su ju istom onda dobiti, kad bi dovèršila svoje zadaće. Dok su radila, pomislila su više putah, kako će danas sladko večerati, budući da je badnjak bio. Mati je medjutim kùpila dèrvah u bližjoj šumici, da nebi morala božićnih danah zimu patiti.

Tad na jednoč pokuca nětko na vratih. Dà li je to mati? ùpita Anka. Nu Dragutin skoči hitro i otvori vrata stare kolibice. Jedno děte, dèrhtjuće i blědo, stajaše na vratih. Ono neimadiaše ništa na sebi, do jedne tanke haljinice, a molećima očima gledaše Dragutina, kano da bi reći hotělo: O smilujte mi se i primite me; ja sam gladan i žedan, a studen me nemilo bije.

*) Zajedno spèrvim članko je zikoslovnoga věžbanja.

Dragutinu se sažali to děte, on ga uvede u sobu. Anka gledaše začudjenima očima toga novoga gosta. Nu kad mu je viděla žalostno lice, sèrdce joj se mahom ganulo. Ona ga poprimi za ruku, privede ga k peći, i hitro baci něšto trěšća na vatru.

Nećeš li ti svoje makovače jěsti, Dragutine? upita ona hodajuć amo tamo. Jědi ti svoju, reče brat, ti si malo prije tako jako gladna bila. Ah, brate! ja nemogu, odvrati Anka; meni je veoma žao ovoga siromašnoga děteta, ja ću njemu dati svoj komad. Baš sam i ja to učiniti htio, nastavi Dragutin; zadèrži dakle ti svoj komadić sebi. Hotěvši svako svoj dio dati nevoljnomu dětetu, dàli su napokon obadvoje. Ono im ljubezno zahvali i uzme njihov dar.

Sada vide děca, gdě se majka kući vratja i u ruci nosi lěpo božićno dèrvo *). Dragutin i Anka izlete radostni pred nju. Nemojte se prije reda radovati, reče mati, ja vam doisto nosim božićno dèrvo, ali nenosim ni jabukah, ni orahah. Dobra naša kuma otišla je od kuće,

*) Samo po gradovih običaj je o božiću nakititi jedno poveće božićno dèrvce (Christbaum) orasi, jabukami, narančami, smokvami, medenjaci i drugimi kojekakvimi poslasticami; po selih pako izkite cělu sobu šimširovimi i drugimi grančicami, na koje se takodjer poveže koješta dobroj děci na veselje.

i tek će se kasno natrag vratiti. Samo sam doněla několiko krajcarah za prelo, a to će jedva dosta biti, da si možemo kupiti hlěba za svetke. Al kog ja vidim tamo? upita ona stupivši u sobu. Čije je to děte? Ah mamice, reče Dragutin, zeblo je i gladovalo vani, a ja ga dovedoh u sobu. To je bilo vèrlo lěpo od tebe, odgovori mati.

Tad sèrdce povuče to tudje děte za svojimi roditelji. Oni mu dadoše oděćicu i šubaru na glavu. Děte se radovaše i zahvali im. Dragutin ga izvede i odprati něšto malo.

Kad se je Dragutin povratio, dade im mati několiko komadah cèrna kruha, koj su oni tako sladko jěli, kano da je namazan bio najčištjim medom.

Medjutim se je starala mati, da děci priredi božićno dèrvo. Kad su děca spavati otišla, uzè ona několiko voštenih svěćicah, koje su ostale od poslědnjeg božića, izrezà několiko zvězdicah od šarena papira i povezà to sve s několiko medenjakah i několiko krušakah na grančice božićnjeg dèrvca, pa reče tiho: Blagoslovi ovo dobri Bože! kad neimam ništa boljega.

Kad je sutra dan ranom zorom zvuk zvonah navěštjivao blagdan Isukèrstova narodjenja, škoče Dragutin i Anka iz postelje

i uzkliknu radostno, kad kroz pukotine vratah opaziše jasnu světlost božićnih svěćah. Božić je ovdě! viknu obadvoje, i dotèrče u sobu. Božićno se dèrvo sjaše u světlosti bezbrojnih svojih svěćicah; a cèrvene jabuke i zlatni orasi visjahu u takovoj množini, da su se skorom kèršile pod njimi grančice. A na vèrhu blistala zvězda, kano da je reći htěla: Radujte se, Spasitelj se je světa narodio!

O mamice! mamice! poviknu děca i polete u njenu sobu. Sasvim začudjena podigne se ona i rekne: Što mi nedate spavati? Baš sam tako lěpo spavala. Nu kako se je začudila majka, kad je smotrila sve te krasne darove! Pod dèrvetom ležaše još mnogo stvarih nerazmotanih: oděćicah, cipelah, knjigah, i svakojakih drugih stvarih. Sad sklope ruke majka i děčica, te zahvale Bogu. Nu dok su na kolěnih klečali, i Bogu zahvaljivali, gledaše nětko kroz prozor u razsvětljenu sobu i izčeznu tada u jutrenom sumračju. To bijaše poslužiteljica něke bližje gospoštine, koja je slučajno začula njihovo milosèrdno dělo, i sada je time toj siromašnoj obitelji učinila veselje i radost. Tako Bog upotrěbljiva plemenite duše, da po njih izpuni svoju volju.

Utěšeni i okrěpljeni dignu se moleći; radostno zaori svečani zvek zvonah i tisuće ve-

selih glasovah radostno pozdraviše blaženi danak.

Slava Bogu na visini,
A mir ljudem na nizini,
Koji dobra sèrdca jesu!

31. Pěsma Isusu.

Na prostoj slami
Isus se nami
Narodi.
Nek bude dika
Bogu velika
Na nebu.
A pokoj svima
Ljudma dobrima
Na zemlji.
Bože Isuse!
Tvojoj smiluj se
Děčici;
S tobom u raju
Da prebivaju
Nu věke.

32. Malim prěčit k men' netrěba.

Jednoč licem svim u znoju,
I u trudnom nepokoju,
Isus světa spás sědjaše,
Odmorit se ter htiaše,
Da tad opet put nastavi,
I od běde kog izbavi. —
Bolne rane on vidaše;
Ovd i tamo govoraše;
Mnoga sèrdca ucviljena
Reč mu těši umiljena.
Žene dodju tud někoje
Vodeć k njemu čedo svoje,
Da ga ljubko pomiluje,
Blagoslov mu svoj daruje.
Učenici pak prozbore:
Dajte mu se da odmore
Izmučena těla uda,
Dost je imó danas truda!

Al on njima tiho na to
Odgovara umiljato:
Malim prečit k men' netreba:
Njihovi su dvori neba.

33. Sveti Polikarpo.

Poslě smèrti našega Spasitelja progonili su učenike njegove Židovi i krivobožci. Nu to ih nimalo neuplaši, već oni kèrštjanski nauk ipak razširivahu po svem světu. Jedan od tih glasovitih i slavnih učiteljah kèrštjanskih bijaše i sveti Polikarpo, biskup u gradu Smirni. Kad je on vidio, da od svakuda progone pravověrne, otišao je iz grada s jednim svojim věrnim učenikom. Polikarpo bio je već veoma star i mnogo radio je za razširenje věre i cèrkve Isukèrstove. Nu zato su na njega ljuto mèrzili krivobožci. Oni ga potraže i obkole njegov stan da ga ubiju. Ali sveti biskup, oslonivši se na Boga, nije se bojao ništa. On je mirno gledao smèrti u oči. Vodili su ga pred sudca, a on je išao mirnim sèrdcem i veselim licem. Sudac se je vèrlo čudio tomu. On ga pozove, da se odrekne svoje věre. Kako bi ja to mogao? reče on; ja sam svega svoga života služio věčnjemu Bogu, a sad da mu se iznevěrim

u starosti svojoj? Na to poviče bezbožna prostinja: Vatru amo, da ga spalimo! I oni donašahu dèrva, i hotiahu ga popasti. Ali sveti Polikarpo mirno reče: Ja se nebojim te vatre. Bog će mi snage dati, da Isukèrstovu rěč izpověditi mogu i na istoj plamtećoj lomači. I mirno zatim skine svoju kabanicu, odrěši cipele s noguh i uzidje na lomaču. Plamen ga na skoro obuzme, i nad lomačom pèrne běli golub nebu pod oblake.

Věra je svetomu ovomu mužu podělila jakost, nevinost pako hrabrost i u istoj smèrti.

34. Dobar pastir.

1.

Spasitelju, dobri Isukèrste!
Ti si dobar pastir stada svog,
I nad njime lebdiš, bdiješ, paziš,
Da mu ništ se nepripeti zlog.

2.

Ta i ja ću biti ovca tvoja,
Radostno te slědit hoću svud;
Tvoj slušati glas ću mili vazda,
Nit od tebe ja ću iti kad.

3.

Isukèrste, moj pastiru dobri,
Koj i za me brineš se uvěk,
Čuvaj, pazi, vodi, ravnaj mene,
Dok věčnosti nastupi mi tek.

35. Dobar otac.

Někí se je otac radi važnih poslovah bavio u glavnom gradu Zagrebu, a mati i děca živila su medjutim daleko od njega udaljena na jednom malom imanju. Tad pošalje jednom otac velik sanduk pun svakojakih lěpih stvarih i jedan list, u kom pisano bijaše: Děco! učite se pomnjivo u školi, slušajte majku i učitelja i budite pobožna i dobra děca, pa ćete skoro k meni doći. Radujte se, jer u mene ima za vas još mnogo lěpših stvarih. Děca se jako radovahu i rekoše: Kako je dobar naš otac i koliko nam veselja čini. Mi ga sèrdačno ljubimo, ako i nije kod nas. Mi ćemo mu takodjer učiniti veselje i sve ćemo ono raditi, što nam piše. O kako nam je milo i drago, što ćemo na skoro viděti našeg otca.

Mati na to reče: Draga děčice! kao što vaš otac na zemlji postupa s vami, isto tako i nebeski otac postupa s ljudmi. Mi doista nevidimo dragoga Boga, al imamo od njega puno svakojakih stvarih: sunce, měsec, zvězde, cvětje, voće i hranu. Iz svega toga spoznajemo njegovu ljubav. Sveto je pismo tako rekavši list od njega, u kom nam očituje svoju ljubav i obećava nebo. O, tamo su za nas pripravljeni još mnogo lěpši darovi, nego li nam ih svět dati može.

Umuknuv malo, nastavi opet: Nebeski otac znade, što nam je potrěbno, i mi ga moramo zato moliti, i činiti sve, što nam po roditeljih i učiteljih zapověda. Stoji bo pisano: Molite, pa će vam se dati; kucajte pa će vam se otvoriti.

36. Sveta Jelisava.

Sveta Jelisava bila je kći ugarskoga kralja Andrije i Gertrude Andeške iz Tirola. Njezin suprug zvao se je Ljudevit Durinski. Ona je bila dobročiniteljica siromakah i bolestnikah.

Jednoč zavlada velika skupoća, i vèrlo skup bijaše kruh, meso i druga hrana. Za vrěme te skupoće mnogi ljudi patili su nuždu, a někoji su i umirali od glada. Tad dade sveta Jelisava mlěti i peći, i razděljivaše brašno i kruh medju siromake. Mnogim je poklanjala novacah, tako da su mislili gděkoji, da će ona sama osiromašiti. Njezin suprug ju ukori poradi te prevelike darežljivosti. Jednom bijaše joj suprug u gradu, a ta pobožna gospoja iz dvora otide k siromakom. Pod plaštem nosila je punu košaricu kruha, mesa i jajah. Jedan put ju sretne suprug i reče: Šta nosiš tu? ded da vidim! Jelisava stane uplašena, al suprug vidivši njezinu zabunu, i poznavši nuždu i nevolju sirotinje, mirno ju pusti svojim putem

i neprěčjaše ju više u izvèršivanju dělah milosèrdnosti i ljubavi prama iskèrnjemu.

Ta proměna njenoga supruga ukrěpi ju u věri, da su Bogu ugodna i mila njezina děla.

37. Kravar.

Někoje děte paslo je kravu na tratini pokraj vèrta, te jednom pogledavši na trěšnju, opazi da već ima několiko zrělih trěšanjah. One su se tako lěpo cèrvenile, da ga je sèrdce povuklo za njimi. Zato ostavivši kravu samu, popne se na dèrvo.

Ali krava opazivši da neima pastira, otidje, uskoči u vèrt i po volji začme jěsti cvětje i zelje, a što nije pojěla, to je pogazila.

Kad je pastir to vidio, snidje što je bèrže mogao s dèrveta dolě, pa odleti tamo, i stane tako nemilo lupati kravu, da je běžeć od batinah još više pogazila.

To je otac gledao iz daleka. On pritèrči k njemu, pogledà ga ozbiljno i reče: Tko zaslužuje takovu kaštigu, ti ili to živinče, koje nezna što je lěvo, što li desno? Zar si ti manje pohlepan bio, nego li to živinče, s kojim si upràvljati imao? I ti si sada nemilosèrdan sudija, a zaboravljaš na svoj um i na svoju pogrěšku!

Tad se je děčak sramio i zacèrvenio pred svojim otcem.

38. Otac svojoj děci.

Někí gospodin putovao je jednoč iz Slavonije u Italiju. On je išao prěko Zagreba i Karlovca na Rěku. Kad je u Rěku došao, pisao je svojima slědeći list:

Ja se sada nalazim na granici otačbine naše. Putovao sam prekrasnom novom cestom i prěko glasovitih Julskih planinah. To su vam visoke planine; mnogi su im vèrhunci gole i puste stěne, na kojih nerodi ni pšenica, niti rujno vino. Sad se baš nalazim na Rěki, gdě takodjer mnogo děce imade, buduć da biskup obdèržaje krizmu. Rěka je lěp grad na moru jadranskom. More vam je neizměrno velika voda; doklegod čověk očima dosiže, nevidi ništa drugo, nego vodu, a na njoj tamo amo gdě se parobrodi i galije ljuljaju kano běli labudovi. A neimade veličanstvenijeg i divnijeg prizora, nego noćju biti na moru, kad je voda tiha, a zvězdovito nebo razvedreno. Čověk sasvim zaboravi na zemlju i da je zemaljsko bitje, i čini mu se, da medju nebesi lebdi.

Na Rěci imade mnogo lěpih stanjah i množina različitih tvornicah. Ja sam polazio prekrasnu cèrkvu svete Marie i svetog Vida, kakovih neima u našoj Slavoniji. Bio sam u dvorani, gdě takodjer imade narodna čitaonica, i jedno lěpo kazalište, u kom se čine kadkad prestavljanja i

u našem sladkom jeziku. Nu ja bih vam, draga děčice, od Rěke mnogo koješta lěpog pisati mogao, kad bi samo imao vremena. Da vam je samo sada doći na rěčki tèrg, vi bi tu viděli svakojakog lěpog voća, kakovog u svom životu još viděli niste: krušakah, narančah, lemunovah, i još mnogo drugog koješta. Ovdě vam rastu več smokve i masline, i podnebje je mnogo toplije, nego li kod nas. Skoro ću i tamo doći, gdě rode citrone i naranče. O, da ste sad kod mene, ili da vam poslati mogu košaricu toga voća. Nu to bi se lěpo voće putem pokvarilo. Imade takodjer ovdě kućah s nizkimi krovovi, kakovi se grade po Italiji.

Po gorah hèrvatskih vidio sam sèrnah i jelenah. Vidio sam takodjer u Jurjavesi u Zagrebu pitomu sèrnu, ona se je sasvim mirno šetala s vèrtlarom pokraj ribnjaka. Kad sam u Zagrebu bio, želio sam vas kod sebe imati, da vidite narodni muzeum, u kojem ima mnogo lěpih i znamenitih stvarih naše otačbine, da vidite prekrasnu narodnu dvoranu, da vidite tiskarne, gdě se tiskaju knjige i novine u našem jeziku. Osobito neima čověka, komu se nebi dopala velika cèrkva, koja je sva od kamena sazidana, srebrom i zlatom nakitjena; kojoj neima para u našem narodu. Al najveća su znamenitost te prekrasne cèrkve dragocěni prozori kod velikog oltara, u koje su ubojadisane slike raznih svetacah. Ti su prozori jedna

od najvećih znamenitostih naše otačbine jer u cělom našem carstvu neima više takvih prozorah.

Osim toga viděli bi tu još mnogo koješta, što bi vam se vèrlo dopalo. Nu i to može još biti, ako se zdrav i veseo kući povratim. Učite se samo pomnjivo, slušajte svoju majku, i dobro se vladajte. Učite se takodjer lěpo risati; meni je vèrlo žao, što to neznam. Imade u našoj domovini, osobito u Hèrvatskoj, mnogo krasnih predělah, a medju gorami i vodopadah.

Svako od vas něka mi napiše po několiko redakah, i dade materi, da ih svomu listu priloži.

Budite živi i zdravi, vi i vaša majka, i svi, koji ste kod kuće. Sad je već kasno, i vi ćete doisto biti u postelji. Spavajte mirno.

Iz Italije ću na skorom pisati majci. Ona će vam tada još više pripovědati o mom putovanju. S Bogom.

39. Ság.

Zlatica bijaše vèrlo ljubezna i mila děvojčica. Al da je još něšto uztèrpljiva bila, to bi bila sasvim radost i veselje svojih roditeljah.

Kad je imala štogod učiti, pa joj mahom sve po volji nije išlo u glavu, odmah se je razsèrdila i baciv knjigu iz rukuh, rekla bi: Oh, to ja neću naučiti!

Kada bi došla u vèrt, gdě je bilo mnogo voća, tugovala bi i rekla: Ej, kako to dugo traje, dok kruške i jabuke sazriju; nemogu ih dočekati.

Tako neuztèrpljiva znala bi više putah prutom umlatiti zeleno voće, da ga se najěde, pa je uvěk zatim obolěla.

Kad je predju motala na klubko, pa bi joj se zamèrsila žica, to je neuztèrpljivo tèrgala predjom dotle tamo amo, dok se sasvim zamèrsila nije, te je tad morala zvati majku, da joj pomogne razpraviti ju.

Ovakova je Zlatica i pri svakom drugom poslovanju bila. Jednoč donese majka djerdjef i rekne Zlatici: Za četèrnaest danah otčev je godovni dan, navezi mu jedan mali ság (ćilim) nalik ovomu; tim ćeš vèrlo razveseliti otca.

Veselo se Zlatica poprimi tog posla. Ali tko hoće vezti, mora da je uztèrpljiv. A Zlatica videć, da joj posao slabo naprěduje, izgubi već pèrvi dan svu volju, pa htěde da ostavi posao. Tad ju uzme mati za ruku i odvede k uraru. Ovdě na stolu ležahu mnoga mala kolešca, šarafi, perca i druge kojekakove sitne stvari.

Šta radite time? zapita Zlatica urara. Iz tog se ure prave, moje drago děte, odgovori on ljubezno. Borme, reče Zlatica, vi time imate mnogo posla. A kako možete složiti sva ta

sitna kolešca i sve te šarafe? Uztèrpljivost nadvlada sve te potežkoće, odgovori urar; nu ako ti se hoće samo jednu uru ostati kod mene, vidět ćeš, kako će ura načinjena biti.

Zlatica ostane i gledaše, kako je radio taj pomnjivi čověk. On je svojimi klěšticami uzimao sve po jedan kotačić, jedan po jedan šaraf, uztèrpljivo slagao je jedan komadić s drugim. Što se nije složiti dalo, to je pilio te pilio, i to sve lagano dotle, dok svaka stvarčica nije pristala na svoj red i svoje město. On se nije ni malo naglio, već je radio sve pozorno i pazljivo, i gle, prije nego je minula ura, bijaše sat navučen, i udaraše: tik! tak! tik! tak! kao da je oživio.

Vidiš, drago děte, rekne urar, da se sve učiniti dade pomnjom i uztèrpljivostju: Svakomu dobromu dělu trěba vremena.

Zlatica je mučala, ali si je dobro zapamtila taj nauk. Kad se je s materom opet kući povratila, sědne k djerdjefu i počme raditi tako marljivo, da se je i sama radovala svojemu naprědku. Prie nego je otčev godovni dan dospio, bijaše gotov njezin posao.

Da ste vidili, kako se je veselila Zlatica, kad je viděla, kako se je radovao otac njenomu daru!

40. Veselo dėte.

Uvėk veseo, zadovoljan,
Nit tugujem, niti plačem:
Vidite me! pun veselja
Věk se igram i věk skačem.

Mog života mladog stazu
Nevinost mi ružam' kiti;
Srěćan! koji veseo je,
I po ružam ko ja hiti.

Pa zato ću věk se trudit,
Kad me u svět kób odmlati,
Da me krėpost, zadovoljnost
Kroz cijeli život prati.

Svog ću stanja sve dužnosti
Ko u igri ovèršivat,
A svèršujuć od svakud će
Radosti mi dosta sivat.

Otac, mati i svi starji
Imati će mene rada;
A to kada zadobijem,
Ha! veselja za me tada.

Ako bi me pak nevolja
U životu gdě zgodila,
Božja će mi već olakšat
Sve tad muke ruka mila.

41. Moli se Bogu i radi.

Dva mala prosjačka děčaka išla su uvěk, zajedno. Obadva su bila iz istoga sela. Jedan imenom Marko, imao je volju učiti se i raditi, nu nitko se nije hotio za njega pobrinuti. Drugi pako, imenom Vukašin, rado se je klatio; a pokraj toga nije ni mislio na Boga; već se je dizao i legao ni nepomislivši na njega. On je istina imao otca; nu ovomu je pravo bilo, što se za njeg brinuti nije morao. Marko nije imao ni otca ni majke; nu on je mislio više-put, što mu je rekla njegova pokojna majka: Čověk, koj nemisli nigda na Boga, upusti se u različite opačine; tko je pako pobožan, pa se uči štogod, toga Bog nigda ostaviti neće.

Něke noći su spavala obadvojica na slami u něčijem štaglju. Kad se je Marko probudio, reče svomu drugu: Čuješ, Vukašine! ja sam noćas sanjao o svojoj majci. Ona mi je rekla, da kod kojega seljaka stupim u službu, i da mu radit pomognem. Ja na to nepristajem, vikne Vukašin na sav glas. Čuvši to seljakov sluga, otvori vrata od štaglja, i vidi obadva na slami ležati. Misleći da su tati, odvede ih svomu gospodaru. Sasvim uplašeni pripověděše oni ovomu, da su samo prěko noć potražili bili priběžište u njegovu štaglju. Vi bi raditi

imali, reče seljak, pak bi tad već imali svoj stan. Eto, ja nemogu nigdě da nadjem posla, odgovori Marko, i zato moram prosjačiti. U mene ima dosta posla, reče seljak, ako tko raditi hoće. Marko radostno ponudu primi, i ostane kod njega; a Vukašin se je veselio, kad je iz kuće izašao.

Marko je nastojao sada iz svih silah, da steče zadovoljnost i pověrenje svoga gospodara. A kad je ovaj vidio, da Marko takodjer i knjigu rado čita, a něšto i pisati znade, pošalje ga u školu. I gospodin župnik bio je na skoro s njim zadovoljan. On je uvěk najbolje odgovarao iz katekizma i bibličke pověstnice. Takodjer je više putah poslužavao kod sv. mise. Gospodin župnik ga jednoč zapita: Bi li se ti hotio i latinski učiti? Ako mi moj gospodar dopusti, odgovori Marko. Seljak je bio bogat čověk, i milo mu je bilo, da se to pametno děte još štogod više uči. Marko je dakle od sad svaki dan k župniku išao, i na skoro je toliko se naučio, da je u latinske škole ići mogao. Seljak ga sada s pomoćju gospodina župnika dade u Zagreb, gdě se je pomnjivo učio, i za svetjenički se striliš izobrazio. Svakih je praznikah polazio svoje dobročinitelje, a kad je potlam postao župničkim pomoćnikom, bio je svojoj obćini u svakom obziru izgled dobra svetjenika.

U istoj je obćini bila kazniona, gdě su bili zatvoreni mnogi tati i razbojnici. Jednoč zovnu pomoćnika k někomu zlotvoru, koj je pogubljen biti imao. Pomoćnik je dragovoljno išao, da mu pruži poslědnju utěhu. Ali tužan koga ugleda? Nikoga drugog nego poznatoga Vukašina. Istog je navela bezposlenost na kradju, a kradja na robljenje. Uhvatili su ga, i on je sada za svoje opačine kaznjen imao biti. Kasno mu se je doista bilo kajati; medjutim ipak podje za rukom njegovu něgdašnjemu drugu, pomirit ga s Bogom i obratiti na pravi put.

42. Dobro upotrěbljen novac.

Pomnjivi něki stolar, koj si je svojim poslom zaslužavao mnogo novca, bio je vazda prostim jělom zadovoljan. On je sa svojom obitelju sasvim prosto obědovao, i čuvao se je vazda, da novce neizdaje na nepotrěbite stvari.

Ali kamo vi novce děvate, rekne mu jednom njegov susěd tokar. Stolar mu odgovori: Ja timi novci izplatjujem stranom svoje dugove, stranom ih posudjujem na kamate. Ej! priměti tokar, vi ste veliki šaljivac. Ta vi neimate niti duga, niti glavnice na kamate stavljene!

A ipak je tako, reče stolar: čujte samo da vam stvar malko razložim. Vidite, a svej

novce, koje su dobri roditelji potrošili na mene, kako sam se rodio, smatram za dúg, koj povèrnuti moram; a novce, koje na děcu trošim, da se štogod koristna, dobra i lěpa nauče, smatram kao glavnicu, koja će mi biti jednoč, kad ostarim, sa kamatami zajedno izplatjena.

Kao što moji roditelji ništa štedili nisu, da me samo dobro odhrane, tako i ja s mojom děcom radim. Pa kao što ja smatram za dětinsku dužnost, naknadjivati dobročinstva svojih roditeljah, isto se tako ufam, da će i moja děca takodjer naplatiti svoj dúg, i to se tako sigurno nadam, kao što znam, da ovo sunce sad nad nami světli:

O, koliko dobra čine
Děci svojoj roditelji!
Nastojte im to vratiti,
I raditi sve po želji.

43. Kopanje blaga.

U někom slavonskom selu živio je jednoć čověk, koj ništa s voljom raditi nehotiaše. Tomu čověku na um pade, da mu je někad pripovědio njegov děd, kako se noću u dvanaest satih kopaju novci na někojih městih. Nu tom se prilikom nesmě progovoriti ni jedne rěči.

On ustane odmah drugu noć, i kriomice otidje na jedno město, gdě se je govorilo, da su silni novci zakopani. Kad je kopati započeo, i dulje već vremena kopao bio, opazi děte, koje světionicu nosaše. Što tražiš, ludjače, ovdě, rekne děte, ta tude neima nikakvih novacah; medjutim ja ti znam kazati, kako ćeš se obogatiti. Idi kući i radi pomnjivo od jutra do mraka, tad ćeš zadovoljan biti, i uvěk ćeš novacah imati. I gle! taj čověk zbilja to učini, i od toga časa mu nije nigda vréme dugo bilo, i postao je mnogo zdraviji i veseliji, niti je više mislio, kako bi gdě novacah izkopao. Trudom i poslom svojih rukuh imao je uvěk toliko, koliko mu je trébalo, a s vremenom je i imućan čověk postao.

Bogatstvom nebivamo uvěk srećni i zadovoljni; jer zadovoljnost neleži u blagu, nego u sèrdcu čověčjem. Siromaštvo nije sramota nikakva, jer i najpošteniji može siromašan biti, kao što i najbogatiji kadkad najnepošteniji. Imade ljudih, koji vole prositi, nego raditi; nu to su ponajviše zločesti i nevaljani ljudi. Mi pravo nemožemo ništa svojim nazvati; jer sve što imamo, dao nam je dragi Bog. Svatko neka dobro upotrébi svoj imetak; inače bo grěši proti Bogu, od koga sve dobro izhodi.

44. Moje tvoje.

Děte. Donesi mi, otče, několiko krušakah! Tamo pokraj ceste ima voćakah, koje su pune prelěpih krušakah.

Otac. Te voćke, drago děte, nisu naše.

Děte. Ali one su kraj ceste, a ne u vèrtu ili na njivi.

Otac. Nu njiva tik ceste ima vlastnika; i zemljište, na kojem je kruška, takodjer je njegovo.

Děte. Ta jučer je i Mirko několiko donio. On mi reče, da mu je gospodar dopustio.

Otac. Može biti; nu što naše nije, toga se nesmiemo ni dotaknuti, a kamo li si prisvojiti. Vi,děco, mislite, da sve po svojoj volji raditi smijete, kano da ste sami na světu. Mi nismo radi, da nam tko šta uzme, dakle nesmiemo ni mi nikomu ništa uzeti.

Děte. Nu kad ja štogod nadjem?

Otac. Tada to obznani, i čuvaj stvar, dok se javi, čija je.

Děte. Kad mi dakle nijedne kruške doněti nećeš, to mi barem dopusti, da idem u našem vèrtu nabrati jagodah.

Otac. Idi slobodno, ali nevodi cěli čopor děce sa sobom. Što je naše, to ti smiješ uzeti, kad ti dopustim. Nu kad bi to činio bez moga

znanja ili kradom, to bi lasno s vremenom tat postao. Svi su tati s početka bili mali kradljivci. Svoje čuvaj, u tudje nediraj. Pa si zapamti drago děte: I oni ljudi, koji gledaju, da nadmudre ili prevare druge, spadaju takodjer u red takovih. Prevara je takodjer kradja. Krivo stečeno, nije blagoslovljeno; kako došlo, tako prošlo.

45. Pětao, pas i lisica.

Pas i pětao sprijatelje se i otidju zajedno po světu. Jedne večeri nemogavši do nikakva stana doći, moradoše u šumi prenoćiti. Pas sad smotri šupalj hrast, gdě je za njeg krasan konak bio. Ovdě ćemo ostati, reče on svomu drugu. Meni je pravo, odgovori pětao, ali ja rado u visini spavam. I tim odletivši na jednu granu, reče psu: lahku noć! i legne spavati.

Kad je počela zora pucati, začme pětao kukurikati, misleći da je vrěme, da se dalje ide. Kukurikanje začuje lisica, koja je nedaleko stanovala, i mahom tamo pritèrči, da uhvati pětla. Videći pako, da pětao tako visoko sědi, pomisli u sebi; tog moram primamiti lěpimi rěčmi, jer tako visoko nemogu se popeti. Ona dakle pristupi bliže, i začme govoriti: Dobro jutro, mili sinovče! odkud ti ovamo? Ja te već oddavno viděla nisam. Ti brajko,

baš nisi izabrao zgodna konaka, i kako mi se čini, ti nisi još ništa ni jio. Ako ti se hoće, navrati se u moju kuću, dat ću ti nešta dobra. Ali pětao je poznavao tog starog lukavog tata, i nije mu ni iz daleka na um palo, da dolě sidje. Ej, reče on, ako si ti teta, ja ću rado kod tebe jěsti. Ali ja imam još jednog druga, on je eno tamo zatvorio svoja vrata. Budi dakle tako dobra, otvori vrata i probudi ga, pa ćemo odmah zajedno doći. Lisica misleći, da bi mogla dobiti još i drugog pětlà, odtèrči bèrzo k jami, gdě je pas ležao. Ali ovaj je bio budan, i čuo je sve, što je govoreno, i radovao se je, što će sada kazniti moći staru varalicu. Prie nego se lisica svomu jadu domisliti mogla, izskoči pas, spopade lisicu za gèrkljan i udavi ju.

Zatim zovnù svoga prijatelja s grane i reče mu: Da si sam bio, ta bi te zlotvorica umorila bila. Nu sad ajde, da se iz šume žurimo.

Svak prijatelj věruj nije,
Što se na te milo smije;
Bolje jedan kod tebeka,
Nego deset iz daleka.

46. Dva psa.

Jednom plemić něki bijaše,
Neznam, kako no se zvaše.
Dva je lěpa psa imao,
Mladji se je Šarko zvao.
Taj je mladji znao plesat,
Stražu stajat, sobom stresat,
Kola vući, vodu gazit,
I tèrbuške dobro plazit;
Pa za to se njegov gazda
Zabavljaše s njime vazda.

Lovca mali sinak Mijo
Učitelj je tog psa bio,
Kom se mora reć na slavu,
Da je Mije mušterije
Zapamtio sve hitrije,
Neg što mnogi djak u školi
Znade kako Bog se moli.

Sin plemićev mislit stadè,
Mora da se jošter dade
Mnogo lakše Lisko stari,
Koj se zaman svud klatari,
Pametnjakom učiniti,
I koje šta naučiti.

Lisko stari jur bez snage,
Zvěr inače ćudi blage,

Gospodarah po nehari
Ništ neznade od tih stvari';
Mudrosti mu sve početak
I srědina i svèršetak
Bjaše čuvat dom, imetak.

Sin plemićev tog uzima
Psa rukama obadvima,
Nuz stěnu mu stiska pleća,
Da mu stoji kano svěća,
Al to njega jadnog boli,
I on svedj se spusti doli.

Tad on Miju učitelja
Veleumnog sim dopelja;
Nu i on se zahman muči,
Da što stari Lisko uči,
Odveć tvèrdu glavu imaše
Nit zapamtit što htiaše.

Možebit bi, rekne Mio,
Što batinom opravio,
Te batinu gèrdnu shvati,
Stane tužnog psa mlatati;
Ali Lisko kano klada,
Simo tamo samo pada,
Te napokon kad mu šala
Ota bjaše dodijala
Namèrgodi lice, oči,
I izkesiv zube skoči.

Što ste, rekne, me napali,
I što ste me mučit stali?
U mudraca starog mene
Jurve nitko neokrene.
Sad me u miru ostavite
Ter moj priměr neslědite,
Děco! svake nemarnosti
Čuvajte se u mladosti;
Glavu znanjem napunite,
Ako srećni bit želite,
Jer kada je glava sěda,
Tad se više učit neda.

47. Lěp hrast.

Něki pastir sědjaše u hladu granata hrasta, a sin mu bijaše kraj njega. Tad dodju tri nepoznata čověka, koji u krajišničkoj službi služahu, i u svojoj vojničkoj opravi vèrlo junački izgledahu.

Oni stanu i začmu se lěpomu hrastu čuditi. Krasna dèrveta! rekne jedan. Kad bi njegovo dèrvo za ugalj valjalo, to bi čověk s njim štogod dobiti mogao. — To bi moglo biti, ugljevaru! reče pastir.

Drugi rekne: Kad bi ja dèrvo oguliti smio, to bi mogao s tom korom cělo lěto učinjati kože.

Istina je, kožaru! priměti pastir, ali bi šteta bila za ovakvo lěpo děrvo.

Tretji rekne! Ali ti je pun žira! Da bi s njim mogao žiriti svoje svinje, krasnih kobasicah za sajam!

Pastir odgovori! Žir će se skoro prodavati, i vi mesaru! možete tada ponuditi štogod.

Kad su ta tri čověka otišla, zapita děte pastira: Otče, poznaješ li ti te ljude već oddavna? Nepoznajem, sinko, odgovori pastir; danas sam ih vidio pèrvi put.

Ah, upita děte dalje, odkud ti indi znaš, da je jedan ugljevar, drugi kožar, a tretji mesar? Tà to im nestoji napisano na čelu, oni su sva trojica obučeni kao vojnici.

Po oděći se, rekne otac, ljudi nepoznaju. Nu ja sam ih po govoru poznao. Znaš što poslovica veli: Ptica se po perju, a čověk po govoru poznaje. Svaki čověk rado govori o svom poslu, a najradje o onom, od čeg mu je puno sèrce. Tako dobri ljudi samo dobro govore, a zli se opet po svom zlu govoru izdaju, te ih čověk lasno poznati i od njih se čuvati može. Što na sèrdcu, to je i na jeziku, opet veli poslovica.

Vatra i voda dobre su sluge, al zli gospodari. — Od vina i mudri pobudali. — Više je lju-

dih pomèrlo od jěla i pitja, nego od glada i žedje. — Voda svašta opere do pogana jezika. — Gladnomu čověku sladke su i divjake. — Dobra roba lasno kupca nadje. — Dobra ovca mnogo nebleji, ali mnogo vune daje. — Dobro je svašta znati, ma nije dobro sve tvoriti. — Dok imaš, donde i čuvaj. —

48. Velika lipa.

Pred dvorom někoga seljaka, imenom Petra, stajala je velika lipa. Ta je lipa lětom prekrasno cvala i na njoj je bivala uvěk množina pticah; a pčele su zujale okolo cvětja, i iz njega su sisale sladki sok. Petrov sin, Věkoslav, više putah se je igrao u hladu te granate lipe s děcom njihova susěda. Kad su jednoč bili najbolje u igri, dodje otac medju nje, i rekne: da je ipak krasno, što Bog daje, da raste dèrvetje. Ali, nastavi dalje, mi ljudi moramo se uvěk zato starati, da posadimo novo. A tko je zasadio ovu lipu? upita Věkoslav. Otac mu odgovori: Toga čověka nije više na světu, jer ova lipa mora da je doista veće prěko sto godinah; al da je taj čověk vrědan i pošten bio, još se i sada vidi, on bo nije zasadio samo ovu lipu, nego skoro i sve ostale voćke u našem vèrtu. I odtud, moj sinko, mo-

žeš viditi, da zasadjeno dèrvo nečini samo onomu veselja, koj ga je zasadio, nego takodjer i unukom i praunukom njegovim. Tko zasadi kakovo dèrvo, i nastoji oko njega, taj čini dobro dělo, a tko ozledjuje takovo dèrvo, i kvari mu uzrast, taj grěši i stići će ga zaslužena kaštiga prie ili potlam. Na to primi Věkoslav svoga otca za ruku i reče : Ja to neću činiti, neću kvariti dèrvetja, nego ću ga saditi i pomnjivo odgojivati, da mnogo lěpih dèrvetah bude, u kojih će se hladu nasladjivati i ptice i ljudi, odmarati moći trudni i umorni putnici. Je li, otče! to je i našeg dragog Boga volja?

49. O savětovanju.

Pazi, da ti onako isto nebude, kao vrebcu, koj drugim pticam savěte davaše, a sam sebi savětovati i u pogibelji pomoći neznade. Jednoč imadoše grivnjaši (vèrst divljih golubovah) gnjezdo sa svojimi mladimi na visoku dèrvetu. Lisica dodje pod isto dèrvo i pretiaše, da će se popeti gore i odněti mlade skupa s gnjezdom, ako joj se jedno mlado nebaci dolě. Na to su se poplašili golubovi i veoma su se bojali. Napokon su joj bacili jedno mlado, a to je lisica pograbila i odněla. Kad je pako ona bila otišla, došao je vrebac ka grivnjašem, i

naputjivao ih je, da lisici, ako opet dodje, ništa nedadu, buduć su oni u svom gnjezdu; a ona, ako je tako dèrzovita, neka se gore popne. Kad je lisica opet došla, grivnjaši nisu joj više htěli ništa dati.

Lisica opazi na skoro, da ih je uputio vrebac, štono je baš tada sědio u gèrmu. Ona se okrene k njemu i pomisli, kako bi ga prevarila. I zato reče: Ipak je lěpo pticom biti. Ona može kad joj je volja letiti, i svagdě je sigurna od lovca. Nu to je opet zlo, što se zimi nemožete čuvati od studeni i větra. Na to vrebac hvalisavo odgovori: Větar nam neškodi ništa, jer ako duše s desne strane, mi glavu pod lěvo; a ako s lěve, a ono pod desno krilo turimo; te tako se od svakog větra i mraza sačuvati možemo. Kad je on tako počeo zanovetati i bez kraja i konca buncati, rekne mu lisica: Ti odveć visoko sědiš, i ja te, premda inače dobro čujem, razuměti nemogu; pa tim ga nagovori, i on dolě sleti. Sada ga lisica zapita, šta bi on radio, kad bi větar sprěda duvao? Na to vrebac turi glavu medju noge i perje, hoteći joj pokazati, što bi uradio. Ali lisica bila je hitra, zgrabi vrebca i pojede ga. Tako poginù vrebac, koj je drugim savětovao, a sám sebi savětovati nije znao.

Koj si sám světuje, bez savěta sám i pogine. Mogu li i děca savětovati? Der pokušajte malo!

50. Zagonetke.

1. Kamo děte ide, kad četvèrtu godinu navèrši?

2. Ako sam mlad, ostat ću mlad; ako sam star, ostat ću star; imam oči, a nevidim, imam uši, a nećujem; šta je to?

3. Četvorica poljem lete, jedan drugog stić nemože.

4. Danju sluga, noćom gospa.

5. Dvě glave, dvě ruke, šest nogah, a samo deset pèrstah.

6. Gače kao guska, a guska nije; ima perje i kljun kao guska, a guska nije.

7. Gèrbavo prase sve polje popase.

8. Kakvog dèrvetja ima najviše u šumi?

9. Na vodu ide a vode nepije.

10. Na što čověk u jutro ustaje?

51. Nebo.

Nad nami je svod nebeski. Na njem vidimo sjajnih tělesah: sunce, měsec i bezbrojne zvězde. Kada sunce sja, tad je dan; a kad měsec i zvězde světe, tad je noć. Kad vidimo dakle sunce, kad měsec i zvězde?

Světlost sunca je jasna i topla, a světlost měseca je blěda i nije topla. Světlost sunca zablěštuje oči i neda dugo u se gledati.

Sunce i měsec vidimo kao okruglu ploču. Sunčana je ploča uvěk jednako světla, a měsečna je sad světla, sad tavna. Měsec sad raste, sad na manjak ide. Kad je měsec sav světao, zove se pun měsec ili uštap ili užba, a kad opet za něko četèrnaest danah sasvim potavni, zove se mladi měsec, mladjak ili měna. Kad je samo malo světao, tad naliči sèrpu.

Čini nam se, da su zvězde malene, al nas varaju oči naše. U daljini je sve manje, nego što je zbilja. Koliko zvězdah na nebu ima, to zna samo dragi Bog.

Kako je visoko, i kako je daleko nebo, to nitko nemože izměriti. Nebo nam se čini, da je velik svod, i zato se zove svod nebeski. Dokle vidimo nebo i zemlju, dotle dopire i naš vidokrug. Sunce je sad nad našim vidokrugom, sad izvan njega. Sunce izlazi i zalazi. Kad? Gdě? Strana, gdě sunce izhodi, zove se izhod, il iztok. A koja se strana zove zahod, ili zapad? Od jutra do mraka vidimo, kada sunce u polukrugu preko neba teče. A kad nevidimo obdan sunce? Potlam zapada svog světli ono drugim krajevom. Sunce nigda

nepočiva kao mi. Kad je druge krajeve i narode svojimi zrakami ogrijalo, tada zorom opet nam izhodi, i to sasvim tiho. Ono nam bez ikakve buke ukazuje svoja dobročinstva i radostno ide svojim putem, koj mu je naznačio dragi Bog.

Kada sunce zadje, dodju na vidělo měsec i zvězde. One su dakako i obdan i obnoć na nebu, ali danju se nevide poradi prevelike sunčane světlosti. Poslě sunčanog zalazka vidi se najprie samo malo zvězdah, ali zatim sve više i više, dok ih napokon nebo puno bude. Medju njimi je měsec. Měsec i zvězde idu takodjer onim putem, koj im je naznačio Bog. Nije li noćju nebo kao jedna velika livada, na kojoj zlatne ovce pasu? — Nu tko je tada njihov pastir? Krasni měsec sa srebèrnimi svojimi rozi. On je sad ovdě, sad ondě, kao pastir, koj svoje stado prati i nad njim pozorno bdije.

52. Je li daleko nebo?

Je l' daleko, der mi kaži,

Zvězdopuni neba svod?

Kazat ću ti bez sve laži:

Kad bi tebi ptičah rod

Dao hitra svoja krila,
I ti bi se digò tam,
Odkud ona zvězda mila
Svoje zrake šilje k nam
Te angjela tam bi pito :
Je l' daleko neba dvor?
On bi rekò teb' za cělo :
Neznam dati odgovor;
Ali tamo višje kušaj
Onu zvězdu zapitat,
Onu će ti može biti
Odgovorit na to znat. —
Medjutim se nemoj žurit,
Tisućah je samo stó,
A kad k njoj bi doletio,
Rekla bi ti opet to.
Pa ako bi tako redom
Obletio zvězde sve,

Ipak drugog odgovora
Nebi uši čule tvê;
Jer koliko daleko je
Do modroga neba tam,
To ti, milo děte, znade
Bog stvoritelj neba sám.

53. Ovčar.

Tko najlěpše stado ima?
Měsec, kojno noću siva,
Koj na nebu za šumicom
Tamo našom prebiva.

On na večer i to kasno,
U snu kad se sve nalazi,
Polagano iz svog stana
Na nebesa izlazi.

Tad on modre sred dubrave
Pase milo svoje ovčice,
Kojeno su sve bezbrojne
One sitne zvězdice.

Medju sobom jedna drugoj
Nikakova zla netvori;
U ljubavi bratja i sestre
Tam su zvězde sve gori.

54. Nocna pěsma.

Kolo vode jasne zvězde
Po nebeskom modrom krugu.
Kolo vode, tiho hode,
Da zemljicu neprobude:

Zemljica je umorena
Od nožicah, koje hode,
Od ručicah, koje rade,
Od sèrdacah, koja biju.

55. Lahka noć.

Sunce zadje, mrak proteže
Po obzoru svoju moć;
Sanak spušta svoje mreže,
I sve hvata — lahku noć!
Opet jedan danak prodje
Kao što će i svi proć,
Dozvati ga nitko odje
Već nemože, lahku noć!
Dan za danom tako gine,
Motajuć nam život proć,
I poslědnji dok nemine,
I smèrt reče: lahku noć!

56. Zemlja i zrak.

Ako ste kad s kakva visoka města razmatrali prеděl okolo sebe, što ste tad smotrili? Što ne — brěžuljke i bèrda, doline i ravnice. Brěžuljci su niži od bèrdah. Poznajete li vi koju goru i planinu? Što po njih raste?

Iz zemlje izviru vrěla. Iz ovih postaju potoci, a iz više potokah rěke, sad manje sad veće. Poznajete li vi koj potok, koju malu i veliku rěku? Vode se većom stranom slěvaju u more. Sava dolazi iz Kranjske, teče pokraj glavnog našeg grada Zagreba, i utiče kod Biograda u Dunav, a Dunav se opet slěva u cèrno more. Koji od ovih glasovitih naših gradovah niže leži?

Iz mora i kopna (tvèrde zemlje) dižu se magle. Gdě ste već vidili, da se diže magla? Magla je siva i vlažna. Gdě je magla, nemože se daleko viděti. Iz magle kad se gore digne, postanu oblaci. Oblaci vise u zraku i zastiru nebo. Više putah těra větar oblake amo tamo. Iz oblakah pada kiša, a zimi město kiše sněg. Kiša pada u kapljicah. Što nas brani od kiše? Sněg pada u pavuljicah. Kakov je sněg? Kiša kvasi zemlju i čini da plodi. Sněg pokriva zemlju i uzdèržaje toplinu. Što radje gledate, kad kiša il kad sněg pada? A zašto?

57. Voda.

Znaš li ti takodjer, odkud voda dolazi? Dakako, ona nam pada kao kiša ili sněg iz zr aka.

Ali kad neima nit kiše nit sněga? Zato ipak ima vode. Vode imade u zemlji, na zemlji i u móru. More je tako veliko, da ga nitko očima pregledati nemože, sve da bi několiko stotinah miljah daleko vidio.

Dragi Bog je dao, da i u vodi živu životinje. U vodi ima nebrojenih ribah malih i velikih: pastèrvicah, koje plove po bistrih valih gorskih potočićah, šaranah, štukah, kečigah i jeguljah po rěkah i ribnjacih, te se njimi hrane ljudi. U moru ima harungah, morunah, i drugih morskih životinjah.

Tekuće vode čine zemlju plodonosnom, one kvase sěnokoše i polja, napajaju životinje i ljude; niti bi mi kuhati, ni prati mogli, da neimamo vode. Kad bi nestalo vode, nestalo bi takodjer rastja i životinjah i svih ljudih.

Voda je takodjer dobar i pomnjiv poslenik. Ona mlinaru těra kolo na mlinu ili vodenici bez ikakve plaće. Ona nosi čamce i brodove lasno i hitro u druge krajeve.

A kako se opet děca raduju i vesele, kad se voda smèrzne! Al tad morate dobro paziti, da nepadnete i pod led nedospijete.

Tretji odsěk *).

58. Vèrtar.

Něki vèrtar na kraj svog vèrta posadi dèrvo osobito dobre vèrsti. To je dèrvo svake godine dobro raslo i razširivalo svoje grane. Nu i vèrtar je svake godine prolětjem i lětom podkresivao mladice, buduć da bi one inače oduzimale granju sok i preprěčivale mu sunčane zràke.

Vèrtarova děca nemogahu dokučiti, zašto da otac dèrvo podkresuje. To im je on razložio, i za několiko godinah viděla su děca dovoljno ploda na dèrvetu. Dèrvo pako čim je jačje bivalo i raslo, tim je takodjer i bolje plodilo.

Děca sasvim naliče ovomu dèrvetu, a roditelji i učitelji onomu vèrtaru. Bog je děci dao dobre i lěpe sposobnosti, ali ona imadu i

*) Zajedno s tretjim člankom jezikoslovnih věžbanjah.

zlih nagnutjah, a iz ovih se radjaju zle navade, koje ih u dobru prěče. Zato moraju roditelji i učitelji děcu često uputjivati i opominjati. Oni děci dobro misle i žele, da urode danas sutra dobrim plodom. Oni znadu, da zle navade kvare dobro vladanje; pa zato ima svako dobro děte rado slušati nauke i opomene svojih roditeljah i učiteljah.

59. Nevěra.

Miš hotio je preko potoka preći, ali kako da to učini? Sám nije znao plivati; zato zamoli žabu, da ga tamo prenese. Žaba mu reče: hoću, zašto ne? priveži mi se samo za nogu, pa ćemo mahom ići. — Miš to učini i žaba podje s njim u vodu. Kad je bila na sredini potoka, zaroni žaba i hotiaše miša utopiti. Kukavni miš opazi tu gadnu nevěru, i stane se hèrvati sa žabom; ali dočim su se ovi hèrvali, doleti jastreb i pograbi miša, pa izvuče s njim i žabu, te pojede obodvoje.

Tko pod drugim jamu kopa, navadno upadne i sám u nju.

60. Gnjezdo.

U někom lěpom prijaznom vèrtu načini si slavka gnjezdo. Dočim je ona sědila na jajih,

poskakivao je slavulj po obližjih granah i pripěvao joj sladke pěsmice. Děca iz ote kuće više su putah prigledala gnjezdo i donašala hrane. Napokon se izlegoše mladići, i brižljivost, kojom su stari okolo njih nastojali, mnogo je pribavljala děci veselja i zabave.

Do malo opernatiše ptičići i začeše učiti se letit, što su se i na skoro naučili. Sad za několiko danah, ostaviv svoje gnjezdo, nepovratiše se nigda više.

Děca su jadikovala, što im je nestalo te ugodne zabave, i několiko su se danah spominjala gnjezda i njegovih stanovnikah. Više put su svomu octu pripověda la koješta o tih slavuljih, a osobito su se čudila brižljivosti, pomnji i ljubavi, kojom su stari nadgledali i gojili svoje mlade.

Ta je ljubav, rekne otac, neprocěnjiv nagon, koj je Bog podělio svim životinjam. Bez njega bi ih veća strana poginula.

Kod životinjah je ta ljubav samo dotle, dok su im mladići sa svim nemoćni, i kasnije neosětjaju nikakve zahvalnosti prama njima. Vaši su slavulji ostavili svoje gnjezdo, i neće se više u njeg povratiti, i ako kada susrětnu svoje odhranitelje, neće im doista izkazati nikakove ljubavi.

Sasvim drugčije i mnogo lěpše je Bog uredio čověčju narav. Medjusobna ljubav ljudih traje, doklem god oni živu. Roditelji se raduju, ako su im děca sretna, a isto tako tuguju s njimi, ako su nesretna, i to svako vrěme i svako doba. Děca takodjer nezaboravljaju svojih roditeljah, i u najudaljenijih krajevih s veseljem i radostju misle na otčinsku kuću. Ona se trude, da ih razvesele dobrimi děli i naknadjuju im u starosti njihovu brižljivost i trud, koj su nje odhranjujuć imali. Zvěr naproti pogine u šumi bez ikakve pomoći, niti joj se približuje ijedno njezine mnogobrojne děce, da joj olakša tegobe zadnjega časa. Nijedna druga zvěr neoplakuje njezine smèrti. Čověk pako ostavlja iza sebe uspomenu svojih dobrih dělah, a děca se raduju toj uspomeni, i dobrimi se odlukami krěpe na grobu roditeljah svojih.

Otac bivši ganjen, umuknu kod ovih rěčih. Božo ga zagèrli i reče : Ja te neću nigda zaboraviti, dragi otče! i neću te nigda razžalostiti. A kad već mèrtav budeš, neću ni tada propustiti, da onako nemislim i nedělujem, kao da bi ti još uvěk živ bio. Stanko ogèrli takodjer svoga otca, i premda ništa nereče, ipak je u svom sèrcu isto onako mislio, kao i njegov brat.

61. Konj.

Imed sve životinje konj se najviše odlikuje. Pogledajte ga samo, kako plemenito i sèrčano stoji, kako ponosno dèrži i u vis diže svoju glavu, te nas pozorno i ljubezno pogleda svojima okruglima i velikima očima, koje u sumraku žarko sěvaju. Ušima pako striže i vazda posluškava, što se oko njega zbiva.

Široka pèrsa pokazuju nam njegovu sèrčanost, a vrat tanan i ravan pokriva mu duga i pèršeća griva. Bedra su mu čvèrsta i sigurna, noge hitre i lagane, a na njima tvèrda nerazkolita kopita.

Neuztèrpljivo konj čeka svog poznatog jašca, te povriskuje, i nogama o zemlju udara.

Kano bura sa visokih gorah leti konj s gospodarom svojim preko brěžuljakah i ravnicah, ali noćju i u cèrnom mraku pozorno ga i sigurno nosi i po uzkoj stazi kraj stèrminah.

U ratu razumno slědi glas vodje i bojne trublje, hrabro u boj nasèrtje i radostno vrišti po dobivenoj pobědi. Nu ako mu gospodar padne, tada i on dodje k njegovu trupu, te žalostno k njemu prigne svoju glavu, i čini se kano da nad njim prolěva gorke suze.

Tà kako je krasno viděti, kad dva čila

konjica u jednaku hodu vuku lěpa i gospodska kola, pazeć na svaku rěč, na svati poteg uzdicah kočijaša svoga. Al isto tako veseki nas i raduje, kad vidimo zdrave i jake seljačke konje, gdě vuku žitom natovarena dugačka kola, a maleno děte upravlja njimi. I u plug se dadu konji preći, te ga mirno vuku sa sporimi volovi.

Kad pako konj ostari, iznemogne i oslabi, onda mora vući težke taljige, doklem sa svim nemalaksa, a čověk mu napokon zadade smèrtni udarac, komu je tako dugo i tako věrno služio. Al ne samo to : imade ljudih, koji tako plemenitu i koristnu životinju još bezdušno muče i kine. Oni ju niti dobro hrane, nit dobro dvore, već ju oterete prekoměrnim teretom, pa ju onda nemilo tuku i ubijaju. To su uvěk ljudi il opaka i zla sèrca il nerazborita uma, koji nemisle, da je Bog i životinji podělio čuvstvo boli i radosti; koji nemisle, da ako nam je Bog za našu korist i stvorio životinju, da ju ipak nesmijemo mučiti, zlostavljati i mèrcvariti; koji nemisle, da nam svaka zvěr radostnije služi, i više koristi, kada s njom na dobar i blag način postupamo, i ono njoj dajemo, što joj treba, da može živěti. Čuvajte se děco toga, i nemojte zlostavljati i bez nužde mučiti nikakova božjega stvora. Tim bi očito radili proti

volji božjoj, koj ništa na světu nije stvorio, da se muči i pati, već da se raduje svomu životu, i da izpuni svoju svèrhu, koja mu je poděljena od Boga.

62. Postupanje sa životinjom.

Pitanje. Zašto Bog ljudem dade životinje?

Odgovor. Za hranu, pomoć i zabavu, a ne da ih muče, more i njimi se zlo služe.

Pitanje. A odkud se zna, da je to dragi Bog naredio?

Odgovor. To se zna iz svetoga pisma staroga zakona, gdě Bog veli, da sedmi dan pustimo i životinje odpočinuti; da po polju bludeće živinče privedemo svomu gospodaru; da osla pod bremenom padnuvšega podignemo; da nekvarimo ptičja gnjezda, gdě mati na jajih ili mladićih sědi; da stare pustimo odletiti, a da mlade samo za vrěme zadèržimo.

Pitanje. A što obeća Bog onim, koji se smiljavaju životinji, i ptičice kod starih u miru ostavljaju?

Odgovor. Takovim obećaje, da će im dobro biti, i da će dugo živěti.

Pitanje. Što pokazuju oni, koji životinju nadgledaju i njom zlo nepostupaju?

Odgovor. Takovi pokazuju dobro i milokèrvno sèrce, jer i bezrazložna životinja ima

čuvstvo, i osětja bol, premda nam se nemože potužiti. A Bog naplatjuje i dobro postupanje prama životinji.

Pitanje. Što pokazuju oni, koji životinju zapuštaju?

Odgovor. Sèrce, koje je nemilo, bez milosèrdja i prama ljudem, isto onako, kao što je i prama tužnim životinjam. To nam i sveto pismo svědoči, jer u njem stoji: Pravedni se smiluje životu svoje životinje, a sèrce opakih je i prama njoj nemilo i okrutno. A doista, Bog kazni nemilosèrdje prama životinji.

Pitanje. Na što treba dakle da oni misle, koji sa životinjom imaju posla?

Odgovor. Na to, da njom onako postupaju, kako Bog zapověda, i kako je njemu kao stvoritelju životinje povoljno i ugodno, da se postupa njegovimi stvorovi; jer drugačije ni on s njimi neće imati pomilovanja.

Pitanje. Može li pak briga za životinju i prekoměrnom postati?

Odgovor. Može. A to biva onda, kad se voli psetu dati komad kruha, nego li siromahu; kad se radje pusti siromah ili sluga uvrěditi, nego li pseto. Psi onoga bogatca u evangjelju življahu bolje, nego li ubogi Lazar, jer njemu nedadoše ni onih mèrvicah, što padahu sa stola bogatca. Pa kako dovèršiše život Lazar i taj

bogatac? Lazar bijaše primljen u věčno blaženstvo, a bogatac zadobi věčno prokletstvo.

63. Pseto.

Jednoč se Dragoila šetaše pokraj obalah někoga potoka, te naidje na někoje nevaljane děčake, koji naměravahu, da u vodu bace jedno psetance. Njoj se sažali to siromašno živinče, te ga prekupi od njih, i odnese sa sobom kući. Ovo se psetance na skoro priuči svojoj novoj gospodarici, i uvěk bijaše nuz nju. Jedne večeri, kad je Dragoila leći hotěla, počme to psetance najednoč iz svega gèrla lajati. Ona uzme sveću, zagleda pod krevet, i ugleda jednoga strahovitoga čověka, koj se je sakrio bio pod njenom posteljom. To bijaše tat. Dragoila vikne u pomoć i svi bliži susědi pritèrče na njezinu viku, te ulove zlotvora, i predadu ga u ruke suda i pravice. On očitova pri svom izpitivanju, da je naměravao ubiti i porobiti Dragoilu.

Dragoila sada zahvali Bogu, što ju je spasio, i reče u sebi: Tkò bi mislio, da će siromaško psetance, koje sam ja spasila, i mene jednoč opet spasiti!

Budite blagi i čověčni takodjer sa životinjom, i milost božja biti će s Vami.

64. Bog je sve mudro uredio.

Něki putnik legne pod velik granat hrast, da se malko odmori od dugog svog putovanja. Ali nemogavši odmah zaspati, počme razmatrati različite stvari oko sebe. Smotri ne daleko pred sobom lěp tikvinac, koj se je penjao po plotu i na kojem je bila množina velikih tikavah; nad sobom pako grane veličanstvenog hrasta, pune sitnog žira i šišakah. Hm! hm! to mi se ipak nedopada, da toli tanka i slaba loza rodi tako velikimi i težkimi tikvami, a toli golem i jak hrast tako sitnim i laganim žirom i šiškom. Zar nebi ovaj hrast laglje nosio ove velike tikve, a ova loza ovaj sitni žir i šišku? Da sam ja svět stvarao, to bi doisto drugačije bilo. Visoki hrast rodio bi velikimi tikvami, a tikvinac sitnim žirom i mastnom šiškom. U takvih ga mislih i san nadje. Nu istom što je zaspao bio, s visokog hrasta pade mu na nos jedan žir i to takvom silom, da mu odmah kèrv na nos poleti. Jao! zavapi putnik, što bi istom bilo, da sam ja svět stvarao, i da mi je tikva město ovog malenog žira na nos pala. Doista, ona bi mi i glavu razbila bila. O Bože! kako si ti sve mudro i pametno naredio. — I tim opametjen

diže se naš putnik, i nikad mu više nepade na um božja děla kuditi i lahkoumno prosudjivati. On se osvědoči, da je dobri Bog sve na svoju slavu i našu korist premudro stvorio.

65. Vrěme.

Vrěme od jednog mladog božića do drugog čini jednu godinu. Godina obična ima 365 danah. Dan ima 24 ure, a ura 60 časah.

Godina ima 12 měsecih. Měsec ima obično 4 sedmice, a sedmica ima 7 danah.

Dani se zovu: Nedělja, Poneděljak, Utorak, Srěda, Četvèrtak, Petak, Subota.

Měseci se zovu: Sěčanj, Veljača, Ožujak, Travanj, Svibanj, Lipanj, Sèrpanj, Kolovoz, Rujan, Listopad, Studeni, Prosinac.

Svaka godišnja doba ima tri měseca. Prolětni su měseci: Ožujak, Travanj i Svibanj. Koji su lětni, koji jesenski, a koji zimni měseci?

Ljudi imaju umětne sprave, koje im naznačuju dobe dana i noći. Ove sprave zovu se ure ili sati. Koliko vèrstih ima satih? Čemu su ona dva skazala na uri?

Svi ljudi neživu jednako dugo. Imade doba dětinstva, doba mladosti, doba zrělosti i doba starosti. Sva stvorenja živu něko samo

opreděljeno vrěme. Valja da vrěme dobro i dostojno upotrěbimo i za věčni se život pripravimo.

66. Dani i noći.

Dani i noći redom se měnjaju. Dan je světao, a noć je tamna. Čim se može noć razsvětliti? Ono doba dana, kada sunce izilazi, zove se jutro. A koje doba zove se večer?

Medju jutrom i večerom je podne. Tako se zove i ono doba dana, kada sunce posrěd neba stoji. Koje je doba děci najmilije? A zašto? Dan i noć nenastaju na jedanput. Medju njima je jutreni i večernji sumrak.

Svako tělo, na koje sunce sja, baca sěnu. Svako doba dana ima vlastita svoja pojavljenja. Tako n. p. na večer sunce zalazi. Sěne su duže, nego li predmeti. Vrućina popušta. Zrak biva hladniji. Sunce sve bliže primiče se zapadnomu kraju; njegove zrake postaju sve slabije. Sunce napokon zadje.

Kad zapade sunce, tad u cěloj naravi zavlada mir i tišina. I čověk takodjer ostavlja svoj dnevni posao, da se pokojem i snom okrěpi k novomu dělovanju. Ptice traže svoja gnjezda, a druga zvěrad, koja od noćnog lova žive, izilazi iz svojih špiljah, da traži lovine.

Koja se zvěr oglasuje u prozorje te budi lěne iz dubokog sna? Koja se pojavljenja vide jutrom a koja u podne? Kada je sěna kratka, kada dugačka? Zašto děca mnogo neznaju o noćnih pojavljenjih?

67. Godišnje dobe.

Kao što se dnevno doba měnja, isto se tako měnjaju i godišnje dobe. Mi imamo četiri godišnje dobe: Prolětje, lěto, jesen i zimu. Koje svetkovine padaju u svako to doba? Lěto je najtoplije, a zima najhladnija. Što slědi za prolětjem, a što za jeseni? Kad su dani najduži, a kada najkratji? Što se dogadja svakog godišnjeg doba? Koja je doba děci najmilija? A zašto? Znate li vi sve poslove i radnje, koje seljaci u svako godišnje doba ovèršuju?

68. Prolětje, lěto, jesen i zima.

Krasno vrěme od prolětja.
Bogom nam je dana srěća:
Tada nikne cvětje, trava,
I ljubica mila plava;
Jagnjići se skačuć znoje,
A ptičice posvud poje:
Spomen'te se ljudi Boga
Bez njeg nebi bilo toga!

Lěto toplo i žeguće,
Svuda pali sunce vruće:
Al Bog šalje tople kiše,
I blagoslov svoj sve više,
I pšenice odabrane,
Kojome se ljudi hrane:
Ljudi, Boga sětite se,
Njem' na lětu zahvaľte se!

O jeseni prebogata,
Puna božjeg blaga, zlata!
Sve se k zemlji giblju grane
Voćem sladkim nanizane:
Bog se s gora sám raduje,
Gdě sve njim se pokrěpljuje.
Uživajte, al da 'e gori,
Spomen'te se, koj to stvori!

Studena je hladna zima,
Al Bog daje oděv svima:
Goloj zemlji sněg bijeli,
Stadom kožuh podebeli,
A svim pticam perja lahka,
Da im zima nije jaka,
Ljudem pako oganj, kuću;
Slav'te milost svem guću!

69. **Bilje.**

Iz zemlje raste bilje, koje najviše iz sěmena postaje. U sěmenu je klica. Kada sěme

u zemlju dodje, razvije se klica, n. p. kod žita, kukuruza, boba, i drugog sěmenja. Bilje dolě u zemlju pušta svoje žilice, a gore těra stabalca. Iz stabalacah rastu otoke, iz otokah grane, a iz granja grančice. Na grančicah rastu pupovi, iz kojih razvija se lištje i cvět: Jedan dio cvěta opada. U cvětu se zametje plod. U plodu je sěme, u kom je opet klica novoga bilja.

Da to sve tako biva, to mi sami poněšto opaziti možemo; ali kako to biva, to zna sám dragi Bog. U naravi ima mnogo za nas čudnovatih stvarih. U najmanjem kao u najvećem božjem stvoru opazujemo mudroga stvoritelja i brižljivost dobroga otca.

Bilja ukrasuju i oděvaju zemlju. Imenujte mi někoja bilja i kažite mi ujedno, kakove su boje i oblićja, i koje su koristi?

70. Vèrt.

Ljubezni otče, hoćeš li danas opet ići s nami u vèrt? zapitaše děca; u njem je tako ugodno, i možemo se malo poigrati u prostoj božjoj naravi. A kad nam još štogod pripovědaš i razlažeš, to te mi vèrlo rada slušamo. — Děco, ako cěle sedmice marljiva budete u školi i kod kuće, onda ćemo uvěk nedě-

ljom, kad uzbude lěpo vrěme, provoditi několiko ugodnih časovah, rekne otac i nastavi dalje: Děco! ogledajte se malo po vèrtu. Sve stvari. koje iz zemlje niču, dobivaju svoju hranu iz zemlje i iz zraka, i zovu se bilja ili rastje. Bilje žive, jer mu treba hrane i jer raste. Onaj dio bilja, koj je u zemlji, zove se koren i sisa hranu iz zemlje. Onaj pako dio bilja, koj raste iz korena, i těra otoke, grane, lištje i cvět, zove se stablo ili deblo. Lištje je bilju od velike važnosti. Ono ima množinu malih šupljicah (luknjicah), kroz koje bilje vlagu u se uvlači i iz sebe izdihava (izpariva). Zato se kaže, da bilje kroz list odiše, isto onako, kao što mi kroz pluća dišemo. Dèrvenasto bilje ili rastje, koje poviš zemlje iz stabla těra grane, zove se dèrvetje. Ima takodjer nizkog dèrvetja, koje mahom pri korenu těra otoke i grane, a neima pravog debla ili stabla; ovo se zove gèrmlje. — Imenujte mi několiko gèrmlja i dèrvetja, štono ih imamo na našem vèrtu. *Ivica.* Imademo ribiza, ogrozda i ružah, zatim jabukah, krušakah, šljivah, kajsijah, bresakah i trěšanjah. *Otac.* U jabukah i krušakah ima zèrnja, zato se to voće zove zèrnasto voće. U trěšanjah, bresakah i kajsijah su koštice, i zato se to voće zove košćasto voće. *Ivica.* Nu kako

postaje to krasno voće? *Otac.* Kad se zasadi sěmensko zèrno ili koštica u zemlju, ponikne iz njega dèrvce iste vèrsti. Medju oba komada, iz koga svako zèrno sastoji, imade malo uzvišeno městance, koje se sèrce zove; iz toga proklije stručak dèrvca. Jedan se dio zèrna razpukne, i klici daje pèrvu hranu. Pa tako iz malog sěmenskog zèrnca vremenom postane veliko dèrvo. O, kako čudnovato to biva! Umětnost ljudih nemože takvog šta proizvesti. Děco, neimamo li mi tu uzroka diviti se božanskoj svemogućnosti i mudrosti? Iz tako malog zèrna proizraslo dèrvo nenosi pako još sladkotečna voća; ono je sada istom divjaka, i čověk ga mora svojom pomnjom oplemeniti. *Ivica.* Kako se to oplemenjiva? *Otac.* Vèrtar ili razuman seljak uzima mladicu dèrveta, koja rodi dobrim plodom, i urezav u divjaku kalàmi ju ovako, kao što vam evo ja pokazujem. Ili pako uzme jedan pup od kalama i umetne ga pod koru divjake; to se zove pupljenje. Na taj način iz divljakah odgojeno je sve naše plemenito voće.

Drugom někom prilikom nastavi otac opet: Bilje, koje město debalah ima mekana i mesnata stabalca, zove se zelenje, kao što i mi ovdě mnogo toga imamo u našem vèrtu. Pre-

ko zime kod veće strane zelenja obumru i stabalca i korenje; kod někojih pako traju po dvě i više godinah i uvěk na novo těraju u prolětje. Kćerko moja! ti si sa svojom materom bila već više putah ovdě, kaži mi, kakova sve ima ovdě zelenja? *Franjka.* Ovdě ima evo žute i cèrvene repe, šparge, kelja, kupusa, povèrtnice, dinjah, krastavacah, salate, celera, i běla i cèrvena luka. *Otac.* Najkoristnije rastje za nas je krumpir. U vèrtu se sije takodjer grašak i bob, koje se sočivo ili mahunasto bilje zove, buduć da mu je plod u mahunah.

Al idimo sada malo u cvětnik, u kojem se kćerko osobito rada baviš. Koje nam cvětje već u prolětje najmilije ugadja? *Franjka.* Mirisava ljubica, jaglac, gjurgjic i potočnica. *Otac.* U lětu nas razveseljivaju ruže, tulipani, lěri, karanfili, rosopas i bosiljak. U jesen gledamo rado suncokret, neven, smilje i kovilje i jesenske ruže. Dragi Bog nam ukazuje velike koristi, veselje i zabave dèrvetjem i drugim rastjem, što u vèrtih sadimo i odhranjujemo. Jabuke, kruške, trěšnje, orasi i drugo dèrvetje daje nam sladko voće, a dèrvo upotrebljavamo za gradjenje Od njeg se pravi takodjer razno sudje i orudje. Mnogo gèrmlje daje nam dobre jagode, a iz domaćega vèrta dobivamo mno-

žinu jěstiva. Jedno se jěde u lěto a drugo u jesen; někoje se pako dade i preko zime sačuvati i na izměnu za hranu upotrebljavati.

71. Mladost naravi.

Oj naravi mlada,
U teb' radost vlada!
Svuda raste trava,
I ljubica plava;
Svud se zelen širi,
Tihi větrić piri;
Svuda marva pase,
Jagnjići se glase:
  Oj naravi mlada,
  U teb' radost vlada!

Tamo gle livade,
Gle šumice mlade;
Kak im sjaju lica
Od rosnih kapljicah.
Ovdě gle gjurgjice
Rajoslično cvětje,
Čuj tam gdě žubori
Potočić u gori,
  Ovd' pak u dubravi,
  Slavulj narav slavi.

Oj naravi mlada,
U teb' radost vlada!

Njoj je sada hora
Po zelenih gora',
Po cvětnih dolovih
Po gustih gèrmovih,
U cvětju, u travi
Sve u slasti plavi:
  Oj naravi mlada!
  U teb' radost vlada!

72. Cvětje.

Tko u polju i u gori
Sve to krasno cvětje stvori,
Bělo, plavo i cèrveno,
Sèrdcu drago i mileno?

Tko mu soka pokrěpljiva
U žilice njegve uliva?
Odkud rosa zore svake,
I sunašca sjajne zràke?

Tko mu daje da miriše,
I sladkime dahom diše?
Da veseli svekolike
Ljude male i velike?

Tko je štono sve to stvori,
A nigda se neumori?
Tko rod stvara sav cvatući?
Jest Bog dobri, Bog mogući!

73. Radost na polju.

Kako ti je krasno vani,
Kad prolětje mlado grani!
Izběgavši iz sobicah
Slast je hodat po goricah.

Kako 'e krasno u dubravi,
S pramalětjem kad se slavi!
Sve je živo na okoli,
Gledó gori, gledó doli!

Debla sva u cvětu stoje,
Ptice svud po gèrmih poje;
A i mnoga lasta mila,
Pod krov gnjezdo jur je svila.

Plavkaju se kitne gore,
Potočići svi žamore.
Svud po gèrmih i dubrava'
Razlěga se božja slava.

74. Mana ljubici.

Ljubica se sama hvali,
Da je cvět na ovom světu
Najglavniji i najlěpši.
Al joj ruža govorila:
Istina je ljubičice
Da si cvijet nad cvětovi.

A i još bi lěpša bila,
Da ti nije mala mana:
Što je tebi kriva glava.

75. Pčela.

Kada se u prolětje pojave ugodni větrići, te stanu těrati lištje i cvětje, tada i pčele počmu zujati po vèrtih i livadah. Baš eno sada vidite jednu na ljubici, gdě u cvětni kalež ulazi. Šta radi ona tamo? Ona svojim rilcem izvlači med iz cvěta, i stresa cvětni prašak, da joj se prilěpi na zadnje nožice.

To radi pčela u tri četiri cvětna kaleža, a zatim leti hitro u košnicu, te gradi iz praha stanice, i u nje metje med, što je po cvětju usisala, buduć da je košnica obće skladište meda. Tisuće od pčelah tamo unutar i van lete, prave sate i nose u nje čisti med. A sve to biva u najlěpšem redu, niti jedna drugoj smeta. One se jedna drugoj s puta uklanjaju, one zajedno grade, čiste obitališta, stražu stoje, te věrno, pokorno i s ljubavju dvore svoju maticu, njih sviuh majku, koja u tom kraljestvu pčelah vlada i gospoduje. Sama matica nese jaja i to za několiko sedmicah više tisućah, iz kojih se tada pčele polegu.

O! mnogo bi vam se koješta čudnovatoga o pčelah pripovědati dalo. Nu to nek drugi put bude. Sad ćemo samo jednu pčelu pobližje promotriti.

Evo uprav jedne mèrtve, valjda ju je ubila větrom zanijana grana. Tělo njeno sastoji iz tri česti, naime: glave, pèrsiuh i zadnjega těla. Sve tri ove česti jedna od druge su razstavljene. Pčela imade šest nogah, a sprěda na glavi ima osětila; na svakoj pako strani pèrsiuh imade po dva, dakle četiri krilca, naprěd dva veća, a otrag dva manja. Pa kako je tanka i nježna kožica tih krilacah! Pèrsi su joj sive, stražnji dio těla zagasit.

Ali ako pčelu kroz sitnozor uzmotrimo, vidit ćemo, da je sasvim ružna i rutava. Tělo joj je pokriveno štetinastom dlakom, na nogah su pandže i kefice, kojimi smitje i prima cvětni prašak.

U pčele je ljuto i pogibeljno oružje. Ona od ostraga ima svoj žalac. Kada ovim žalcem ubode, tada pusti ujedno i něki oštri sok u ranu, te odtuda dolazi onaj ljuti bol i otok. Meso oko rane natekne i nje se bol podosta dugo osětja.

Nestašna i nerazumna děca, koja su pčele u košnicah uznemirivala, već su više putah tako nemilo izklana bila, da su od težkoga bola smèrtno bolovala.

76. Dobra Milka.

Milka dobra děvojčica
U malome svome vèrtu
Jednoč cvětje svakojako
U vijence savijaše.
Tad na jednoč drobna pčela,
Ká u cvětju skrita bjaše,
Za ručicu nju ujede.
Ah, kako si prepala me!
Vikne ona sva zbunjena,
Cvětak baciv i skočivši. —
Oj pčeliee nesmiljena,
Jer me tako ti ujede?
Rekne ona k seb' došavši,
Te poleti za njom bèrzo,
Nebi li ju uhitila.
A uhitiv njoj govori:
Vidiš mala zlotvorice,
U mojoj si sada ruci,
Ja ću ti se sad osvetit!
Nu što rekoh — teb' osvetit!
Neću, neću, mila zvěrko,
Pustit ću te mirno letit
Po mirisnom ovom cvětju:
Ta najsladje oprostiti
Dušmanom je svojim ljutim!
I to rekav nju izpusti.

---

77. Kukavica i magarac.

Prolětnoga někog dana
Kukavica i magarac
U šumici svadjahu se,
Koje lěpši glas imade,
Koje lěpše pěvat znade.

Kukavica govoraše:
Ja znam bolje; te tim odmah
Iz sveg gèrla vikat stane;
A magarac: ja znam bolje,
Te zagèrmi, da sva šuma,
I okolo cělo polje
Od njegova glasa zamni,
Da se vrane i gavrani,
Kreštelice i dětlići
Svi okolo razběgoše.
O da 'e komu bilo stati,
I to čudo poslušati:

Kako ova do dva pěvca
Lěpo svoje udesiše
Sedmoglasne gusle tanke!
Kukavica glasovito
Podvikuje: kuku! kuku!
A magarac ponosno joj
Odziva se: i—a! i—a!

78. Životinje.

Izadji na polje osobito pod večer ili u jutro, i čuti ćeš, kako je od pěsamah pticah sve živahno medju dèrvetjem. Tamo u gèrmu pěva žutovoljka, zviždi zeba i drozd, slavulj slaže danju i noćju svoje miloglasne pěsme, kukavica kuka, a vrana grakće. Ali i u gori i u poljih žive mnoge ptice. Gle tamo ševe! ona kada cèrva na zemlji nadje, pěvajuć se diže nebu pod oblake, kao da zahvaljuje Bogu na njegovu daru. A prepelica se skriva po žitih, te podvikuje: podpodom, podpodom! Po obalah skače hitro govedarica, a većinom pod krovovi grade gnjezda vesele lastavice i vrebac. Po vèrtih pako pěvaju gèrdeljci i zebe, a u dubravah se slavulji oglasuju. Oni imadu izmedju svih pticah najugodniji glas.

U šumi žive mnoga četveronožna zvěrad. Jelen sa svojimi krasnimi rogovi, tankovita sèrna i plašljivi zec Po dèrvetju poskakuje věverica, a u dupljih prebiva kuna i lukava lisica. Šumska zvěrad nepotrebuje od ljudih naredjena stana, kao domaća životinja. A takodjer netreba ni da čověk za nju sije i žanje. Ona si sama traži svoju hranu. Ali gdě mnogo divje zvěradi ima, tamo sèrne i jeleni

pobĕgnu iz šumah, te pogaze i pojedu seljačke usĕve. A u ljutoj zimi gladni zec dodje u vèrte, te guli koru mladih voćakah. Lisica pako jede mlade zeceve i ptice, a kad može hvata takodjer i iste kokoši, guske i patke.

Ali vi valjda poznajete i drugih životinjah, kao šarenoga metulja, pomnjivu pčelu, muhe, ose, bagude i cèrve. Svuda na zemlji, u zraku, u vodi gmižu životinje; a sve ih je Bog stvorio, i svaka se raduje svomu životu.

Bilje je k zemlji priraslo, a životinja se po njoj giblje i kretje. Životinje su živa stvorenja. Njihova gibanja i kretanja veoma su raznovèrstna. Koja životinja leti? Koja pliva? Koja skače ili skakuće? Koja plazi, ili puzi? Koja životinja ima dvĕ, a koja četiri noge? A bi l' mi i takvih kazati znali, koje više nego četiri noge imadu?

Životinji treba hrane. Dragi se je Bog pobrinuo, da svaka nadje svoju hranu. Koja životinja jede sĕno i travu? Koja se hrani voćem, a koja zèrnjem? Koja jede meso? Ima li takodjer životinjah, koje žderu drugu životinju?

Životinji treba i stan; pa se je Bog i za to pobrinuo, da svaka mĕsto nadje, gdĕ

prebivati i živiti može. Koja zvěrad prebiva u vodi? Koja u pećinah i podzemnih špiljah? Koja u šumah? Koja zvěrad gradi gnjezda, a koja stanice? Čověk se takodjer brine za stan někojih živinah. Za koje životinje? Ima domaće životinje, koja je pitoma i čověku koristna. Divlja zvěrad živi prosto i slobodno.

Kažite mi pticah po veličini njihovoj. Što znadete kazati o odělu zvěradi?

79. Domaće životinje.

Rano podjoh na pazar,
Kupih vola za dinar;
Oj! ti vole, kučo moja!
A ti kravo, muzo moja!
A ti konju, těrho moja!
A ti vepre, hrano moja!
A ti ovco, strigo moja!
A ti kozo, brigo moja!
A ti gusko ševeljajko!
A ti patko sigo-migo!

A ti pětle rano dodji,
Ter mi hoj, ter mi poj!
A ti koko kokodajko!
A ti pile pileto!

80. Turci i pětao.

Turci pětla uhvatiše,
Pa ga biše po tabanih,
Daj ti, pětle, nama harač!
Odgovara kusi pětao:
Kakov ću vam harač dati?
Nit sam orač, nit sam kopač,
Već sam kokin tancovodja,
Od buništa do buništa,
Dokle sunce nezaidje;
K tomu vrěme na sědalo;
Dok ja koke ponaměštam,
K tomu vrěme za pojanje.

81. Bura.

Po někom žestokom lětnom danu nagomilaše se pod večer na nebu cèrni oblaci. Strašan se větar podiže i gusta prašina uzmuti cělo obzorje. Ružica stajaše kod prozora.

bijaše sva od straha problědila. Otče! reče ona, bit će bure. I meni se tako něšto čini, odgovori otac, i ja se tomu radujem, jer bura je za svakoga prava blagodat. Ružica se žačudi i reče, da se jako boji munje i gèrmljavine, i da uvěk misli, da će grom puknuti.

Neboj se, draga Ružice, reče otac. Od tisuće gromovah jedva jedan udari u kuću, pa ako je čověk još pozoran, to i taj jedan nemože naškoditi. Osim toga imademo gromovod na kući, i netrebamo se ni najmanje bojati.

Pa ma da je sve tako, odgovori Ružica, ja bi ipak volěla, da neima strahovite bure. Otac je mučao, i staviv se na prozor, gledao je sěvanje munjah, koje prosěcahu oblake sad žutim, sad žarkim plamenom. Krasan li je to prizor bio! Sad na jedan put zaori gèrmljavina i kiša stade lěvati iz oblakah, kao da se je otvorilo nebo. K tomu odasvud zviždaše bura. Ružica se sva prestraši, kad je zagèrmilo, i sakrije se.

Bura nije dugo trajala, a kad je kiša padati prestala, uzme otac děvojče za ruku i ode s njom u vèrt.

Da ste vidili, kako je sad Ružica bila vesela: O kakov je sada ovdě prekrasan miris, kako lěpo cvatu ruže i drugo cvětje!

reče ona. Vidi samo ljubezni otče! Kako je sve veselo i radostno, da je prava milina! Još jutros bijaše sve povenjeno i žalostno.

A odkud ta proměna? zapita otac. To je valjda ova kiša sa sobom doněla, odgovori Ružica; a i što bi drugo uzrok moglo biti? Vidiš dakle, moje děte, nastavi otac, da je i bura koristna, premda se ona tebi tako strahovita činjaše. Nemoj dakle nigda prenaglo i lahkoumno suditi, kako je dragi Bog sve uredio u naravi. Bura, koja ti je tako strahovita bila, okrěpila je i plodna je učinila polja naša. Ona je bila pravi božji blagoslov. Ružica se je stidila, te se je buri polag sve svoje plašljivosti skoro privikla.

82. **Boje.**

Po podne někog vèrlo zaparnog dana pokriše nebo cèrni oblaci, a zatim podiže se strahovita bura, i blagodatna kiša obilno natopi izsušena polja i livade. Kad se po tom opet razvedri, i sunce obasja okrěpljeno dèrvetje i cvětje, odsěvavaše se u bezbrojnih kapljicah, koje su visile medju travom i lištjem.

Děca unidjoše u vèrt s najstarijom svojom sestrom Maricom, i uživahu friški, čisti zrak, blagi miris cvětja i ugodno cvèrkutanje

veselih ptičicah. Ona se posadiše u sěnicu i razgovarahu se sad o ovom sad o onom. Napokon se stadoše razgovarati i o bojah. Franjo reče: Meni je od svih bojah cèrvena najmilija.

Zašto? upita Marica.

To ću ti odmah kazati: Prije nego sunce izadje, nebo je zaogèrnjeno kao cèrvenim plaštom, a isto tako i onda, kada sunce zalazi. Cèrvene su takodjer i ruže, koje su najlěpše zemaljsko cvětje; cèrvene su i jabuke, kad sazriju, a cèrvene su i sladke trěšnje, pa mi je zato cèrvena boja najmilija.

Ivo odgovori: A meni je najmilija boja běla. Kakva je milina samo viděti zimi běle sněžne pavuljice vijati se, dati zapreći saone pa tamo amo letiti po sklizkom saoniku. U bělo oděveno je sve naše dèrvetje měseca travnja, kad stoji u gizdavom svom cvětu; běl je takodjer liljan (lěr), moj najmiliji cvět; běl je i gjurgjic, koj nam navěštjuje Gjurgjev dan. Zato mi je běla boja najmilija.

A to je doista i boja našega cara, jer kad onomadne car u našem gradu bijaše, vidio sam vlastitima svojima očima, da su svi, koji oko njega bijahu, i isti car, u běloj opravi bili. O, krasota je bila to viděti.

Meni je ipak najdražja zelena boja, rekne Milan. Kako je ugodno za oči pogledati

zelene njive! A zelene su takodjer šume i dubrave, i prava je razkoš za šumara, kad se u prolětje šetje po njima; pa i ja ništa neću drugo biti, nego šumar. Zato je zelena boja meni najdražja.

Ali ja nemogu nikako dokučiti, rekne Pavao, kako da se nijednomu od vas nedopada modra boja, ta ova je boja ipak najlěpša od svih drugih. Zar nije modra sitna ljubičica i nježna potočnica? A modro je i nebo, na kom sjaju sunce, měsec i zvězde. Modre su takodjer i oči naše ljubezne majke; pa zato najvolim modru boju.

Nu i to mislim nećete mi zaněkati, reče opet drugi, da je i žuta boja vèrlo krasna. Jeste li igda šta lěpšeg viděli, nego li onu veliku njivu za našim vèrtom, kad je prije četiri sedmice sva procvětala bila, i po njoj zujahu milioni od pčelah i bagudicah? A zar ovdě ova žuta ruža štogod se ima stiditi rumene svoje sestrice? Pa smilje i suncokret nije li cvětje žuto? Pa komu se nedopada? Zaisto, meni je žuta boja najmilija.

Sad se děca počmu prepirati. Svako je htělo, da je njegova boja najlěpša, svako je s novimi razlozi svoje mněnje dokazati nastojalo. Kad je ta prepirka već pó ure trajala, reče Marica, koja je medjutim slušala njihovo

prepiranje: Hodite, da vam něšto pokažem! Odvede ih na jedno prosto město pred pšenicom, i pokaza im prekrasnu dúgu, koja se je pružila kako zlatan most spajajući nebo sa zemljom.

Ala je krasna ta duga, poviknu děca. A sve su boje u njoj sdružene, nastavi Marica, pa to sdruženje čini istom, da su nam tako čarobne i očima našima ugodne. Bi li vam drago bilo, da koje boje medju njimi neima?

Nebi, odgovore děca, motrivši dugo taj svod mira, koj Bog nad zemljom našom pruža, bijahu opet sva skupa radostna i vesela.

83. Stan božji.

Gdě stanuje dragi Bog!
Vidiš tamo nebo plavo,
Od vremenah koje davnih
Nad nami se u lûk svija,
U dužini i širini
Sviem ljudem nedosežnoj.
Vidiš tamo zvězde sjajne,
Koje na njem milo trepte,
Kano biser nanizani: —
Tam je dragog Boga stanak,
Odkud kano otac brižni
On na tebe i tvû bratju
Pogled svratja svoj pazljivi.

Gdě stanuje dragi Bog?
Idi tam u guste šume,
Tam gdě gore nebo tiču,
Gdě nezgodam hrasti silni
Kano stěne neuzmiču.
Čuj medj hvojom kako svašti,
U dolini kako prašti!
Slušaj, slušaj, zar ti sèrce
U slasti se neraztapa!
O jest! znadem da sad vidiš,
Da u šumi Bog je dragi,
I premda ga ti neslutiš,
Dah mu ipak svagdě ćutiš.

Gdě stanuje dobri Bog?
Čuj od zvonah glasi ore,
U cèrkvene zovu dvore,
Dvore mile i ozbiljne,
Gdě nam sèrce slast i ljubav
I štovanje napunjava;
Gdě nam duše na krilašcih
Molitavah i pěsamah
Do nebesah višnjeg lete:
Tamo, tamo, Bog stanuje,
Zato i ljudstvo tam putuje,
Da pred lice njegvo pada
I hvali ga, slavi rada.

Gdě stanuje dragi Bog?
Sveti svi su njegvi dvori
Ovd' na zemlji i tam gori;
Al kada se njemu smili,

U širokom on si světu
I najmanji stan izbere!
Kako j' malo ljudsko sèrce,
Pa i tam si on kadkada,
Stan izbere iznenada! —
Uvěk čista sèrca budi
Pa i u tvojih bit će grudi',
U njih raj će svoj postavit,
I neće te věk ostavit?

Četvèrti odsěk.*)

84. Zavičaj i domovina.

Občina, u kojoj smo rodjeni, naš je zavičaj. U zavičaju se našem učimo i igramo, u njem od roditeljah svojih uživamo mnogo dobra, pa i zato nas naše sèrce k njemu vuče, kad smo već dugo vremena i daleko od njega.

Zemlja, u kojoj je naše rodno město ili zavičaj, zove se naša domovina. U njoj stanuju prijatelji našeg dětinstva, u njoj nas čuvaju i brane poglavarstva, u njoj slušamo sladke glase narodnog našeg jezika!

Ali u zavičaju i u ovoj zemaljskoj domovini nemožemo uvěk ostati. Bog je dušam našim u

*) Zajedno s četvèrtim člankom jezikoslovnoga věžbanja.

nebu pripravio bolji zavičaj i bolju domovinu. Tamo će se dobra děca sastati opet sa svojimi pokojnimi roditelji, i na věke će s njimi sdružena ostati. Spasitelj je rekao: U domu moga otca ima mnogo obitalištah; ja idem tamo, da i vam město pripravim.

U kraljestvo věrujemo Boga,
Njem se nada duša pobožnoga,
A što ov' se nada, želi i prosi,
Nek i naša molba gore nosi;
Uděli nam tvoje kraljestvo, Bože!

85. Sveti Metod.

Ciril i Metod bila dva pobožna brata. Oni su iz daleke zemlje došli u krajeve, gdě žive narod slavenski, te su našim pradědom navěštjivali věru Isukèrstovu. Metod postane biskupom moravskim. Ovdě obrati i Borivoja, koj je okolo godine 870. bio vojvoda češke zemlje. O tom se dogadjaju pripověda slědeća pripověst:

Kralj moravski Svatopluk sazva jednom mnogo vitezovah na gostbu i na bojnu zabavu, kao što u vremenih starih bijaše običajno. Svi, koji došli bijahu, išli su najprije s kraljem u cèrkvu, da prime sv. pričest. Dočim su oni u cèrkvi bili, dodje sa svojimi vitezovi i Borivoj, hrabri vojvoda češke zemlje. Nu jer

oni neznabožci bijahu, zato ostadoše stojeći pred cèrkvenimi vrati, te iz daleka gledahu, gdě sveti Metod pričeštjivaše kèrstjanske Moravljane. Kad je služba božja dovèršena bila, idjoše svi u kraljev dvor. U velikoj prekrasnoj dvorani k stolu sědne kralj Svatopluk s moravskimi vitezovi. I biskup Metod bio je takodjer medju njimi. Česki pako gosti stajahu pred vrati, i nitko ih k sebi pozvati nehtěde, već im kralj dade jěla i pitja pred nje na zemlju doněti. Borivoj i njegovi vitezovi malo se okrěpiše; nu po svoj priliki mišljahu, da je to vèrlo čudnovat običaj. Tim nezadovoljan dakle zapita Borivoj, zašto nepuštjaju i česke goste k stolu? Kralj mu odgovori: Ti si me danas gledao kod oltara božjega, i nisi pristupiti hotio; zato nezaměri, što i k ovomu stolu pozvan nisi. Al kad ti jednom naš biskup svetu pričest poděljivao bude, tad ćeš mi kod mog stola dobro doći.

Zatim pristupi pobožni biskup Metod k njemu i dugo se s njim razgovaraše o nauku Isukèrstovu. Borivoj uvidi kako ništetni bijahu njegovi krivobožni kipovi, i sutradan dade se mahom kèrstiti, a kralj mu sám kumova. U njegov se priměr ugledaše i ostali njegovi vitezovi. — Kad je ta svečanost dokončana bila, rogovi zatrubiše k bojnoj zabavi, pri ko-

joj su i česki vitezovi hrabro se borili. A kad su po tom opet natrag putovali u svoju domovinu, vidjaše se jedan misnik u njihovu družtvu, koj nosaše zlatan kèrst. Od tog se je vremena nauk Isukèrstov u českom narodu razširio.

86. Sveti Stěpan, kralj ugarski.

Magjari stanuju u širokih ravninah na Dunavu, kamo se prije 1000 godinah priselili běhu. Onda su bili narod krivobožni. Bojali su se ih, jerbo su često napadali na Němačku. U jedanaestom pako stolětju primili su podpuno Isukèrstovu věru. A muž, koj je učinio to spasonosno dělo, bio je sveti Stěpan.

Stěpanov otac zvao se Gejza, i bio je vojvoda magjarski. On se dade kèrstiti po nagovoru supruge svoje, i zaželi po tom, da bi se i njegov narod okanio krivobožne svoje věre. Počem je već dulje vremena razmišljavao, kako bi mogao izvesti svoju pobožnu naměru, ukaza mu se jednu noć angjeo u snu, te mu reče: Ti svoje naměre nećeš izvèršiti moći, buduć da si jako sagrěšio. Al što ti nemožeš, to će moći tvoj sin. Medjutim doći će k tebi jedan poslanik božji, primi ga dobro, i slušaj savěte njegove.

Isto je sanjala i Gejzina supruga. Ona

vidi svetog Stěpana mučenika, koj joj rěče: Rodit ćeš sina, koj će jednom nositi kraljevsku krunu. Ja ću mu biti zaštitnik, i zato mu naděni moje ime; ja se zovem Stěpan.

Pa tako je i bilo. Malo zatim dojde k vojvodi Gejzi sveti Vojtěh, biskup česki. Vojvoda primi ga ljubezno, i Vojtěh magjarskim velikašem razloži najglavnije temelje věre Isukèrstove. Sveti Vojtěh pokèrsti i sina Gejzina, i naděnù mu ime Stěpan.

Kad je Stěpan odrastao, slědio je u vladanju svoga otca. On se je veoma starao, da uvede kèrstjanske običaje u cěloj zemlji. Velikom je slavom vojevao proti neznabožnim dušmanom u Ugarskoj. Ovi su uviděli na skoro, da je Bog kèrstjanah mogućniji i silniji, nego li krivobožni kipovi, i na hiljade ih se pokèrstiše. Stěpan pozva više pobožnih misnikah iz strane zemlje, i na skoro se svuda podigoše kèrstjanske cèrkve sa slikom razpetoga Spasitelja světa. Papa potvèrdi sve te cèrkvene naredbe Stěpanove, i poděli mu dostojanstvo i naslov kralja ugarskoga. Posla mu takodjer zlatnu krunu i zlatan kèrst. Sveti Stěpan bio je pobožan i mudar kralj, i Magjari mu imaju zahvaliti ne samo věru kèrstjansku, nego takodjer i mnoge izvèrstne gradjanske naredbe i dobre zakone.

87. Rudolfo Habsburžki.

Oko godine 1270. življaše u Švajcarskoj nĕki mogući knez, koj se je zvao Rudolfo Habsburžki. Jašeć jednoč u lov i došavši u nĕku dubravu, čuje na jedanput zvoniti malo zvonce. Neznavši što je to, odputi se tamo, odkud je čuo glas zvona, i nadje misnika, koj je uprav išao pričestiti nĕkog bolestnika, i zvonara, koj je zvoncem zvonio. Rudolfo sidje sada s konja, i klekne pred svetotajstvom. Ne daleko odtud tekao je mali potočić, koj je veoma narastao, a prelaz razrušio i odnio. Misnik metne svetotajstvo kraj sebe, i počme skidati svoje cipele, da preko vode pregazi. Rudolfo zapita misnika, kamo će? Idem k bolestniku, koj je na umoru, da mu čim skorije pružim vĕrozakonsku zadnju utĕhu, odgovori misnik. Na to rekne knez misniku, nek sa svetotajstvom uzjaši na njegova konja, da nezakasni k bolestniku. Misnik sa zahvalnostju primi ponudu kneževu. A kad se povrati natrag, hotio je dobromu knezu povèrnuti konja; ali Rudolfo mu reče: Bože sačuvaj, da bi ja igda više uzjašio konja, koj je nosio Boga i Spasitelja moga. Ako ga nećete zadèržati za se, a vi ga primite cèrkvi na dar. Misnik zahvali se i blagoslovi pobožnoga kneza.

Drugi dan dodje Rudolfo u něki ženski samostan. Ovdě mu rekne nadzirateljica: Svemogući Bog blagoslovit će vas i vaše potomstvo za jučerašnji bogoljubni čin, on će vas i vaše pleme uzvisiti na veliku čast.

Ovaj je misnik potlam pripomagao, da su němački vladaoci kneza Rudolfa odabrali za cara. On je pako u tom najvišjem dostojanstvu němačkim zemljam pribavio mir, i s njimi je vladao pravedno. Njegov sin Albreht zadobi Austriju i od tada vladahu njegovi potomci u Austriji. Tako je Rudolfo postao utemeljiteljem naše carske obitelji, koja je dugo i u Němačkoj carevala sve do početka ovoga stolětja.

88. **Nikola Šubić, knez Zrinjski.**

Jedna od najslavnijih starih obiteljih hèrvatskih bila je obitelj Šubićah, knezovah Zrinjskih. Iz nje proizidjoše mnogi slavni bani i vojvode. Al najslavniji bio je Nikola Šubić, ban hèrvatski i vitez sigetski.

Za vremena cesara Maksimiliana II. vodili su Turci strahovite ratove s kèrštjanskim narodom. U tih ratovih više putah je naš Nikola hametom potukao Turke, i oni su se njega bojali kao živa ognja. To se je Turkom napokon na žao dalo, i oni odluče udariti silnom

vojskom na naše, i jednim udarcem utamaniti ne samo silu našu, nego i silu cěloga kèrstjanstva.

Upravo je bilo god. 1566, kad je ta silna vojska turska udarila preko Slavonije u Ugarsku. Naš je Nikola u to vrěme bio u gradu Sigetu, i Turci naumiše najprije udariti na Nikolu. Njega su se najviše bojali, njega su dakle najprije uništiti htěli. Došavši pred Siget, u koj se Nikola sa svojimi Hèrvati zatvorio bio, pozovu ga, da se predade, i obećaju mu silno blago i bogatstvo. Al jim Nikola odgovori, da on nepredaje grada, dok je njemu na ramenih glave; već ako žele imati grad, neka po njeg sami dodju, a on će ih slavno dočekati kano věran sin domovine svoje.

Na to Turci kano běsni lavi na grad navališe. Jurišaše sve od jutra pa do tavne noći. Velika je bila turska sila, nu još veća hrabrost naših junakah. Ali što su se naši hrabrije borili, to su i Turci sve više běsnili. Napokon im podje za rukom, da su zapalili izvanjski grad, i Nikola se sa svojimi junaci morade povući u nutarnji grad. Ali i ovdě nebi mu dugog stanka. Grad začme svuda naokolo goriti, a Nikoli drugo neosta, nego ili se sramotno predati živ u ruke Turkom, ili pako slavno poginuti s mačem u vitežkoj ruci.

Da se preda u ruke dušmanom, na to kao Hèrvat nije ni pomislit mogao. Odluči daklem poginuti s mačem u ruci. Skupivši u tu svèrhu svoje junake, — bilo ih je samo još 600 — obodri ih, i primivši prisegu od njih, reče im:

Turci nam i barut upališe,
Svu zairu u lagum digoše;
Od cèrnoga praha pocèrnismo,
Od živoga ognja izgorismo,
A neće nam dobra pomoć doći,
Od cesara Maksimiliana,
Obranit se Turkom nemožemo.
Da vitežko dělo učinimo,
Otvorimo od kastela vrata
Ter na sablje dočekajmo Turke.
Lěpše nam je slavno poginuti
Nego živim pasti im u ruke.
Gole će nas po vojsci voditi,
Pak najposlě na měhe derati;
Ali prije nego izginemo,
Hod'te bratjo da se zagèrlimo.

Potom se stavi na čelo svoje male čete, otvori gradska vrata, i zazvavši triput sveto ime Isusovo, udari na nebrojenu tursku vojsku. Kamogod je dopirao sa svojimi, svuda su neprijatelji padali kao snoplje. Ali ovo malo junakah kako da odoli stotinam hiljadah tur-

skih zulumčarah. Naskoro pade on i s njim svi do jednoga věrni drugovi njegovi.

I tako poginu najslavniji junak naroda našega. On je pako svojom junačkom smèrtju od nevolje spasio ne samo cělu našu carevinu, nego i cělo kèrstjanstvo; jer Turci izgubivši kod Sigeta do 30,000 svojih najboljih junakah, moradoše odustati od svoje naměre.

Toga junaka i dan današnji slavi naš narod u svojih pěsmah, a i isti Turci se diviše i čudiše njegovu bezpriměrnu junačtvu i požèrtvovanju, i poslavši njegovu glavu u cesarsku vojsku, dadoše mu tělo svečano pokopati. Lahka zemljica i věčna uspomena tim junakom naroda našega.

89. Dobrotvorni biskup.

Prije 200 godinah od prilike živio je u Austriji něki biskup, prezimenom Kolonić, a rodom iz Komorana u Ugarskoj. Taj se je biskup pokazao veoma čověkoljubivim, kad su Turci Beč obsědnuli bili. On je u to kobno doba došao u Beč iz svoje Novoměstanske biskupije, te je svetim požèrtvovanjem i bezpriměrnom revnostju podticao vojnike, dvorio ranjenike, i těšio umiruće. Turci su strašno okrutni bili, plěnili su posvuda i ubijali ljude

bez svakoga milosèrdja. Koga su pako živa uhvatili, toga su zarobili i u sužanjstvo odvukli. Tako mnoga děca izgubiše svoje ljubezne roditelje, te padoše u najveću bědu i nevolju. Ta su děca bludila bez kuće i kućišta, bez kruha i ruha. To vidivši pobožni biskup, sažali ih i naručivši množinu kolah, dade u Beč dovesti do 500 takove nesretne kèrstjanske děce, te poděli medju nje jěla i pila, priskèrbi im hrane i oděće, i obskèrbi ih najbrižljivije svim, što su potrěbovala. On postade sirotinji drugi otac:

Dobročinstva, koja bez sve buke
Učine se dobre iz odluke,
Mèrtvaci su, što u grobu žive,
Cvětki, što věk miris sladak daju,
I zvězdice, štono věkom sjaju.

90. Sava.

Jednom silovito udari Sava na Kupu, Unu, Lonju, Orljavu, Bosut, Bosnu, Drinu, i ostale potoke, koji se u nju slěvaju. Što ste vi sve skupa, rekne ova, naprama meni silnoj rěki? Potoci joj odgovore: Nu ded nam ti kaži, što te čini silnom rěkom? Nedobivaš li ti svoju vodu od nas? Smisli se samo, da kod

Zagreba po tebi parobrodi plivati nemogu. A u Kranjskoj si tamo još malen potočić, u kom jedva životare sitne ribice, i preko koga děca preskakuju.

91. Martin Borković.

Na svèrhi 17. stolětja bijaše u Zagrebu biskup Martin Borković. On se je rodio u hèrvatskom selu Domagović, i bio je sin uboga seljaka. Već za njegova dětinstva viđělo se je na njem, da ima duh od izvanrednih sposobnostih. A pokraj toga bio je vèrlo ljubezan, mio, krotak i pokoran svojim roditeljem.

Jednom došavši sa svojim otcem u Zagreb, vidio je naš Martin, kako su něka gradska děca lěpo znala čitati, računati i pisati. Odmah probudi se u njem želja, to isto učiti se, i on moljaše uvěk svoga otca, da bi ga kamo dao u školu. Otac je Martina vèrlo rado imao i odlučio je napokon na mnoge njegove molbe, da mu izpuni želju. Toga radi doveze ga u Remete, gdě su za to vrěme Paulini imali svoj samostan, i podučavali děcu one okolice. Kako se je sad Martin radovao i veselio videći, da mu je izpunjena najtoplija želja. On se zato svom pomnjom i marljivostju

dade na nauk, i na bèrzo svu školnu děcu nadkrili bistroćom i oštroumnostju svoga duha. Osim-toga je svim Paulinom i svojim učiteljem omilio poradi svoga krotkog i ljubeznog ponašanja. I buduć da je pokazivao veliko veselje i nagnutje na stališ redovnički, primiše ga Paulini u ovaj red. Kao redovnik odlikovao se je vazda pravom kèrstjanskom ljubavju, pobožnostju, dubokom znanostju i razboritostju. I do malo postane dikom i ponosom cělog samostana. Kadgod su Paulini imali kakova važna posla, to su ga uvěk njemu izručivali. Tako se dogodi, da su ga god. 1667. u někom važnom poslu u Beč poslali k samomu caru Ferdinandu III. — Caru se veoma dopadè naš Martin, i buduć da uprav u to vrěme u Zagrebu nebijaše biskupa, car naimenova měseca sěčnja 1668. njega biskupom Zagrebačkim.

Za vrěme svoga biskupovanja vazda je radio i nastojao o tom, da narod utvèrdi u pravoj Isukèrstovoj věri i podigne iz neznanstva. Tako je na priměr dvaput pěšice cělu svoju biskupiju obišao, skupljajuć stado svoje okolo sebe, i razlažuć mu istine svete věre kèrstjanske. Tako je on već onda zapovědio bio, da se u svakom selu imade zavesti škola. Ali, žalibože, tužne okolnosti nedadoše, da se izpuni ova njegova naměra, a i on se preseli

god. 1687. u 90. godini svoje dobe u drugu i bolju domovinu, da primi věčnu nagradu za evangjeoske svoje krěposti. Děco! blagoslovite uspomenu Martina Borkovića: on je bio velik prijatelj děce!

92. Hrabra krajiškinja.

U někom městu naše slavonske krajine sědilo je malo děte pred kućnimi vrati na zemlji. Svi su ljudi iz te kuće otišli bili na polje raditi. Samo mati toga děteta ostala je i kuhala jělo težakom. Upravo kad htěde van izaći, da zagrabi žbanjom vode na zdencu, zapazi, kako jedan strašan vuk proti dětetu tèrči s otvorenimi raljami. Bèrzo priskoči mati samo sa žbanjom u ruci, i udari njom vuka u zatiljak, da mu je odmah razbila glavu. Žbanja bijaše na sreću od težka tisova dèrveta i nabita željeznimi obrući. Tko će sada opisati majčino veselje, što je dětetu spasila život. Ali kolik je bio njezin strah, može si svaki predstaviti, kad je začula, da je vuk běsan bio, i da je malo pred tim ujio dva psa.

93. Car Josip.

Car Josip bio je sin slavne carice Marie Terezije. Jednoč na večer išao je on, sa-

svim prosto obučen, šetati se po jednom bečkom šetalištu. Tamo nadje jednu gorko razplakanu děvojčicu. Zašto plačeš, draga moja? zapita ju car. Děvojčica ga pogleda, i otide dalje, nerekavši mu ni rěči. Valjda je mislila, da joj taj čověk ništa pomoći nemože, pa čemu da mu odkrije svoju tugu. Ali car podje za njom, i zapita ju još jednoč sasvim ljubezno, zašto je žalostna. Poslě mnogog nadomišljavanja odgovori mu děvojčica napokon: Ja sam kći jednog častnika, otac mi je umro, a mati mi je posve siromašna. Josip ju zapita: Ali zašto se u vašoj nevolji neobratite k caru? Mi smo to već učinili bili, odgovori děvojčica, nu njegovi su ljudi nama rekli, da car nemože svim ljudem pomoći. Josip na to dade děvojčici tri dukata, i reče joj, neka sutradan u 10 satih dodje u carski dvor, on je kod cara u velikoj milosti, i sám će kod njega za nje moliti. Děvojčica učini zbilja, kako joj Josip reče. Al kad smotri cara, pade na kolěna pred njega. Josip ju diže, i reče joj ljubezno: Ti mi se nehtěde jučer pověriti, jer ovako obučen nebijah; znaj dakle, da ljude netrěba nikad prosudjivati po njihovu lěpom odělu. I po tom car Josip obdari děvojčicu i pobrine se, da je njena majka platju dobila, od koje je priměreno živěti mogla.

94. Mati svoma sinu.

U taboru kod Pešte něki vojnik dobi list od svoje matere. Car Josip bijaše upravo blizu njega, kad je vojnik čitao list, i čitajuć suze ronio. Car ga je pozorno motrio i od njega zahtěvao list, da ga pročita. U listu je pako bilo pisano:

Božju pomoć, dragi Vladimire! S velikom tugom i žalostju obznanjujem ti, da ti je otac umro, i da sam sada siromašna i ucviljena udovica. Otac te je dao učiti zanat, a ti si u vojnike otišao. Pokojni je otac još na smèrtnoj postelji gorko plakao, i rekao: Ostavi Vladimira u carevoj vojsci, kako bo svi ljudi govore, car je vèrlo dobar čověk. Piši mu, neka nezaboravi sirotice majke, neka se

često moli Bogu, i neka dobar bude. Zatim je, Vladimire, izdahnuo ti otac, i ja evo sada neimam druge utěhe i podpore do dragoga Boga i tebe. Gledaj da govoriš s carem i kaži mu, da ga ja lěpo pozdravljam, i da se je tvoj otac u zadnjoj uri svoga života molio za njega. Kaži mu, da bi te mahom pustio kući, kad mir bude, da možeš těrati svoj zanat. Al ako bi rat još dugo uztrajao, a ti ostani kod cara, i vojuj za milu našu domovinu.

S Bogom!

Tvoja majka

Ana Tugojevićeva.

Kad je car Josip pročitao ovaj list, odluči odmah, da se materi svakoga měseca za

podporu daje dukat, a pobrinuo se je takodjer i za sina.

95. Domoljubje.

1. Godine 1809. zarati se Austrija s Francezkom. Kad podjoše neprijatelji, da udare na Beč, uzeše někog austrijanskog seljaka sa sobom, da bi im obnoć pokazivao put. Ali seljak nehtěde pod nipošto s njimi da ide. Francezki mu častnik ponudi napokon kesu zlata; nu i to je bilo sve zalud. Kad dodje vojvoda, kaza mu častnik, da samo taj seljak poznaje put, ali da ga neće pokazati. Sad vojvoda sám dade seljaka preda se dozvati, i reče mu: ili ćeš mahom pokazati put, ili ću te dati strěljati. — Nemarim, odgovori seljak, tad ću barem umrěti kao pošten podanik, i neću biti izdajica svoje domovine. Vojvoda, sav začudjen nad tolikim domoljubjem, pruži mu ruku i reče: Idi, pošteni čověče! mi ćemo i bez tebe naći put.

2. U to je vrěme vladao u Austriji car Franjo. On bijaše pèrvi car, koj je primio naslov cara austrijanskoga. Franjo je prebivao u svom dvoru u Beču, i njemu su njegovi podanici slali mnoge darove, da ih upotrěbi na obranu domovine. Jednoč dodje u dvor tako-

djer něki prost seljak, i zamoli, da bi s carem govoriti mogao. Došavšeg pred cara, zapita car sasvim ljubezno, što želi. Evo vam něšto donosim, reče on, i metnu punu kesu novacah na stol. Kako se zoveš, i odkud si? zapita ga car. To netrěba nikomu znati, odgovori seljak, i ode.

Caru se veoma dopadè ta prostosèrdačnost. On posla za njim svoje ljude, da ga još jedan put pitaju, kako se zove. Nu seljak im odgovori nasměhnuvši se: Zar vi mislite, kad to caru nisam kazao, da ću vama kazati?

96. Dobar izgled.

Godine 1832. po lětu zadèržavao se je car Franjo u gradu Badenu. Više putah običavao je pred večer ići na šetnju, neimajuć više nego jednog pratioca. Jednom se car susrětne sa četiri čověka, koji na groblje nošahu mèrtvački lěs. U lěsu je ležalo tělo někog siromaka, niti je itko više mèrtvaca pratio. Car skretjući svojom sědom glavom, reče pratiocu svomu: To mora doista vèrlo siromašan čověk biti, budući da nitko za njim nežali i netuguje. Ja sam otac i sirotah i bogatih; ajde daklem, da barem mi odpratimo tog mèrtvaca. I tim car pobožno odkrije svoju glavu

i moleć se Bogu, odprati lěs prosjaka. To vidivši někoji pristupe odmah tamo. I što su dalje išli, to ih se je sve više k sprovodu pridružavalo. Videć bo ljudi krotkoću i poniznost svoga cara, nehtědoše ni oni biti manje krotki i ponizni.

Tri godine kasnije umre i car Franjo žaljen od svih narodah svoje velike carevine. Još se uvěk pěva lěpa njemu na slavu složena pěsma:

Bože živi našeg otca
Cara Franju pèrvoga.

97. Materinska ljubav.

Něki silan junak, imenom Napoleon, postane god. 1804. carem francezkim. On se oženi s Mariom Ludovikom, kćerjom našeg cara. Tu su bile mnoge svečanosti u Parizu, glavnom gradu francezkom. Austrijanski poslanik, knez Švarcenberg, dade takodjer veliku gostbu, gdě se je mnogo igralo. I kneževa svast Pavlovna bijaše tu sa svojimi kćermi. Dvorana je bila urešena skupocěnimi zastori, i u njoj su gorěle mnoge voščanice. Poradi nepozornosti někog poslužitelja upali se jedan zastor, te na jednoč bukne. U isti mah planuše i ostali zastori i drugi uresi. Sve začme sada tamo amo

běžati. Pospadaju světilnjaci, i tavan se dvorane sruši, a izlazak zaprěči. Jauk i lelek zamni naokolo. Većina se spasi, nu někoji a medju njimi i kneginja Pavlovna sa kćermi svojimi, nemogoše nikako izlazka naći. Jedna kćer kneginje upade prěko gorućih razvalinah. Mater napokon pograbiše onesvěstjenu, i iznesoše na polje; nu ona čim je malo k sebi došla, začme odmah tražiti svoje děte. Nigdě ju pako nevidivši, stane ju sada zvati i vikati. Ali sve zahman. Sad joj se učini, kano da čuje glas svoje kćeri, i ona na to skoči odmah medju goruće grede, da spasi svoje děte. Ali u dimu i ognju poginu ljubeća majka, dočim je děte, kad je sa stěne padalo, něki čověk sretno prihvatio, i tako ga spasio. Sutra dan nadjoše tělo plemenite kneginje, koje se je još samo po dragocěnom uresu poznati moglo.

98. Odvažnost krajišnikah.

Godine 1848. kad su naši vojevali u Italiji, dogodi se jednom, da je neprijateljska četa udarila na mali odděl Gradiščanah. Budući da je broj neprijateljah bio triput veći, naši su na poslědku natrag se povući morali, premda su se vèrlo hrabro i junački dèržali.

Kad se naši natrag povukoše, i u něku malu šumicu sklonuše, začmu neprijateljski vojnici premetati i iztraživati ranjenike i mèrtvace naše, nebi li štogod kod njih našli. Naši su krajišnici to velikom tugom i žalostjom motrili. Tad na jednoč poviknu jedan izmedju njih: Bratjo! Eno sad će iztraživati našeg druga Matu, a u njegovu ćemeru ima dvadeset dukatah; on me je molio, da ako padne, te novce pošaljem njegovim siroticam. Daj da još jedan put udarimo na juriš, nebi li, ako dade Bog i sreća junačka, dobili kako te novce, da ih tada pošaljemo ucviljenoj deči i njihovoj majci. — Hajd na juriš, viknuše svi, kao iz jednog gèrla. To rekoše i udariše. I gle! potlam žestokog okèršaja podje našim zbiljam za rukom raztěrati neprijateljsku četu, koja se toj navali ni najmanje nadala nije.

Čim naši raztěraše neprijatelja, potražiše odmah padšeg druga. A našavši ga, izvade mu novce iz ćemera i predadu ih svomu zapověđniku, da bi ih po želji pokojnika poslao njegovoj suprugi i sirotčadi. Zapověđnik to učini, nu ujedno taj lěpi čin svojih vojnikah takodjer javi vèrhovnomu vojvodi. Ovomu se to veoma dopade, i on dade te vèrle i poštene junake javno pohvaliti pred svom vojskom.

99. Smèrt Knežić-kapetana.

Mala četa stajala vojnikah
Kod Goita prot neprijatelju,
Mala ćeta, al sèrdca velika:
Sve junaci iz tirolskog kraja,
Na čelu im Knežić-kapetane
Zelen listak od hèrvatske grane.

Neprijatelj vojskom od hiljadah
Na tu malu četu udario,
Iz osamnaest svojih lumbaradah
Strašni oganj na nju oborio.
Ali četa od dvěsta lovaca'
Stoji čvèrsto uz hèrvatskog bratca.

Kapetane dopadnuo rane,
Ljute rane u desnicu ruku;
Klonù rukom, Knežić-kapetane,
Klonù rukom, al neklonù sèrdcem.
Još on stoji, četom zapověda,
I bori se, i s města se neda.

Dugo tako postojalo vrěme,
Od kako se junak ranjen dèrži;
Kad na jednom u junačko těme
Smèrtno zèrno udari ga tužna.
Cèrna zemljo, glasi na sve strane,
Kako pade Knežić-kapetane.

Knežić padè, al mu osta slava,
I dok bude tirolskih brěgovah
I njegovih sněgobělih glava',

Dok Hèrvati slavni svoj rod ljube,
I junake svaki svoje štima,
Živět će i Knežić medju njima.

100. Sloga.

Něki seljak imao je sedam sinovah, koji su se više putah medju sobom zavadjali, a porad svadje i omraze posao zanemarivali. Dapače někoji zli ljudi nastojali su se njihovom neslogom koristiti, i mislili su, da po smèrti otčevoj ugrabe sav njihov imetak. To začuje otac, i pozove svih sedam sinovah k sebi, te metnuvši pred nje sedam skupa i kruto svezanih šibah, reče im: Koj mi ovaj rukovet šibah slomi, dobit će od mene sto talirah.

Jedan za drugim dugo se upinjahu, nu svaki napokon reče, da je to sasvim nemoguće.

A ipak nije ništa lakše nego to, reče otac. On razveže šibe, i bez truda izlomi sve jednu po jednu. Ej dakako, reknu sinovi, tako je lasno, tako bi i malo děte to učiniti moglo.

Otac nastavi: Kao što je s ovimi šibami, tako je i s vami, moja děco: Doklem god ste složni, obstojat ćete, i nitko vam neće nahuditi moći. Nu ako medju vami nesloge uzbu-

de, s vami će isto tako biti, kao i s ovimi šibami, koje polomljene na podu leže.

Slogom rastu i najmanje stvari,
A nesloga i najveće skvari.

101. Poglavarstvo.

Dragi nam je Bog zapovědio, da poštujemo otca i majku, ako želimo imati dug i srěćan život. Děca imadu u svem biti pokorna svojim roditeljem, jer te to Bogu povoljno i milo.

Gdě je u kući mnogo děce i kućanah, tamo nemože svatko činiti, što mu je volja. Kuće gospodar i gospodarica moraju kućom upravljati, to jest, oni moraju kazivati, šta da rade děca i drugi kućani; oni se moraju brinuti za sve pri kućanstvu potrěbno, i razpravljati porodivše se prepirke. Što u jednoj kući radi gospodar i gospodarica, to isto rade i poglavarstva u cěloj zemlji, a dobri ih gradjani podupiraju,

Otac, mati i děca čine jednu obitelj. U selu ili gradu, a u obće u obćini ima više obiteljih. U obćini može biti više selah. Svaka obitelj ima svoga starešinu, svaka obćina svoga načelnika ili glavara, a dèržava svoga vèrhovnog poglavara. U našoj je zemlji car poglavar, a car ima opet okolo sebe svoje savětnike i činovnike.

Poglavarstva imaju naredjivati, što da svaki doprinaša za blagostanje zemlje, u kojoj stanuje, šta li pako da čini ili izostavi, da drugi vèrhu njega neima nikakve tužbe. Poglavarstvom valja se zato brinuti, da bude red u dèržavi, i da svaki u njoj mirno i sigurno živěti može. Sudci razpravljaju prepirke izmedju gradjanah. Roditelji imaju vlast děcu poradi pogrěšakah kazniti; a i poglavarstva imaju vlast kazniti gradjane, koji zakone povrěde.

Mi kao podložnici moramo poglavarstva štovati, i njim pokorni biti, jer sva su poglavarstva od Boga. U svetom pismu stoji pisano: Svaki neka se pokori vlasti, jer neima vlasti izvan Boga, i ona, koja obstoji, naredjena je od Boga. Tko se dakle protivi vlasti, taj se protivi i naredbi božjoj; a tko se njoj protivi, povlači na se osudu.

Domovinu ljubi svoju dragu,
Svog joj sèrdca svu posveti snagu.

Tko te čuva u tvom stanu,
Prot nepravdi i prot sili?
Tko ti daje pitje, hranu,
Tko li dane srěće děli?
Domovina tvoja draga,
Koju ljubi vèrh sveg blaga.

102 Čověk.

Čověk sastoji iz duše i těla. Tělo je vidljivo i umèrlo. Duša je nevidljiva i neumèrla. Tělo ima ćutila i uda. Duša ima sposobnosti. Tělesna ćutila i uda daju se věžbati i jačiti, sposobnosti duševne mogu se razvijati i izobražavati.

Zato se imaju děca učit i u svem dobro věžbati, da uvěk budu pametnija i savèršenija. Neka nezaborave nikada ove zlatne rěči: Moli se Bogu i radi! Pèrvo krěpi dušu, a drugo tělo.

Čověčje tělo je upravno. Čověk može očima u nebo gledati. Naša je prava domovina u nebu. Kad čověk umre, zakopa se tělo u zemlju a duša, ako je bila pobožna i dobra, otidje k Bogu, koj ju je stvorio na svoju sliku i priliku.

103. Naša uda.

Na tělu razlikujemo tri glavne strane: glavu, trup i uda. Na trupu su ruke i noge. One se prigiblju na tri města, u početku kod ramenah i kukovah, u srědini t. j. na laktu i kolěnu, pa na kraju pri dlanih i izpod glěžnja. A zašto se prigiblju ta uda? Na rukuh i noguh su pèrsti. Ovi se takodjer prigiblju, i imaju za obranu nokte. Svih pet nožnih pèrstah stoji

uzpored na nogi; na ruki su pako uzpored četiri, a peti, to jest palac, iznikao je na strani, i u njem leži sva snaga čověčje pěsti.

Životinje neimaju rukuh. Konj ima kopito, a rogata marha papke. Druga živina ima na noguh pandže, šape i šapalje. Ptice imaju po dvě noge. Što pako imaju město prědnjih noguh? Ima takodjer životinjah sa šest, osam, i još mnogo više nogah; mnoge pako neimaju nikakovih, te zato moraju plivati ili plaziti.

Noge nam nose naše tělo; i koj dobro i žurno pěške ići može, netrěba mu ni kolah, ni konjah. Kad pako děte sporo puza, tad mu se mora stalak dati. Dobra i utèrvena staza vèrlo je ugodna putniku, a gdě mora po pěsku ili blatu gazit, tamo radje obilazi, jer dobar je put najpreči. Staza života takodjer je kadkad neravna i dračem zaraštjena, pa tad osětjamo tugu i žalost. — Zli nas ljudi zavedu kadkada na stranputice; ali hodimo uvěk pravim putem i nesilazimo ni najmanje sa staze krěposti i dobra.

Ruke svojimi mišicami dobavljaju nam hranu iz cèrne zemlje, oděvaju nam tělo, zidju goleme kuće i visoke tornjeve. One vade i donose kove iz tavnih bèrdskih dubljinah, ribe iz mora i ptice iz zraka; one krote silovite konje i oriaškoga slona. Ali im razum istom kazati mora, kako da sve započmu.

Što bi kazao o onom, koj bi htio, svoje oči uvěk zatvorene, ili uši začepljene imati? Ništa bolje neradi ni onaj, koj svoje ruke uvěk dèrži u džepu. Dakako da je svako dělo izpèrva mučno i težko; ali kada se čověk marljivo věžba, ide mu posao sve bolje za rukom i čini mu veselje. Čama muči čověka, a lěnost ga obara u siromaštvo. Děca doista nemogu si kruha zaslužiti; ali mogu ipak roditeljem marljivo pomagati kod njihova zanata, a mogu kadkad i drugoj děci pomoći. Tim razveseljuju svoje roditelje, a druga děca opet i nje rado posluže, jer ruka ruku pere, a obadvě obraz. U školi děca svojima rukama risaju i pišu, pa ako si štogod truda dadu, na skoro imaju lěpo i hitro pismo. Děvojčice uče se svakovèrstne ručne poslove, kao plesti, vezti i šiti. Neima orudja nad čověčjom rukom. Děca kad već odrastu, uče se može biti kakav zanat. Ako tada veselo rade i nuz to se Bogu moliti nezaborave, dobro će im biti. Moli se Bogu, kao da ćeš danas umrěti, a radi kano da ćes vavěk živěti. Nesmiemo rukuh upotrěbljavati na zlo. Nije lěpo s ikim inatiti i svadjati se. Nevalja krasti, jer tko krade, nemisli na Boga, i takovomu neće biti dobro. S poštenjem se najdalje dodje.

104. Glava.

Na glavi su najvažnija naša ćutila.

Česti glave jesu prednja i stražnja strana glave, ili lice i lubanja. Pod koštenom i kosom obrastjenom lubanjom leže moždjani. Oni trěbaju dakako takvu možnu zaštitu; jer ako se i najmanje povrěde, može čověk ili umrěti, ili s uma sići.

Ima takodjer glavah bez nosa, ušiuh, i očiuh, a to su glavice kelja, luka, maka i glavičice lana. Nitko nepade rado na glavu. Budalastom glavom nedamo se rado imenovati, takodjer ime tvèrdoglavca nijednomu čověku nesluži na poštenje. Koga tako zovemo?

Koliko ljudih, toliko ćudih. Nijedan čověk nemisli i nesudi s drugim jednako.

Koj glavu uzdiže, lahko padne. Koj svoje školske stvari zaboravi, morao bi se kući poslati. Težko nogama pod ludom glavom. Glavu uzimamo i u drugom smislu. Tako je car glava u dèržavi. Beč je glavni grad u Austriji. Papa je glava katoličke cèrkve.

Kada nas glava boli, boluju i uda, jerbo s glavom tèrpe i ona sva.

105. Ćutila.

V i d.

Naše oči leže u očištih, i kretju se gledajuć sad amo sad tamo.*

Očima vidimo. Mogu li svi ljudi viděti? Slěpac je nesrěćan čověk.

Očima vidimo razne stvari, to jest, da li je koja stvar cèrvena, zelena, modra, běla i t. d. (broj. 82). Vidimo obličje stvarih. Kažite mi několiko stvarih, koje ljudi tvore, i kakvog su obličja? Vidimo i veličinu stvarih; koja su bilja n. p. visoka, koja li nizka? Koji vam je poznati toranj najveći? Kaki mu je oblik? Možemo i pravac stvarih razlučiti: Vidimo, koja je pruga upravna, koja li kriva. Povucite na svojih daščicah dvě istotečne i dve raznotečne, jedan kut, jednu kosu, i jednu ověsnu prugu.

Kada vidimo stvari bolje? Šta upotrěbljavaju ljudi, koji dobro nevide? Od nas jako udaljene stvari nemožemo nimalo viděti. Čim se više popnemo, tim dalje viděti možemo. A u dolini ograničen je naš vidik.

Bez světla nemožemo viděti. Koji u sumraku čita, kvari oči. Oči i lice moramo čisto dèržati.

S l u h.

Tko nečuje, gluh je. Čujemo zvuk ili glas, koji od stvarih proizlazi. Nu te stvari moramo i

dotaknuti ili krenuti. Staklo zveči, kad nožem po njem udarimo. Taj zvuk dolazi do našeg uha.

Glas se različito imenuje. Bič puca, vrata škripe, vĕtar zuji, a dĕte plače, smije se i viče i t. d. Konj hèrže, vol riče, gavran grakće, guska gaće, ćvèrčak cvèrči. Koje nam druge glasove daju životinje? Kako bi kazali, da se je jučer ili prekojučer čulo pucanje biča, zujanje vĕtra i t. d. Što čini potok› grom, kola, lanac, mlin i t. d.

Glasi mogu biti ugodni ili neugodni. — Kako nas sluh razveseliti može? Učitelj se raduje, kada dĕca rĕči razgovĕtno izgovaraju, i kada tako glasno odgovaraju, da ih sva dĕca u školi čuti mogu.

Što smo bliže mĕsta, gdĕ zvuk postaje, to ga jače i jasnije čujemo. Što je potrĕbno, ako hoćemo, da drugoga dobro razumijemo?

Zvuci mogu jaki i slabi, visoki i nizki biti; mogu sad duže, sad kratje trajati. Kakvo poznajete orudje, koje se u glasbi upotrĕbljava? Za pĕvanje netrĕba nam umĕtna orudja. Glas valja obrazovati.

N j u h.

Mirišemo nosom. Ruža, karamfili i ostalo cvĕtje diši, a kaže se takodjer da miriše, da ima miris. Gdĕkoje živine mogu dobro njušiti. Pas ima dobar njuh. Čista voda nemiriše, neima mirisa.

K u s.

Kušamo jezikom i ustnim nebom. Kruh i jabuka su čvèrsta tělesa, koja kus imaju. Mlěko i pivo su židka tělesa, koja kus imaju. Čista voda neima kusa. Što je sladko, kiselo, gorko?

Sladkoća šećera godi děci. Gděkoje su jabuke kisele, a gděkoje sladke. Gorak lěk često je lěkovit. Morska je voda slana. Meso se soli, da se nepokvari, i da neiztrune. Biber pali ili grize jezik ili nebo. Nezrělo voće nije zdravo.

T i k.

Što činimo, kad smo rada znati, je li peć topla ili hladna? Bi li se moglo sa zatvorenima očima osvědočiti, je li stol gladak il hrapav? Mi možemo pèrsti ticati.

Mi ćutimo, kad je zrak hladan, kad nas što tišti ili bode; naša koža svaki utisak prima. Mi ćutimo na svem tělu. Tvèrdi děli těla, n. p. nokti, neimaju ćuti.

Jesu li dva jednako velika těla uvěk i jednako težka? Kako se može spoznati, je li tělo težko ili lahko? Vagati na ruci ili vagi. Cent ima 100 funtih, funta 32 lota, lot 4 kvinta. Koliko kvintah čini 5 lotih? Je li dèrvo laglje od željeza? Koja tělesa plivaja na vodi? Koja tělesa mogu u zraku lebditi?

Lěti ćutimo vrućinu, a zimi studen. Kako se možemo od toga sačuvati? Koje stvari zovemo tvèrde, a koje mehkane? Kako može biti povèršje stvarih?

Vidom, sluhom i mirisom mogu ja na stvarih štogod poznati, ako sam i daleko. Ako hoću, da poznam koju stvar ćutom, ili kusom, moram se je dotaknuti ili rukom ili jezikom. Vidom i sluhom mogu poznati najvažnija i najraznija pojavljenja. Koliko ćutilah ima čověk? Koja su njegova ćutila?

106. Oko.

Živinske oči razlikuju se od naših u mnogoj struci. Njihove su oči skoro uvěk na strani glave, dapaće je něka riba, koja oba oka ima na jednoj strani. Ptice imaju dva naočnjaka kao i mi, ali u njihovom očnom kutu ima još kožica, koju do pol oka navući mogu. U slěpićah su oči prevućene kožom těla. Pauci većinom imaju osam očih; a nalazi se živinah, koje na malom dèržku nose svoje oči, kao puž.

Oka, al takova, koja nevide, nahode se i na drugih stvarih: na krumpiru, dèrvetju i gèrmlju, i na kockah. Naše je oko veoma nježno i oćutljivo. Ali jaki Bog čuva sve slabe, on čuva malo děte i sědoga starca; a naše je oči obdario mnogimi branili. On ih je u očišta metnuo medju jake

kosti; nit jim lasno škodi kakov udarac. Obèrve obustavljaju znoj, koj s čela ćuri, i vode ga na stranu; trepavice obustavljaju znoj, da neleti u oči; a kad bi mušica uletiti, ili mu zraka světlosti naškoditi mogla, odmah se sklope naočnjaci, i kažu: Ostani na polju, ostani i nevrědjaj očiuh. Ali ako ipak štogod u nutra upade, odmah oči prosuze, i tako dugo peru i izpiraju, dok ono opet neizpade. Tako su nam oči dobro saćuvane, i zato trěbamo, da smo zahvalni dragomu Bogu. Očni vid je neprocěnjeni dar božji, pa tko ga neima, i uvěk u tmini sědi, taj nezna za mnoga veselja. Njega neveseli ni pogled zelenih njivah, ni cvatućeg dèrvlja, ni modro nebo, ni blistajuće zvězde, nit mu trepte krasne boje dúge, nit mu izlazi žarko sunašce; njemu neslěva ni oko mile majke, ni věrnog prijatelja. Kratkovidi i oni, koji su slabih očiuh, pomažu se istina oćalmi i zurmami, ali je ipak sasvim drugačije, kad se bez njih dobro i bistro vidi.

Oko nam nepribavlja samo veselje, nego još i svakojakih znanostih. Děca moraju oči odpèrti, i sve stvari dobro promatrati, tada mogu pametni muževi postati. Kadkad to i čine, kad n. p. gledaju slona, ili devu s opicom, ili što drugo čudnovato. Ali kad čitaju ili pišu, onda nepaze. Oči negledaju samo, nego i govore. Dakako, da nečujemo, što očima migamo, ali ipak razuměmo.

Valjano děte vidi na očima svojih roditeljah, što oni žele; pa kad se otac smèrkne, odmah ga razumie, kao da govori. Bezsraman ili čedan, směl i stidljiv pogled kaže, što čověk misli i ćuti. Sèrditost i lěnost, veselje i tuga može se čověku na očima poznati, i kako je koje děte, vidi mu se na očima, kao da mu je tamo napisano. Kad štogod komu čověku pokazujemo ili pripovědamo, pa se on zagleda, onda znamo, da se čudi. Kada tko u zemlju gleda, znak je, da se stidi; a kadkad to biva i od žalosti. Tamno i mutno oko kaže nam, da je čověk bolestan, ili da je jadan i čemeran, ili da mu je nemirna svěst. A znaš li ti, što trěbaš činiti, da su ti oči uvěk čiste i světle, uvěk vesele i živahne? Nečini nikomu krivo, i vazda imaj Boga pred očima i u sèrcu.

Imamo dva oka, dva uha, i jedna usta, toga radi moramo više gledati i slušati, nego li govoriti.

Često vidiš bolje tèrn u oku svoga druga, nego li bèrvno u svojima: više paziš na pogrěške drugih, nego na vlastite.

107. Moja ladja.

Plovi, plovi moja ladjo
U kojgoder kraj,
Ja ti cilja još nenadjoh,
Sama cilj si daj.

Kad te j' amo već zanesla
Tvoje sudbe moć,
Razpni jadra, pruži vesla,
Plovi dan i noć!

Uzdaj se u božju volju,
I valovah běg,
U budućnost gledaj bolju,
K nebu digni steg.

108. Zahvalan miš.

Několiko oběstnih miševah igrahu se na hrastu, pod kojim u sěni bijaše lav zaspao. Na jednoč se jedan izmakne i spade lavu na ledja. Lav razjaren tèrgne se i spopade uplašeno živinče. Velemožni gospodaru, progovori miš, budi mi milostivan i pokloni mi život, uvěk ću ti biti zahvalan. Lav se je stidio proti ovomu slabomu stvoru upotrěbiti svoju snagu, i reče: Pustit ću te, jer se nepristoji, da jaki uvrědi slaboga, ali mi tvoja zahvalnost neće ništa pomoći. Miš odtèrča radujuć se, što je sretno izneo glavu.

Poslě několiko danah začu se strašno urlikanje. Druge se živine uplašiše, ali miš poznade lavov glas. Odmah odtèrča tamo, odkud je rika dolazila, i nadje lava u mrězi, koju su mu lovci bili podmetnuli. Koliko je bio

jak, ipak nije mogao raztèrgati množinu remenja i užetah. Miš progovori: Neboj se, gospodaru, ja imam oštre zube, i oslobodit ću te. I odmah počme grizti užeta i remenje, te ih sve jedno za drugim razgrize. — Kad je lav vidio da je oslobodjen, progovori: Nitko neka se neuzda u svoju jakost i neka nemèrzi male prijatelje. Danas sam uvidio, da nam u nuždi i najmanji kadkad pomoći može. Lav dok je živ bio, ostao je prijatelj mišev, a miš njegov.

109. Dva psa.

Mnogo se pripověda o věrnosti i privèrženosti pasah.

Něki seljak podje sa svoja dva psa u šumu brati bukvice, iz kojih se preša veoma tečno ulje. On se popne na rodnu bukvu, ali nesrećom izmakne mu se noga, i on dole pade tako, da su mu obadvě noge zapale medju rašljaste grane. Siromašni čověk visio je sada glavom prama zemlji. Oba psa čekala su pod bukvom na gospodara, ali zahman. Poslě se je vidilo, kako su psi rovali oko bukve, kao da su htěli gospodara izbaviti. Seljak je obećao, da će oko podne kući doći. Badava su ga čekali. Kad na jednoč doleti jedan pas lajuć i jaučuć natrag. On je tèrčao okolo. lajao je na ženu,

na sinove, i nigdě nije našao mira. Zalud su ga nudili jělom; on je skakao te k vratam te opet k sinovom, kano da ih moli, da ga slěde. Nemirno skakanje psa učini děcu pozornom, da se je otcu něšto pripetiti moralo. Svi slědjahu psa, koj sada veselo lajuć k šumi tèrčaše. Kad su ga uz put pitali, gdě ti je gospodar? a on bi onda strašno zaurlao. Kad su došli do one bukve, gdě je medjutim drugi pas čuvao stražu, nadju otca gdě visi. Al su kasno došli, jer je otac bio već preminuo.

110. Pas slěpoga prosjaka.

U Rimu življaše něki slěp prosjak, s kojim je uvěk po ulicah išao velik pas. Taj je pas ne samo vodao svoga gospodara, nego ga je takodjer i branio od svake pogibelji. A poznavao je ne samo sve ulice, nego i sve kuće, gdě je slěpi prosjak svake sedmice dva ili triput dobivao milostinje. Kad bi došao u ulicu, koju je poznavao, nije prie otišao iz nje, dok od gospodara svake kuće nebi dobio ili kakav malen darak, ili kakav odgovor. A u tom je bio vèrlo sretan, jer rědko da ga je tkogod pustio bez milostinje. Dok je pako slěpac molio za malen darak, legao bi pas, da opočine; a čim mu je gospodar dobio milostinju ili nepo-

voljan odgovor, bez ikakve bi zapovedi ili znamenja išao pred ostale kuće, gdě je prosjak obično dobivao štogod. — A mnogi su se i tomu čudili, što bi pas, kad je tkogod bacio koj novac kroz prozor, s velikom ga pomnjom i pozornostju tamo amo tražio, i zatim uzamši u usta, odnio svomu gospodaru u šešir. Dapače kad je tkogod i istog kruha bacio, pas ga se ni okusio nije, osim ako mu je gospodar sam dao štogod.

111. Pšenično zèrno.

Něki otac idjaše jednom u nedělju po podne na polje sa svojom děcom, Antunom i Ljubicom. On htěde viděti, je li pšenica već sazrěla. Děca su pred njim išla, sad se šaleć, sad veselo pěvajuć:

Hej, veselo hajd u polje,
Gdě zrak čisti propuhava;
Děci, kâ su dobre volje,
Tam Bog odsvud radost dava.
Ona tam si beru kite,
I u věnce lěpo svite
U majčino nose krilo,
Što je njojzi drago, milo.

Lagano, děco! vikne otac. Znate li vi, kako se zovu bilja, koja po ovoj njivi rastu?

Dakako, odgovori Ljubica. Ovo trolistnato dèteljina je; ono tamo krumpir. A ovo ovdě? zapita otac. To je žito, odgovori Antun. A znate li vi, da ima više vèrstih žita. Ima pšenice, raži i suražice. Ona se siju poradi zèrnja, koje nam služi za hranu. Vidite ovaj klas, on je pun zèrnja i iz njega se kruh peče. To se zèrnje samlije u mlinu ili vodenici, a iz brašna se tada pravi těsto i peče se kruh. Kako se zovu razna peciva?

Kad se je otac s děcom kući vratjao, reče joj: A znate li takodjer, što dragi Bog čini, prije nego što na njivi naraste zèrno? Pogledajte evo pšenično zèrno. Ono se nemiče, niti je toplo, niti hladno, a ipak ima života u sebi. Okruglo je kao jaje. Kokoš leže jaje svojom toplinom, i za něko vrěme izadje pile. Isto tako i zèrno ima svoje gnjezdo u zemlji, i sunce ga oživěti mora svojimi zrakami. Ako želite viděti živu klicu, koja je u zèrnu, idite i turite ga u zemlju, ili pogledajte ga, kad ga je seljak usijao. Već potlam několiko danah izilazi na vidik njegov život, koj dotle skriven bijaše. Klica se pojavi, te razděliv zèrno, hrani se od bělog soka, koj je kao brašno okolo njega. Dragi Bog je obvio klicu tankimi kožicami, da se nesmèrzne.

Kad je několiko danah opočivalo zèrno u tamnilu pod zemljom, i kad je klica iztrošila svoj sok, razpukne joj se ljuska, klica se pruži

i těra na dvě strane, u perce i žilice. Žilica ide dolě u zemlju, jer tamo nalazi hrane, a perce gore, te teži za zrakom i sunčanom světlostju. Bog je to sve tako mudro uredio.

Žilica se sve više razgranjuje u zemlji, a vlaga i toplina podpomažu ju u rastjenju. Zelena se pako perca uzdižu nad zemljom, i postanu na skoro stabalca. Světlost i toplina skuha u cěvčicah něki sladak sok. Gore na stabalcu izraste klas, i od onog se sladkog soka zametnu zèrnca. Vi znadete, kakova su velika blagodat ta zèrnca za ljude. Mnogi ljudi uživaju tu blagodat, a zaboravljaju često zato zahvaliti se dobromu Stvoritelju.

112. Mlin.

Ako su ti hitre noge, i bèrzo se neumoriš, otić ćemo jednom u mlin, koj je tamo u zelenoj šumi na bistrom potočiću. On leži tamo kraj vode, i već se iz daleka čuje klepetanje žèrvnja i huka kolesah. Mlinsko je kolo mnogo veće od točka na kolih, i vèrti se mnogo sporije. Ali ono neprestaje osim neděljom, kada mlinar ide u cèrkvu. U mlinu je pod žèrvnjem mučnjak, u njeg pada brašno ili muka kad je samlivena, a od brašna poběle i mlinar i mlinarica i

njihov sluga. Al i ti bi pobělio, kad bi dugo stajao kod mučnjaka. Okolo mučnjaka stoje vrěće, i mlinar iz njih sipa žito u žèrvanj. Kad se tamo brašno samelje, tad ga grabi opet u vrěću, i ono se vozi na kolih kući, da se od njega peče kruh, pogače i kolači. Ima takodjer suvačah, žèrvnjah, větrenjačah i paromlinah.

113. Lisica.

Něka lisica, koju těrahu psi, skoči na zid. Da bi se na drugu stranu mogla zgodno spustiti, uhvati se za glogov tèrn. I zbiljam sidje po njem sretno dolě, samo što se je o njeg malo ogrebla. Jadan li si pomagač, vikne sada lisica, snišavši dolě, kad mi pomoći nisi mogao, da me neozlediš.

Tko meni pomogne, pomoć ću mu i ja. A zar nikomu drugomu? Mala su děca slabačka, ona potrěbuju pomoći. Gdě netrěba, da děca jedno drugomu pomognu? Ima pomoći, koja je drugomu na kvar. Kvar uči pameti. Tko ima štete ima i klevete. Koja se děca vesele tudjemu kvaru? Tko tèrga kruške i lomi granje, taj kvari dèrvo.

114 Dobročinstva.

Imaš li medju živinami od nas večega dobročinitelja? zapita pčela čověka.

Dakako, odgovori ovaj.

A koga?

Ovcu. Njezina vuna mi je potrebna, a tvoj mi je med samo ugodan.

Kamenje i dèrvetje potrěbno je za gradjenje kućah. Jesu li željezna pera potrěbna za pisanje? Pravi prijatelji pomažu nam, kad smo u potrěbi. Koje su nam domaće životinje koristne? Upotrěbi dobro svoje vrěme! Sebičnjak misli samo na se. Što nam koristi nedonosi, to je nekoristno. Pěvanje i glasba je ugodna. Prolětje ima mnoge ugodnosti. Lěpe slike gledamo rada. Divimo se krasoti neba zvězdami obasuta.

115. Zagonetke i izreke.

I.

1. *Niti velim, niti govorim, samo ti se veli.*
2. *Nit se peče, niti kuha, a najbolje daje jělo.*
3. *Pet bratje kuću prave, a nemisle u njoj prebivati.*

4. *Puna škola djakah, ni odkuda vratah.*
5. *S kog dèrveta nespada listje?*
6. *Što se nemože osolit u loncu?*
7. *Tko najprije dodje u cèrkvu?*
8. *Uvěk ječi, a bolestan nije.*
9. *Živina bez kèrvi, a dobra je jesti.*
10. *Zaklato odèrto, kući ide pěvajuć.*

II.

1. *Kad ti otac štogod zapovidi,*
Ti na delo odmah žurno idi.

2. *Što se danas može dokončati,*
To na sutra nemoj ostavljati.

3. *Gdě se mudro radi, tvori,*
Svega ima u komori.

4. *Uljudnost ti budi radost mila,*
Ona diči više nego svila.

5. *Gdě se zlo sa zlime plaća,*
Odanle se Bog odvraća.

6. *Děte, koje roditelje štuje,*
Svakom srěćom dobri Bog daruje.

7. *Věk istinu zbori,*
A laž negovori;
Laž svět vara ikad,
Ali Boga nikad.

8. *Nerec' nigda: drugi radi*
Jošter gorje nego ja;

Ne po gorjem, već boljem
Nek s' ravnaju děla tvâ.

9. *Bolje j' dvaput zapitati,*
Nego jednom zabasati.

10. *Nečistoću, nered vazda mèrzi,*
A čistoću, i red vazda dèrži;
S njima věk ćeš u naprědku biti,
I mnogu si nuždu prištediti.

11. *Slušaj svoje roditelje,*
I izpuni njine želje.

12. *Kad te tkogod za što moli,*
Bérzo uho svoje otvori,
Te ljubezno k njem priteci,
I ljubavju svom ga dvori.

13. *Dobro děte neznade se*
Veseliti tudjoj tugi,
Njega uvěk sèrce boli,
Kada patit mora drugi.

14. *Nij' sramota grěh priznati,*
Već se nehtět poboljšati.

---

116. Ćirilska azbuka.

U našem jeziku nisu sve knjige pisane ovakvimi pismeni, koja ste do sad učili, i koja se zovu latinska. Osim ovih pišu se knjige i ćirilskimi pismeni, kojimi se služe Sèrblji.

U ovoj azbuki ćirilskoj slědeća su pismena sasvim jednaka s latinskimi: A, E, J (j), K, M, O.

Slědeća su jednolika, nu drugačije glase u ćirilskoj abecedi:

B se u ćirilici izgovara kao naše *V*; *H* kao *N*; *P* kao *R*; *C* kao *S*; *Y* kao *U*; *X* kao *H*

Slědeća su pismena osobitoga oblika:

Б, Г, Д, Ж, З, И, Л, Љ, Њ, П, Т,
b, g, d, ž, z, i, l, lj, nj, p, t,

Ф, Ц, Ч, Ш, Ћ, Ђ, Џ.
f, c, č, š, ć, dj, dž.

A z b u k a p o V u k u K a r a d ž i ć u. *)

Аа, Бб, Вв, Гг, Дд, Ее,

А а, Б б, В в, Г г, Д д, Е е,

a b v g d e

*) Ovom se azbukom služi sada većina spisateljah sèrbskih, a njom su pisani i članci, koji su u ovoj čitanki a i u čitanki za III. i IV. razred dolnjih gimnazijah.

Жж, Зз, Ии, Јј, Кк,
Жж, Зз, Ии, Јј, Кк,
ž z i j k

Лл, Љљ, Мм, Нн, Њњ,
Лл, Љљ, Мм, Нн, Њњ,
l lj m n nj

Оо, Пп, Рр, Сс, Тт,
Оо, Пп, Рр, Сс, Тт,
o p r s t

Уу, Фф, Хх, Цц, Чч,
Уу, Фф, Хх, Цц, Чч,
u f h c č

Шш, Ћћ, Ђђ, Џџ.
Шш, Ћћ, Ђђ, Џџ.
š ć dj dž.

Мудре изреке.

Љуби Бога сврху свега, а искрњега као самога себе.

Што посијеш, то ћеш и жети. Како си простреш, тако ћеш спавати.

У вријеме добитка помисли на будућу невољу.

Недружи се с хрђавими људми. Једнак с једнаким радо се дружи.

Тко љети љенчује, зими гладује.

Тко једанпут слаже, слабо му се вјерује, баш ни онда, кад истину говори.

Што данас можеш учинити, неодгађај на сутра; јер незнаш, хоћеш ли сутрашњи дан доживити.

Свако дјело доћи ће на видјело.

Пословице.

Ако правда непоможе, кривда неће помоћи.

Бог говори: Помози си сам, помоћ ћу ти и ја.

Без здравља неима богатства.

Без муке неима науке.

Голу кост ни псето неће.

Гдје је много радости, ту има и жалости.

Данас човјек, сутра црна земља.

Добар глас далеко иде, а зао іошт даље.

Јаче је дјело него бесједа.

Ласно је сироту уцвилити, ал' је тежко одјенути.

Младо се дрво савија.

Наука је једна мука а одука двије муке.

Не пири, гдје те нежеже.

Од мучања глава неболи.

У сваком житу има кукоља.

Чега се мудар стиди, тим се будала поноси.

Штета и лудому памет отвори.

Осао и три брата.

Њеки сељан на умору бјаше,
Око њега три сина стојаше:
Моја дјецо — вели — моја туго,
Неимам ништа оставит' вам друго,
Ван једнога старог' осла мога,
Толи вјерна, толи користнога!
Раздјелит' га на троје немогу —
Нек вам буде свим трима у слогу,
Редомице нек вас сва три служи,
А ког' служи, нек му храну пружи.
Отац умре. Брат најстарји осла
Махом први требује код посла,
Тјера вас дан касом га на цести,

И неда му ни мрвице јести:
Сутра ће те брат мој нахранити,
Данас можеш и без хране бити.
Други опет брат у своме послу
Силу врећах натовари ослу:
Ха љенчино! дебљина те труди,
Ваља да те мало бич пробуди.
Осао хрипа, стење гладан, жедан,
Једва к штали довуче се бједан.
А код трећег брата исто тако
Ослу опет зло и наопако:
Ти си пресит, зато неидеш право,
Мало поста бит' ће за те здраво!
Али осао тада и никада
Од слабоће посрне и пане,
Како пане тако и издане:
Дјел'те, браћо, у кожу се сада!

Два поштењака.

Кад' су једноч немирна времена била, побринуше се у Сријему многи људи, да сакрију оно мало новца, што су стекли тежким трудом, бојећи се, једа им их неоднесу или исти земљаци, или можебит' надошавши непријатељ. Тако отишав један, да укопа своје новце у земљу, дође до једнога ораха и стане под њим копати јаму, да тамо сакрије добарце своје. Ал' туд већ бијаше

њекоји од његових сусједах прије укопао своје новце. — Копавши дакле намјери се на те новце. Е! рече, овдје мора баш сигурно бити, док је већ њетко прије укопао своје новце. И то рекав, постави и он своје новце тамо, те оде, загрнувши јаму. Кад се је већ све умирило, и сваки поче на видик изнашати своје, отиђе онај први под орах, да извади своју торбицу с новцем. Ал' кад тамо, ал' он нађе низ своју іошт и једну другу. Зачуђен промисли у себи и рече: Овај, који је послије мене укопао своје новце, могао ми је прије и моје однијети, ал' он то учиніо није — е! нећу ни ја његових узети. Истом, што он тако рече и поче туђе закопавати, дође и други по своју торбу, те туд' узамши сваки своје мирно и у љубави сеповратише кући. — Тко је од те двојице био поштенији?

Милосрдни ученици.

Јесени године 1851. бијаше многих и страховитих поводњах. Како посвуда, тако су и по Крањској те поводње починиле много штете. Сабирало се зато посвуда за оштећене сиромаке; стари и млади, богати и потребни, сви су давали по њешто,

сваки по својој могућности. То је лијепо и Богу угодно; а то је и дужност свакога кршћанина, јер кршћанства прва је заповијед љубав, љубав прама Богу, и љубав прама ближњему свому. „Љуби Бога врху свега, љуби ближњега како себе сама, и чини му све, што си рад', да други чини теби," — рекао је наш Спаситељ. Како дакле мора да весели свакога доброга човјека, када види и чује, како браћа у помоћ притичу својој несретној браћи! Ну вас ће, мила дјечице, знам најбољма развеселити, када чујете, да су такођер и ученици у Крањској Гори пожурили се, по слабој својој могућности, припомоћи несретним својим саучеником у Планини, којим су родитељи имали од те поводње многу штету. Они су наиме, кад' су разумјели црну несрећу Планинчанах, међу собом се договорили, да ће и они штогод учинити на ублажење туге и жалости своје браће. Договоривши се тако, донесе сваки по нешто, и скупивши у ту сврху 3 форинта сребра између себе, пошаљу им то уз прекрасан лист, који ћу вам ево приобћити, да би се у ову своју вриједну браћу угледали и такођер вазда прама несретником и сиромаком милостиви и дарежљиви били. Ево га:

Љубезна браћо и сестрице!

Обузела нас је туга и жалост, када смо зачули и читали, колико сте задњом поводњом претрпили нужде и несреће. Ми смо желили, да вам у помоћ прискочимо, јер сте наша љубезна браћа и сестрице, а покрај тога іошт и пријатељи наши. Зато вам ево шаљемо њеколико крајцарах, које смо између нас сабрали. Њекоји су си те новце заслужили, а њекоји су их добили од својих родитељах и рођаках. Истина, да је мален дарак наш, ал' се ипак уфамо, да ћете га радо примити, будућ да вам га шаље љубав срдацах наших. Нека ово господин капелан раздијели међу оне, којим су родитељи највише страдали и који су најпотребнији и најбољи. У осталом будите вазда добри и Бог ће вам на помоћи бити. Браћо! будимо покорни и учимо се помњиво у школи, што је више могуће; Бог је отац добар и милостиван, он се за нас брине и вазда је приправан у помоћи нам бити, ако смо само ми његови добри и покорни синови.

Примите наш братински поздрав.

У Крањској Гори, 21. Просинца 1851.

Věžba u jeziku.

Pèrvi početci slovnice i pèrvo pismeno věžbanje.

Pèrvi članak.

Glasovi.

§. 1. Svaka rěč sastavljena je od glasovah. U rěčih: r*a*t, m*e*d, ž*i*r, b*o*r, k*u*t, ž*a*b*a*, t*e*l*e*, kr*i*č*i*, g*o*l*o*, k*u*k*u*r*u*z ima pet raznih *glasnikah* i ti su: a, e, i, o, u.

U rěči: věk, ima takodjer jedan glasnik, i taj je *ě*. Ovo se pisme piše ondě, gdě se u izgovoru čuje sad *i* sad *e*, sad *ie*, a sad i *je* ili *ije*: l*i*po, l*e*po, l*je*po, l*ie*po, l*ije*po; s*i*no, s*e*no, s*ie*no, s*je*no, s*ije*no, itd. *Lěto* je jedna dóba godine; *leto* je rupica, na koju pčele iz košnice letju; *sélo* je sastanak, a *selo* je skup od mnogo kućah. *Bělo* je janje, a *bilo* je ona žila na ruci, što uvěk kuca. Patka ili raca *pliva*, a na gumnu je *plěva*.

§. 2. Evo ću vam něšto kazati, a vi mi recite, gdě je kakov glasnik!

Dok je Ivan malen bio, nikad nije učit htio, već je samo jio i pio; pèrvi je legao spavati, a zadnji je htio ustati; uvěk se igrao i klatio — nu skupo je sve to platio: drugi su mudri ljudi postali; njega su Ivanom glupim prozvali.

Naučite ovo na pamet! — Kažite mi sada, u kojoj su rěči glasnici. Napišite mi ove rěči.

§. 3. Ostali glasi najlaglje se izgovaraju, kad im se doda jedan glasnik: b (be), c (ce), č (če), ć (će), d (de), dj (dje), f (ef), g (ge), h (ha), j (je), k (ka), l (el), lj (lje), m (em), n (en), nj (enj), p (pe), r (er), s (es), š (eš), t (te), v (ve), z (ze), ž (že). Ovi glasovi zovu se *suglasnici.*

Svi su ovo prosti suglasnici; a kad se sastave po dva ili tri, onda se zovu *sastavljeni suglasnici.*

Koji su sastavljeni suglasnici u rěčih: *potrěba, dva, strana, prokljuvati?*

Pisme *è* piše se pred *r*, kad za *r* ide jedan ili više suglasnikah, medju kojimi neima nijednoga drugoga glasnika: pèrst, pèrvi, potèrčati. Ovo se pisme zove muklo *e*, jer se i muklo izgovara.

§. 4. Pisme *ć* nemoj izgovarat onako kano i *č*, jer svako ima drugi glas: *kuće* su sagradjene, da u njih stanujemo, a *kuče* je malo pseto. *Obćina* ima svoga načelnika, a *obćinci* su ono žito, što ljudi neće da ovèrše. Vrabica ima *tiće* ili *ptiće,* a Sava *utiče* u Dunav. *Věće* čine starěšine, a *veče* je izpred noći. Tko je slab, neima *moći,* a tko ima tvèrdoga kruha, u vodu ga *moči.*

Razlikuj *i, ě* i *e!* Kolači su *běli.* Mi smo *bili* u školi. Slavulj ptica lěpo *pěva.* Děte neka nepije vina ni *piva.* Pčele prave *med.* Zvono se pravi od *měda.* Ptica *leti* na visoko. *Lěti* je velika vrućina. Tko ima *něšta,* neka bude tim zadovoljan, jer ima ljudih, koji neimaju *ništa.* Mačka hvata *miša,* a mama *měša* kašu.

Razlikuj *l, lj* i *lě; n, nj* i *ně; d, dj* i *dě?* *Ljubi* otca i majku. *Lubenica* raste u vèrtu. Bolestnik neka traži na vrěme *lěka.* *Lěkovi* zovu se inače mice. Uhvatjena riba *lepeće.* Koje *děte* sluša svoga otca, *neće* se kajati. Tko *niječe* ono, što je učinio, onaj laže. Jarak, što je *medju* jednim i drugim kotarom, zove se *medja.* Od *meda* se prave medenjaci. Nisu svi *ljudi ludi,* al nisu ni svi mudri. Nemoj *lagati,* jer je to *ljaga.*

§. 5. Koj će izmed vas znati ove stavke napisati onako, kao što valja?

§. 6. Na někojih městih govore ljudi: „Kaj je gdo zasejal, to bu i žel; drugdě opet kažu: Ča je itd.

Ovo su *narěčja*, a u *književnom jeziku* rekao bi ove rěči ovako: Što je tko posijao, to će i žeti.

Gděgdě govore: *navčil sem se*, *zakaj*, *otec*, *gospon*, *vugel*, *krajl*, *zvaditi*, a pisati se imaju rěči: *naučio sam se*, *zašto*, *otac*, *gospodin*, *ugao*, *kralj*, *izvaditi*. Drugdě opet kažu: *ča*, *kamik*, *buki*, *crikva*, *zač*, *vrizal*, a piše se: *šta*, *kamen*, *bukva*, *cèrkva*, *zašto*, *urezao*.

Ljudi, koji stanuju u jednom kraju, govore ponajviše i jednim narěčjem. Naš jezik ima više takovih narěčjah; nu pisati trěba jednim književnim jezikom. I mi ćemo se naučiti ovim jezikom govoriti i pisati.

§. 7. Deder napiši mi několiko rěčih, koje se kod nas drugačije govore, a drugačije se u knjigah pišu.

Spol.

§. 8. Rěči, koje kakvu stvar naznačuju, od tri su spola.

Mužkoga spola su one rěči, pred koje se može metnuti *ovaj*: *ovaj* stol, *ovaj* stup, *ovaj* grad.

Kod rěčih *ženskoga spola* nemože se reći

ovaj nego *ova;* nemožeš kazati *ovaj* kuća, nego *ova* kuća. Isto tako govori se: *ova* žena, *ova* voda, *ova* kost.

Pred rěči *nikakvoga* spola nemože se metnuti ni *ovaj* ni *ova*, nego *ovo: ovo* janje, *ovo* kolo, *ovo* sěme.

Ovaj kamen, ova motika, ovo tele. Ovaj put, ova trava, ovo cvětje. Može li čověk pravo kazati: ovo svěća, ova krov, ovaj děte?

§. 9. Napišite 6 rěčih mužkoga spola, to jest onakvih, pred koje se može staviti: *ovaj!* — Napišite 6 rěčih ženskoga spola, pred koje se može metnuti: *ova!* — Napišite 6 rěčih nikakvoga spola, pred koje se može staviti: *ovo!*

§. 10. Dobar muž, dobra žena, dobro děte. Visok hrast, visoka gora, visoko nebo. Cèrn čověk, cèrna zemlja, cèrno gvoždje.

§. 11. Sastavite slědeće rěči sa rěčju *dobar:* Mama, otac, knjiga, pero, kruh, ovca, gvoždje.

Kažite mi, koje od ovih rěčih jesu mužkoga spola, koje ženskoga, a koje nisu nikakvoga?

Jednobroj i višebroj.

§. 12. Kada kažem: *ja imam jabuku*, koliko imam jabukah? A kada kažem: *ja imam jabukah,* imam li onda više nego jednu jabuku?

Kada tako govorim, da se vidi, da imam samo jednu stvar, onda se kaže, da je to *jednobroj;* a kada velim, da imam više stvarih, to se onda zove *višebroj.*

Riba — ribe. Potok — potoci. Ruža — ruže. Bolest — bolesti. Polje — polja. Ptica — ptice. Kolěno — kolěna. Ruka — ruke. Orao — orlovi. Sudac — sudci. Rame — ramena. Ime — imena. Visoka kuća — visoke kuće. Zelena livada — zelene livade. Lipa je visoko dèrvo.

§. 13. Napišite mi višebroj od slědećih rěčih: děvojka, ovca, tèrgovac, selo, stvar, misao, kovač, gavran, vreteno, pleme, košulja, pas, ogledalo, Slavonac, gradjanin, kosac, kotao, ugarak, vuk, konac, vojak. Mala ptica mèrka noć, tudje pero, visok zid, široka daska, oštro dlěto, zelen javor, suha šljiva, cèrno oko, dobar pastir, topla kupelj, veliko stado.

I m e n a.

§. 14. Napišite mi kèrstna imena one děce, koju poznajete!

§. 15. Kovač je zanatnik. Napišite mi još kojega zanatnika.

§. 16. Napišite imena někojih selah i gradovah, koje poznajete!

§. 17. Imenujte mi komade od oděće!

§. 18. Koje su stvari od dèrveta, a koje od kože?

§. 19. Koje orudje poznajete, kojim se služe zanatnici?

§. 20. Napišite imena někojih živinah i travah! Napišite ih u jednobroju i višebroju!

§. 21. Koje cvětje poznajete? Napišite njegova imena!

§. 22. Napišite imena voća (sada), koje rado jědete!

§. 23. Prepišite iz pročitanog članka pod brojem 2. imena stvarih, koja se u njem nalaze.

§. 24. Pročitajte još jedanput članak pod brojem 4. pa napišite na pamet one rěči, pred koje se može staviti: *ovaj, ova, ovo!*

§. 25. Napišite imena stvarih, koje živu!

§. 26. Napišite imena stvarih, koje neživu!

Slovke i njihovo razstavljanje.

§. 27. *Mi se danas učimo něšto o narodnom jeziku.* Ova izrěka ima 8 rěčih. Pèrvu i drugu rěč moram na jedanput izustiti. Tretju rěč moram izgovoriti na dva puta (da-nas), a četvèrtu na tri puta (u-či-mo). Što se onako na jedanput izusti, to se zove *slovka.* Dakle pèrva i druga rěč ima samo jednu slovku, tretja rěč ima dvě slovke, četvèrta rěč ima tri slovke. Koliko slovakah ima svaka slědeća rěč?

Kad cěla rěč neima města na kraju redka, gdě se je počela pisati, *onda se onako razstavlja, kao što se izgovara.* Dakle: po-gibelj, iz-va-di-ti, od-la-zi-ti, po-kor-nost, sto-lica, do-sti-gnuti, daj-mo bog-cu kraj-ca-ru, sěč-ka, trud-ba, cèr-kva.

(Neka se naznače na glas slovke od rěčih, napisanih na školskoj daski ili tabli.)

Glavne i pokrajne slovke.

§. 28. Kad reknemo: *zaslužba, presladki, učiniti* — onda mislimo odmah na ono, što ove rěči znače. Ono, što znače, jest kao uloženo u slovkah: *služ, slad, čin.* Ovakve slovke od rěčih, u kojih se ono nalazi, što rěč znači, zovu se *glavne slovke* ili *korenice*, a druge slovke, što pred njimi ili za njimi stoje, zovu se *pokrajne slovke.* U rěči *zasluž̌ba* jesu slovke *za* i *ba* pokrajne, te ništa neznače, kad same stoje.

U rěči *presladki* su *pre* i *ki* pokrajne slovke, a *slad* jest korenica.

U rěči *učiniti* jest *čin* korenica. Nu kad bi ovu rěč trěbalo na kraju redka razstaviti, trěba to onako učiniti, kao što se govori, dakle *u-či-ni-ti.*

Dočetci.

§. 29. Dočetak zove se ona slovka, što ide za glavnom slovkom, te rěč dovèrši i dočne. U rěči *světlo* slovka *lo* jest dočetak; u rěči *světloća* dočetak su slovke *lo-ća.*

Živ, vez, maz, konj, rod, god, piš, voj, sol, bič, žut, cèrn, star, mlad. *Primetnite ovim rěčim od jedne slovke kakov dočetak, da tako od njih postanu rěči od više slovakah!*

a: pol*a*, mrěž*a*, tež*a*, vik*a*, muk*a*; jam*a*, glob*a*.

ac: kol*ac*, brat*ac*, běl*ac*, bog*ac*, slěp*ac*, zub*ac*.

ak: dèrž*ak*, valj*ak*, vèrš*ak*, selj*ak*, red*ak*, osm*ak*, lež*ak*, snop*ak*.

alj: vatr*alj*, ped*alj*, češ*alj*, živ*alj*, bod*alj*.

ar: kol*ar*, stol*ar*, vol*ar*, vrat*ar*, zlat*ar*, rib*ar*, sedl*ar*, bačv*ar*.

ać: kol*ać*, kov*ać*, rog*ać*, spav*ać*, kot*ać*.

njak: gor*njak*, dol*njak*, rud*njak*, voć*njak*, rož*njak*.

e: tel*e*, lic*e*, polj*e*, mor*e*.

ež: grab*ež*, mut*ež*, kèrp*ež*, bod*ež*.

ilo: žut*ilo*, cèrn*ilo*, běl*ilo*, sol*ilo*.

lo: se*lo*, dě*lo*, ra*lo*, sa*lo*, mas*lo*, nes*lo*, prug*lo*, sěd*lo*.

ost: mil*ost*, star*ost*, mlad*ost*, rad*ost*, jasn*ost*, lud*ost*, glup*ost*.

ota: mil*ota*, div*ota*, dobr*ota*, sir*ota*, gol*ota*, grěh*ota*.

ko: Mir*ko*, Jan*ko*, Slav*ko*, Iv*ko*, Stan*ko*.

ište: dvor*ište*, sol*ište*, god*ište*, rod*ište*, stan*ište*, stèrn*ište*, rep*ište*, sel*ište*, ognj*ište*.

va: brad*va*, buk*va*, smok*va*, mèrk*va*, guž*va*, lok*va*, cèrk*va*, sět*va*, lět*va*.

ka: svir*ka*, das*ka*, zvěr*ka*, žir*ka*, kćer*ka*, čet*ka*, ili šćet*ka*, tet*ka*.

ba: svat*ba*, žur*ba*, gost*ba*, děl*ba*, bor*ba*, kor*ba*.

§. 30. Kažite još koju rěč s kojim od ovih dočetakah!

§. 31. Napišite rěčih s dočetci: *nje*, *onja*, *ica*, *ina*, *nik*, *aća*, *oća*, *an*, *en*, *av*, *ik*, *kast*.

Začetci.

§. 32. Kada pred korenicom stoji kakva slovka, to se zove *začetak*.

za: *za*tvor, *za*bava, *za*brana, *za*vezak, *za*boravan, *za*ložen, *za*baciti, *za*dělati, *za*mazati, *za*graditi.

do: *do*ček, *do*šlac, *do*met, *do*pust, *do*sadan, *do*voljan, *do*sětljiv, *do*puniti, *do*seliti, *do*zvati, *do*ljati, *do*živiti.

pro: *pro*zor, *pro*davač, *pro*vodič, *pro*kola, *pro*bitačan, *pro*liven, *pro*měnjiv, *pro*metnuti, *pro*kopati, *pro*lizati, *pro*tegnuti, *pro*těrati.

§. 33. Napišite rěčih, koje se začinju sa začetkom: *od, pre, pri, z, raz!*

§. 34. Napišite rěčih, koje imaju začetak i dočetak: na priměr; za-gor-je, po-zva-ti, o-sta-va!

Drugi članak.

Stvarna imena.

§. 35. Na *vratih* vidimo: dovratnik, peticu (šarku, baglamu), kvaku, ključ, ključanicu, krakun itd.

§. 36. Kažite mi dělove noža, čizme, kolah, kuće, sela ili grada!

§. 37. Hèrvati, Francezi, Turci, Talijani, Němci, Madjari, Gèrci, Arapi, to su različiti *narodi.*

§. 38. Zagreb, Biograd, Osěk, Zadar, Dubrovnik, Beč, Lavov, Prag, Krakov, Budim, Ljubljana, Gradac, Mlětci, Carigrad, ovo su *gradovi.*

§. 39. Kakva se imena nalaze u pripovědki, što smo ju čitali?

§. 40. Kako se zove domaća životinja? Što ima sve u kuhinji?

§. 41. Rěči, koje znače kakvu osobu, živinu, travu ili drugu *stvar*, zovu se *stvarna imena.*

Pridavna imena.

§. 42. Kèrv je cèrvena. Ljubica je modra. Vatra je vruća. Pa *kakvo je:* zlato, srebro, jaje, sněg, ugljen, med, nož, kolo, trava, batina, staklo? (Gledaj broj 109.)

§. 43. Ovakve rěči, koje se *pridaju* stvarnim imenom, jer označuju svojstvo ili vlastitost stvarih, zovu se *pridavna* imena.

§. 44. Miš je mala zvěrka. Konj ima dugačak rep. Na dèrvetu je zeleno lištje.

Napišite stavke, u kojih ćete kakvoj stvari ili osobi pridati slědeća pridavna imena: sladak — gorak (žuhk); tvèrd — mek; čist — nečist; lak — težak; visok — nizak; dobar — zločest; širok — těsan; velik — malen; jak — slab; oštar — tup.

§. 45. Jelen i zec su bèrzi. Lisica i vuk jesu divje zvěri. Lav je jak i hrabar. Ovca je pitoma i koristna živina. Kuća ima velika i mala vrata.

Napišite i vi ovakve stavke:

§. 46. Tko ima mnogo novacah, onaj je bogat. Tko mnogo radi, onaj je radin. Tko neće da radi, onaj je lěn. Tko puno hodi, umoran je.

N a p i š i t e i v i o v a k v e s t a v k e !

§. 47. Prepišite izpravno štivo pod brojem 42. i podvucite sva pridavna imena, što ih ima ondě!

Glagolji.

§. 48. Sta *činimo i radimo* u školi? Čitamo, pišemo, računamo, učimo se, pěvamo.

Svi ljudi i sve živine *čine* i *rade:* majka kuha, krojač šiva, bačvar pravi bačve ili lagve, pekar peče kruh, vèrtar zalěva presad, tesar teše dèrvo, zidar zidje kuću, ptica gradi gnjezdo, pauk plete paučine, muha traži hranu, pčela kupi med, kèrtica rije zemlju itd.

Ja idem, ti ideš, on ide.

Mi idemo, vi idete, oni idu.

Kad velimo, da se što *radi,* onda kažemo i kad se radi; svaki *rad* biva u *vremenu:* pišem (sada), pisao sam (jučer), pisat ću (sutra). Ovakve rěči, koje kazuju, da što *biva* i kada što biva, zovu se *glagolji.* Ako glagolj kaže, da što sada biva, to je onda u *sadašnjem vremenu;* ako je čin prošao, u *prošastom;* a ako će čin istom biti, u *budućem vremenu.*

§. 49. Kad něšto biva ili se radi, pa to dugo traje ili se ponavlja, onda se zove glagolj, koj to naznačuje, *trajući.* Kad što bèr-

zo ili jednim mahom mine i prodje, ili kad se što samo jedanput učini, onda se to označuje *glagoljem minućim.* — *Nosi vàs dan vodu.* Ovdě je glagolj *nosi* trajući. *Donesi mi vode.* Ovdě je *donesi* glagolj minući.

Sěsti — sědeti. Udarati — udariti. Davati — dati. Raditi — uraditi. Začeti — začimati. Turnuti — turati. Kositi — pokositi. Činiti — učiniti. Odměriti — měriti.

Recite mi několiko trajućih glagoljah i několiko minućih glagoljah!

§. 50. Seljak *ore* njivu. Golub *guće.* Trava *raste.* Konj *tèrči.* Pas *laje.* Tko *se uči?* Tko *pěva?* Što teče, duva, sja se, pada, mèrzne?

Kažite mi, što su navadni raditi ljudi i živine?

§. 51. Služkinja *loži* peć; peć *se loži.* Otac *kosi* travu; trava *se kosi.* Děte *jěde* kruh; kruh se *jěde.* Ivan *pije* vodu; voda se *pije.* Žito se *sije.* Polje se *ore.* Knjiga se *čita.* — Presti, strěljati, čistiti, loviti, sěći, mliti, voziti, nositi itd.

Kada ona rěč, koja je u 1. padežu, što radi, onda se glagolj zove *tvorni,* kada pako ona rěč ništa neradi, već drugi něki, onda se onaj glagolj zove *tèrpni,* te mu se doda *se.*

Izrecite vi několiko tèrpnih glagoljah.

§. 52. Glagolji pomoćni.

Sadašnjost.		*Prošlost.*
Jesam	sam	bio sam
jesi	si	bio si
jest	je	bio je
jesmo	smo	bili smo
jeste	ste	bili ste
jesu	su	bili su

Budućnost.

hoću	ću
hoćeš	ćeš
hoće	će
hoćemo	ćemo
hoćete	ćete
hoće	će

§. 53. Sprega.

1. *Način pokazni.*

S a d a n j e.

Igr — am	tres — em	dèrž — im
igr — aš	tres — eš	dèrž — iš
igr — a	tres — e	dèrž — i
igr — amo	tres — emo	dèrž — imo
igr — ate	tres — ete	dèrž — ite
igr — aju	tres — u	dèrž — e

Prošlo.			*Buduće.*		
igrao	(la, lo)	sam	igrati	—	ću
igrao	—	si	igrati	—	ćeš
igrao	—	je	igrati	—	će
igrali	(e, a)	smo	igrati	—	ćemo
igrali	—	ste	igrati	—	ćete
igrali	—	su	igrati	—	će

§. 54. Što je prolětjem *sadanje*: Cvětje cvati. Dèrvo lista. Trava raste. Ptice pěvaju. Kukavica kuka. Bukva se zeleni. Loze těraju. Děca se u polju igraju. Děvojke beru cvětje i pletu věnce.

Što je prolětjem *prošlo*: Sněg je okopnio. Led se je raztopio. Zemlja se je odmèrzla. Ljudi su prestali nositi zimsku oděću. Dečaci su spravili saonice. Vinogradari su obrězali lozu. Poljodělci su posijali žito. Ljubice su ocvale.

Što je prolětjem *buduće*: Grozdje će cvasti. Kosit će se trava. Raž će klasati. Kukuruz će se okopati. Jagode će dozrěti. Velika vrućina će nastati.

§. 55. Napišite, što ste radili i viděli prošle nedělje ili kad prije!

§. 56. Sklonitba.

Jednobrojnik.

Tko ili *što?* *Konj* je životinja. *Knjiga* je koristna.

Čije ili *čega?* Rep je u konj*a* dugačak. List knjig*e* běle sam napisao.

Komu ili *čemu?* Dajte konj*u* zobi. Knjig*i* trěba više věrovati nego prostak*u*.

Koga ili *što?* Kovač je konj*a* podkovao. Čuvaj knjig*u*, da se nezamèrlja.

Tko ili *što?* O moj konj*u*, ljubim te! O knjig*o*, rado te učim!

Gdě? Na konj*u* sědim. U knjig*i* čitam.

Kim ili *čim?* Konj*em* se služi konjanik. Knji*gom* ćeš postati mudriji.

Višebrojnik.

Konj*i* znadu bèrzo tèrčati. Knjig*e* se pišu i tiskaju.

Kod nas je mnogo konj*ah*. Knjig*ah* ima svakojakih.

Konj*em* daju vode, kad ožedne. Knjig*am* imamo zahvaliti, što smo pametniji.

Knjigari prodavaju knjig*e*. Knjigovežci vežu knjig*e*.

Na konj*ih* su hamovi. U knjig*ah* ima lěpih stvarih za čitanje.

Nemoj se šaliti s konj*i* Knjigar těra tèrgovinu knji*gami*.

Majka nas hrani. Děte je bez majk*e* nesrěćno. Nemoj majc*i* zle rěči kazati. Majk*u* valja štovati. Děca najvole biti pri maj*ci*. Pobožno děte hodi s majk*om* u cèrkvu.

§. 57. Sedam ima *padežah*, to jest, stvarna imena imaju u svakom broju sedam dočetakah. Ovi se dočetci pridodaju stvarnim imenom, kada se može pitati: *1. što? 2. ćega? 3. ćemu? 4. što? 5. poziv? 6. gdě? 7. ćim?* ili *tko? čije? komu? koga? poziv? gdě? kim?*

Razlučite u slědećih stavcih ovih sedam padežah: Sunce světli a zvězde trepte. Dužnost je děteta slušati roditelje. Bolestniku trěba lěkarije. U vèrtu našega suseda ima svakojakih travah. Marljivo děte netrěba těrati na posao. Plugom se ore, motikom se kopa, a perom se piše. Nehajni děčak lako okalja svoju haljinu. Po tragu se poznaje zvěrka. *Više gradje za věžbu ima u štivu.*

§. 58. *Čiji?* Čija je ova kapa? Bratova. Čija je ovo cipelja? Moje sestre. Materina ljubav, otčina briga, učiteljev trud, ptičja pěsma. Isus sin božji. Očinji vid. Govedje meso. Dětinja narav. Volovski rog. Vidio sam bra-

tova sina. Vidio sam sestrino děte. Išao sam k susědovu otcu. Paunovo perje lěpše je od vrabčega.

Stvarno ime s pridavnim.

§. 59. Visoka lipa. — Visoke lipe. — Visokoj lipi. — Visoku lipu. — Visoka lipo! — (Na) visokoj lipi. — Visokom lipom.

Moj oštri nož. — Mojega oštroga noža. — Mojemu oštromu nožu. — Moj oštri nož. — Moj oštri nožu! (Na) mojem oštrom nožu. — Mojim oštrim nožem.

Moji oštri noževi. — Mojih oštrih noževah. — Mojim oštrim noževom. — Moje oštre noževe. — (O) moji oštri noževi! — (Na) mojih oštrih noževih! — Mojimi oštrimi noževi.

Kopajući težak. — Marljivost kopajućega težaka. — Pomozi stradajućemu čověku. — Raduj se s radujućimi se, a plači s plačućimi.

Bivši mladić postao je već starac. Prošaste nedělje imali smo sněga. Putniku došavšemu u selo trěba da traži stan.

Plaha kiša čini mnogo štete. — Tèrčećemu konju ukloni se na vrěme s puta. Nožem i vratom nemoj se igrati. Jesi li već čuo riku divje zvěradi? Od dobroga děteta postat će dobar čověk. Nikomu nepadaju iz neba pečeni golubovi. Orlovi su ponajveće ptice.

§. 60. Sklanjajte slědeće rěči u jednobroju i višebroju (i to najprie ustmeno, pa onda pismeno)!

Moj pèrst, moja ruka, moje odělo.

Zelen javor, zelena gora, zeleno polje, siv sokol, mlada žena, veliko selo.

Naš visoki dom, vaša široka šuma, njegovo jako rame.

Vaš ljuti pas, njihova pametna misao, ovo veselo kolo.

Hladno i močvarno vrěme, lěpa i nova kuća.

Tretji članak.

Stavak.

§. 61. Otac moje matere jest moj děd, ja sam mu unuk, a moja mu je sestra unuka.

Zagreb je glavni grad Hèrvatske zemlje. Celovac je grad u Koruškoj. Rěke su veliki potoci. Dětelina je rastje (trava). Vrata i prozori jesu česti (dělovi) sobe. Što su jarci i što su járci.

Napišite, šta ima čověk ili stvar?

§. 62. Golub ima dvě noge. — Ptica ima dva krila. Svaka ptica ima krila. Dèrvo ima grane. Ruže imaju tèrnje ili bodlje. Svaki stvor ima svoj cilj. Koliko pèrstah imaš na ruci, a koliko na noguh? Ja imam.

Napišite, kakvi su ljudi i kakve stvari?

§. 63. Ugljen je cèrn. Cvětje trěšnjevo je bělo. Zlato je težko; olovo je težko. Zlato i olovo je težko. Ovca je pitoma; ovca je koristna. Ovce su pitome i koristne. Je li u vrane bělo perje? Je li miš velika zvěrka?

Napišite, što rade ljudi i stvari!

§. 64. Mi *jèdemo* sir s kruhom. Seljaci *žanju* zrělo žito. Vèrtlar *srězuje* suhe grane s dèrveta. Jazavac *stanuje* u jazbini. Kosac *kosi* travu. Putnik *pita* za put. Uljudan čověk *kaže* mu put. Pametno děte rado *hodi* u učionicu. Što radiš, kad se u jutro probudiš, pa sve do oběda? Kad se probudim, pomolim se Bogu i t. d.

Napišite, što rade svakojaki zanatnici!

§. 65. Kad se što rekne za kakova čověka ili kakvu stvar, ono što se je reklo, zove se stavak. U stavku su misli rěčmi podpuno izrečene.

Razstavni znaci.

§. 66. Neretva teče dalmatinskom zemljom. Ruka ruku pere. Hèrdja se zlata neprima. Rěke utiču u more. Oblaci lebde u zraku. Zvězde trepte noći na tvèrdini nebeskoj.

Kako se zove glavni grad Slavonije? — Koja kuća nije od dèrva ni od kamena? — U kojem gradu ima najviše groždja?

Nemoj odviše tèrčati! Posluhni svoga učitelja! Pripovědaj mi štogod o — — —?

Pamtite:

Mi smo sada čitali stavke. Kad čověk izusti kakov stavak ili pomisao, onda malko stane. Kad čověk piše stavak, onda napravi na kraju svakog stavka znak (.) Ovaj naznačuje, da je sav stavak napisan. Kad se što kaže o kakvoj stvari, ili o kakovu čověku (n. p. o Kupi itd.), onda se na kraju ovakova stavka pravi *piknja* (.). Kada tko što pita, onda napravi na kraju takova pitanja *znak pitanja (?)*. Kada tko što pišuć ište, ili koga zove, napravi *znak uzklični* (!). Ima još i drugih znakovah, kojimi se stavci razstavljaju i jedan od drugog razlikuju; ovo ćemo poslě naučiti.

Kad za kojim od ona tri razstavna znaka ide drugi stavak, onda se sve počimlje velikimi pismeni.

Neka se kazuju u pero jednostavni stavci iz broja 63.—70.

Složeni stavci.

§. 67. Patka ili raca rado pliva u vodi. Patka je ptica plivačica, zato i najvoli biti u vodi.

Sava teče pokraj Zagreba. Sava, štono teče pokraj Zagreba, izlěva se kod Biograda u Dunav. Poznaješ li koi grad il selo, koje leži pokraj Save? Poznaješ li koju rěku, koja je veća od Save?

Guska je vèrlo koristna ptica. Ona ima valjano perje, širok kljun i dvě noge. Ona zna bolje plivati nego letiti. Ona ima izmedju nokatah opne, kojimi se služi u vodi kao veslom, i zato vèrlo lahko pliva. Njezinim perjem pišemo i punimo perine. Njezino meso daje dobro pečenje, zato ju ljudi znadu kljukati, da bude deblja.

Pamtite:

Misao može imati i više nego jedan stavak. Ovakov stavak jedne misli razstavlja se ponajviše *čèrknjom* (,).

Kad čověk čita, trěba da pazi na razstavne znake. Kada čitajuć dodjemo do čèrknje, trěba da malko stanemo. Kod piknje trěba još dulje počinuti, a najviše kod upitnog ili uzkličnog znaka.

§. 68. Prepišite one stavke iz 67. §. točno i s razstavnimi znakovi! *(Kazivanje u pero iz štiva!)*

§. 69. Željezo spada medju kove, to jest onakove rude, koje se mogu kovati. Željezo

se vadi iz zemlje. Ono je vèrlo tegljivo, a modre ili mèrke masti. Kad se željezna ruda izkopa iz zemlje, najprije se stuče, pa se onda metje u razžarenu peć, da se raztali. Ovaka peć zove se visoka peć. Nu ako želimo željezo kovati, trěba ga jošte jedanput u talionici raztaliti. Onda se od njega skuju šibke, ili se razvalja na tanke ploče, te ga onda trěbaju kovači, bravari, nožari i drugi zanatnici. Željezo zove se inače i gvoždje.

§. 70. Prepišite ovu zadaću i naučite se istu na pamet!

§. 71. Napišite iz glave ovu zadaću u svoju pisanku, pa još s razstavnimi znakovi!

§. 72. Kakovo se orudje pravi od željeza? Tko ga pravi? *(U prostih stavcih!)*

§. 73. Prepišite točno broj 60. i 64. a nemojte zaboraviti razstavne znake!

§. 74. Lopta je okrugla. Zèrno ili kruglica je takodjer okrugla. Děca se igraju lopte. Ona ju bacaju u vis il ju udaraju palom. Loptanje je vesela igra. Loptah ima svakojakih. One lopte, što su obšivene kožom, zovu se kožne.

§. 75. Stolac ima četiri noge. Někoji stolci imaju naslon, na koi se naslanjamo kad sědimo. Stolci su od dèrva, a prave ih stolari. Ima stolacah, kojim je sědalo i naslon poja-

stučen i kožom obavit? Ovakvi jastuci pune se konjskim strunjem.

§. 76. Surka je odělo. Ima na njoj rukavah, džepovah, putacah, sapinjačah i petljah. Gospodska surka druge je boje nego seljanska. Gospodska je od sukna, a seljanska od darovca. Krojači prave kabanice. Kabanica se nosi po zimi. *Gràd* je potukao *lětinu; grad* zove se inače varoš.

§. 77. Jela je lěpo, visoko, tankovèrho dèrvo. Ona neima listja kao drugo dèrvo, nego iglice. Ove iglice neopadaju u jedanput kao listje, zato se jela i zimi zeleni. Jelova kora je višeput smolasta, jer jela smoli, to jest pušta iz sebe lěpkačast sok, što zovemo smolu. Jelovo dèrvo zločesto je gorivo, a dèrvodělci prave od njega grede, daske, žioke (letve) i druge dèrvene rukotvorine. Sěme jelovo leži pod ljuščicami šišarke.

§. 78. Prepišite §. 74. 75. 76. i 77. točno i čisto!

§. 79. Izpišite u ovakvih stavcih sve, što znate o staklu, kolih, peći, nožu, ormaru, kolesu, uri, trešnji! Nemojte zaboravit pometati, kuda trěba, razstavne znakove!

§. 80. Pokušajte opisati toranj: gdě stoji, kakov je, šta ima na njem i u njem! itd.

§. 81. Napišite, što znate o kakvoj živini: kakova je oblika ili spodobe, čemu je, čim se hrani, gdě stanuje itd.

§. 82. Kad želimo někomu šta kazati, a neima ga ovdě, onda mu pišemo *pismo* (list, knjigu, poslanicu). Evo kakvo je pismo pisao něki učenik svojoj materi:

Draga mamo!

Moj dragi děd poslao mi je za moj god mastionik. Ovaj mastionik je mèrk, a unutra ima tri reda svakojakih mastilicah (farbah). U svakom redu ima po osam mastilicah. Svega skupa 24. Uz nje leže i dvě kiščice. Sada ću dakle moći i slikati. To mi je vèrlo drago. Dodji na skorom k nam. Mi smo svi, hvala Bogu, zdravi.

§. 83. Napišite i vi ovakovo pismo i opišite u njem štogod, što šte jednoč dobili! Prepišite bez pogrěške broj. 38. i 98.

§. 84. Pročitajte još jednoč pripovědku pod brojem 37. i napišite što o njoj!

§. 85. Pripovědajte što iz bibličke pověstnice!

§. 86. Napišite što iz glave o suncu, měsecu i zvězdah?

Bilježka. *Ja, ti, on* — *mi, vi, oni* (§. 52.) to su osobna zaimena. Odrastlim ljudem, ako nisu bratja ili sestre, negovorimo „*ti*“ nego „*vi*“. Daj mi! Dajte mi! — Ja ti dajem. Ja

Vam dajem itd. Rěč *Vi, Vas, Vam* piše se velikim pismenom, kad njom někoga nagovaramo. Sravni broj 39. 120. i §. 49.

Četvèrti članak.

Naglasak rěčih.

§. 87. Kad štijemo, neizgovaramo sve slovke jednako. Jednu izgovaramo oštrije, drugu protegnemo, jednu niti oštro niti odugačko neizgovaramo, a drugu opet i oštrimo i otežemo zajedno.

U slědećih rěčih izgovara se oštro povaljena glasica: k*u*ća, k*u*pa, p*a*ra, pl*a*šiti, pr*o*kop, mokr*i*na, d*o*lama, *i*gra, strah*o*ta, st*o*lac.

U slědećih rěčih proteže se povaljena glasica, al se neizgovara oštro: kov*a*č, m*a*ljka, odk*u*p, m*a*li, okr*i*lje, pl*a*st, rog*a*č.

U slědećih rěčih izgovaraju se povaljene glasice tanko, pak se još protežu: pl*a*tno, ogr*a*diti, r*a*zlog, ogradj*i*vati, prom*i*šljati, t*a*ma, nap*i*jati, pr*i*sad, rog*u*šiti.

Ostale slovke u ovih rěčih nit se oštro izgovaraju nit se otežu. Ima rěčih, gdě se jedna slovka oštro izgovara, a druga se proteže. Opet ima rěčih, gdě se dvě slovke protežu. *(Věžbanje).*

Naglasak stavakah.

§. 88. Kod rěčih jednog stavka isto biva, što i kod slovakah koje rěči. Jedna rěč se u stavku oštrije izgovara od ostalih. Na priměr: Ja sam *jučer* vidio, (a ne danas). Moga *brata* sam vidio, (a ne sestru). *Moga* sam brata vidio (a ne njegova) itd. Stavak odmah drugo znači, ako se naglasak na drugu rěč prenese. Zato mnogo stoji do toga, ako čitajuć ovu ili onu rěč izgovorimo s naglaskom t. j. glasnije. Izgovorite slědeće stavke s pravim naglaskom: Vaš otac je mojemu bratu poklonio lěpu knjigu. Čověk trěba da se pomno čuva i malih pogrěšakah. Gdě će on *věk* věkovati? Jesi li ti Milovana danas pèrvi put vidio?

Od *male* iskrice porodila se je više putah *velika* vatra (mala i velika jesu protimbe). Věšt čověk naći će *svagdě* kruha.

Jednoglasno čitanje, kad se nijedna rěč neizgovara s naglaskom, nitko nesluša rado. Nevalja sve rěči izgovarati jednakim glasom. Kako je učitelj pročitao, tako neka děca za njim čitaju. Ako děte želi štiti, kako trěba s naglaskom, neka pazi na ono, što koj stavak znači; a na kraju svakoga stavka neka nepropusti

malko stati, da se zna, da će sada doći nov stavak. Pa kako se poznaje kod čitanja, da se je stavak svèršio, i da se ima stati? (Gledaj broj §. 67.)

89. Stablo jedne rěči.

1. Sědim, sědiš, sědi.
Sědnuti, sěsti, sědati.
Zasěsti, posěsti, presěsti, nasěsti, obsěsti, predsědati.
Sěd, presěd, prosěd, zasěda, obsěda.
Sedlo, sedlica, sedlar, sedlati, sedlenik, osedlati.
Sědjenje, sědanje.
Sělo, posělo, sědnica.
Sědalo, sědalište, sědalica.
Sědilac, starosědilac, sědilica, sědalac.
Prisědnik, predsědnik, posědnik.
Sědnja.
Sědiljka.
Sědište.
2. Sadim, sadiš, sadi.
Dosaditi, zasaditi, nasaditi, prisaditi, posaditi, razsadili, usaditi, obsaditi, presaditi.
Sadjenje.
Dosadjivati, nasadjivati itd.
Dosadjivanje, presadjivanje itd.

Sad, nasad, razsad, presad, zasad, prisad.
Razsadnik, presadnik.
Sadiljka.
Sadjenica.
Sadište.
Sadnja, presadnja.
Sadilo.
Sadilac.
Sadovnik.
Saditelj, presaditelj.

§. 90 Poraba.

Tko hoće da sědi, mora sěsti. Ja ću sěsti na stolac, pa ću jedno vrěme na njem posěditi. Vojska je obšela grad, a kad ga zadobije, onda će ga i posěsti. Kad sunce zadje, kokoši traže sědalo, pa posědaju. Prodji se sědnje, kad trěba raditi. Sudci dèrže sědnicu. U začelju sědi predsědnik, a do njega sěde prisědnici. Mati presadjuje u vèrtu razsad. Sědalo zove se ona stvar, na kojoj se sědi. U kočiji ima navadno dva sědala.

Kad se gdě zasadi polje lozom, to se zove sad. Kvočku nasadjuju na jaja, da izleže piliće. Gospodu posadjuju na pèrvo město. Usadi si u pamet, što se u školi učiš. Vèrtlar

kad sadi presad, buši u zemlji rupice sadiljkom. Nasadio je sěkiru na sěkirište. Ladja je naišla na prud, pa je nasěla.

§. 91. Popišite stabla slědećih rěčih: ležati, ložiti, legnuti; stati; staviti, nositi, pasti, hoditi, dati!

§. 92. Napravite stavke od pojedinih rěčih!

Sadèržaj.

Pèrvi odsěk.

Zajedno s pèrvim člankom jezikoslovnoga věžbanja.

Drugi odsěk.

Zajedno s drugim članköm jezikoslovnoga věžbanja.

Tretji odsěk.

Zajedno s tretjim članköm jezikoslovnoga věžbanja.

Četvérti odsěk.

Zajedno s četvèrtim člankom jezikoslovnaga věžbanja.

Věžba u jeziku.

Pèrvi članak.

Drugi članak.

Tiskom Karla Goriška u Beču.

